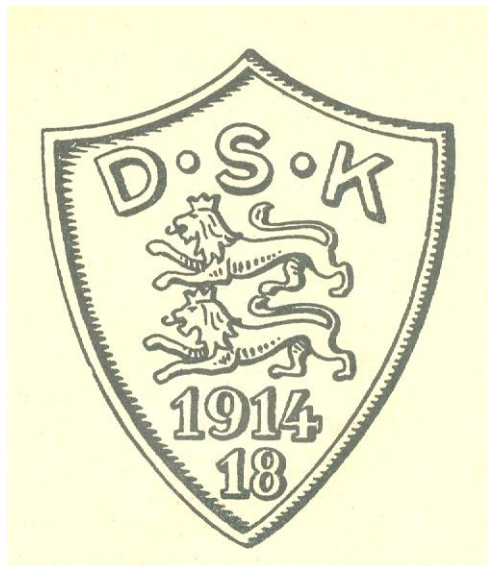




AARBOG 1971



ÅRBOG 1971

Udgivet af

FORENINGEN AF
DANSKSINDEDE SØNDERJYDSKE KRIGSDELTAGERE
1914-18

Ved Anton Nissen - og † Hans Petersen

(Eftertryk kun med kildeangivelse)

AABENRAA
HEJMDALS BOGTRYKKERI

INDHOLD:

Mindeord over kammerat Herman Hunger, Aabenraa (Ved Jens Andersen)	5
Mindeord over kammerat Hans Petersen, Sønderborg (Ved Jens Andersen og Anton Nissen)	6
Mindeandagten ved årsmødet i Tinglev 1971 Ved sognepræst Markus Lund Skovsborg)	7
Nogle minder fra krigens dage (Af Hans Schmidt, Døstrup)	10
Vi mindes (Af Thomas Dinesen, Jels)	13
Minder fra krigen 1914-18 (Af Th. Thomsen, Dravedskov)	14
Erindringer fra min militær- og krigstjeneste (Af Jens Bladt, Kegnæs Vestermark)	17
En alsinger dreng, der blev slesvigsk husar på Gottorp Slot i Slesvig by (Af J. P. Møller, Rødekro)	26
En heldig »Fusilier« (Af Christian Hach, Padborg)	32
To rejser til fronten i civil for at hjemføre to faldne kammerater til hjemlig jord (Af Anders Schmidt, Favrholt)	18
Mine krigsoplevelser 1914-18 (Af Christian Esbensen)	44
Seks år i den prøjsiske trøje (Af Jørgen Hansen, Kegnæs)	48
Livets ironi og alvor (Af Mathias Møller, Sønderborg)	53
En dag, som jeg gerne vil opleve igen (Af Peter Clausen)	58
Oplevelser fra første verdenskrig (Af Christian Christensen)	60
Et par soldaterbreve til hjemmet (Af Peter Clausen)	65

Oplevelser om julen 1915 (Af Peter Clausen)	67
Dumhed på slagmarken koster dyrt (Af Hans Lorentzen)	68
Krigsoplevelser i 1914-1915 (Af Hans N. Christensen)	70
Minder fra dengang jeg var i krig (Af Nis Ley, Kegnæs)	74
Kammerat fortæl:	84
Da jeg »ikke kunne se«, at fjenden gik i aktion (Af Thomas Dinesen, Jels)	84
Koksmath på lazaretskibet »Hansa« (Af Hans Lorentzen. Sønderborg)	85
Et eventyr i orlovstoget (Af Niels Jørgensen)	86
Da feltvebelen læste »Hejmdal« engang i sommeren 1916 (Af Thomas Dinesen), Jels	87
Oplevelser fra krigen 1914-18 (Af Arthur Schmidt)	88
Da pressen tog flugten (Af Thomas Dinesen, Jels)	92
Ære være deres minde	94



Kammerat
Herman Hunger,
 Aabenraa

* 12. 2. 1890

† 11. 3. 1971

(3) Som loyldig borger i det land, som vor hjemstavn i sin tid var indlemmet i, gjorde Herman Hunger sin pligt og deltog i den første verdenskrig. Han gjorde det med et tungt hjerte, for han måtte kæmpe for en sag, der ikke var hans. – Han gjorde det ene og alene for at bevare retten til at færdes frit her i vor hjemstavn uden hensyn til krigens udfald. Skæbnen ville, at Herman Hunger kom med i krigens hårdeste kampe ved Verdun; men han havde den lykke at komme hjem igen og opleve afstemningen og genforeningen, og han fik lov til at udføre et godt og samfundsnyttigt arbejde iblandt os og leve et langt og lykkeligt familieliv.

Herman Hunger havde mange interesser. Lige fra D.S.K.s oprettelse og indtil han sidste år som næstformand i hovedbestyrelsen trådte tilbage, anvendte han megen tid på at leve med i D.S.K.s udvikling, og når D.S.K. blev en så stor succes og i vide kredse nyder stor anseelse, har Herman Hunger sin store andel deri.

Herman Hunger var aldrig i tvivl om, hvilken vej D.S.K. burde slå ind på og følge, og hans mening havde stor vægt i hovedbestyrelsens afgørelser.

(4) Herman Hunger var samtidig en dygtig og erfaren medredaktør af vor årbog. Han var med i arbejdet lige fra årbogens start, og med hans journalistiske erfaring og viden måtte årbogen blive en god bog, en bog, som D.S.K.-kammeraterne år efter år så hen til med stor længsel og forventning.

Vi vil savne Herman Hunger i vor midte, og vi vil savne hans aabenraaske lune; men vi har meget at sige ham tak for, og ved Herman Hungers bortgang vil vi mindes ham og takke for trofasthed mod D.S.K., for trofast dansk sindelag og for trofast kammeratskab og venskab. Herman Hungers navn vil med hæder være indskrevet D.S.K.s annaler.

Jens Andersen,
 Graasten.

Kammerat

Hans Petersen,

Sønderborg

* 21. 4. 1898

† 19. 6. 1971



(5) Efter få dages sygeleje afgik vor kammerat, fhv. førstelærer Hans Petersen, Sønderborg, tidligere Blans, ved døden den 19. juni. Hans Petersen var formand for D.S.K.-sammenslutningen i Sønderborg amt, næstformand i hovedbestyrelsen og medredaktør af vor årbog.

Med Hans Petersen er en af vor forenings markante skikkelser gået bort. Hans tilknytning til D.S.K. går mange år tilbage, idet hans store interesse for D.S.K. 1914-18 bevirkede, at han i 1938 ved Ullerup-afdelingens oprettelse blev valgt som formand for denne afdeling. Han forstod at give Ullerup-afdelingen en fremskudt placering.

Man kunne lide Hans Petersen, for han havde et vindende væsen, havde altid en klar indstilling til de problemer, der rørte sig i tiden, og han var i en lang årrække en efterspurgt taler rundt omkring i D.S.K.-afdelingerne.

Den tillid, som kammeraterne viste ham, førte ham i 1955 frem til posten som formand for amtssammenslutningen i Sønderborg amt, hvorved han samtidig blev medlem af hovedbestyrelsen. I marts i år blev han valgt til næstformand i vor forening. Hans Petersen var glad for dette valg, men desværre blev det så kort en tid, han fik lov at virke som sådan.

(6) Som medlem af hovedbestyrelsen var hans virke af betydning. Han var en dygtig forhandlingsmand, havde en klar tankegang i de foreningsanliggender, der var til drøftelse, og han havde gode ideer med hensyn til vor forenings planer i nutid og i fremtid. I 1967 blev han knyttet til redaktionen af vor årbog, og sammen med sine medredaktører var han med til at forme en årbog, som alle vore kammerater syntes godt om og tog imod med glæde.

Hans Petersen var en vellidt kammerat. Hans hyggelige og selskabelige væsen var med til at skaffe ham en stor vennekreds. Han vil blive savnet i vor midte, og det vil føles som et savn, at vi må undvære hans medarbejderskab i vor forenings hovedbestyrelse og ved udarbejdelsen af vor årbog.

For 50 års trofast virke som organist ved Ullerup kirke fik vor afdøde kammerat den 11. juni 1970 tildelt fortjenstmedaljen i sølv.

Anton Nissen,
Graasten.

Jens Andersen,
Døstrup.

Stort har vi mistet,
men stort vi fik,
så får du ha' tak, da, Gud.

Uddrag af sognepræst Markus Lund Skovsborgs tale ved mindeandagten i Tinglev kirke i forbindelse med årsmødet på »Tingleubus« den 1. august 1971.

(7) For mange år siden var jeg til afstemningsfest længere nordpå i Sønderjylland. En mand fortalte her om den 16. november 1918. Trods sygdom derhjemme måtte han med til mødet på »Folkehjem«. Her hørte han H. P. Hanssens berømte tale, hvor han omtalte de mange, der drog ud i en krig, hjertet ikke var med i, og de 6000 der faldt, forældre, hustruer, børn, fæstemøer, slægt og venner, der sad med sorg og savn - og derefter bebudede han afstemningen, der nu ville komme.

Hvad H. P. Hanssen sagde, mandede som bekendt ud i de verslinjer, hvorigennem han fik givet udtryk for, hvad alle følte:

»Alt, hvad fædrene har kæmpet, mødrene har grædt, har den Herre stille læmpet, så vi fik vor ret. – Stort har vi mistet, men stort vi fik, så får du ha' tak, da, Gud. –«

Talen og dagen rummede den mærkelige blanding af glæde og smerte, som livet undertiden manifesterer sig i.

Da denne mand kom hjem fra dette møde, fik han ved hjemkomsten budskab om, at hans datter var død. Alle senere mindedage kom derfor altid til at stå i denne blanding af glæde og smerte, smil og tårer. -

Når I nu atter i år er samlet inden for D. S. K., mødes I med denne blanding af smerte og glæde: Mødet med gamle venner, glæden ved kammeratskab før og nu, tanken om dem, der faldt fra siden sidste årsmøde, tanken fremover, - I hører jo til en kreds, der kun kan blive mindre.

(8) Det er ind i den situation, jeg vil nævne en gammel valfartssalme - Davids salme 121, der blev sunget, når man endelig var nået til Jerusalems tempel: Jeg løfter mine øjne til bjergene: hvorfra kommer min hjælp? Fra Herren kommer hjælp, fra himlens og jordens skaber. Din fod vil han ej lade vakle, ej blunder han, som bevarer dig, nej han blunder og sover ikke. Herren bevare din udgang og indgang fra nu og til evig tid.

»Jeg løfter mine øjne til bjergene«. Bjergene må være billede på alt det uvejsomme, svælg, hvor stierne går, kløfterne, afgrundene, skjulesteder for vilddyr og røvere, alt sammen udtryk for, at livet er os for stærkt. »Hvorfra skal min hjælp komme?«

– Og så svarer det inde fra templet, fra gudstjenesten: »Fra Herren kommer min hjælp, himlens og jordens skaber!«

Og så er dette svar på en eller anden måde blevet digterens eget svar. For når hjertet spørger ængstet: hvorfra kommer min hjælp, så må hjertet have et ord, det har hørt, som er blevet dets ejendom i den grad, at nu kan det selv rette det svar imod ængstelsen.

Hvor den spænding mellem spørgsmål og svar er kommet ind i menneskets eget sind, vil et menneske også høre velsignelsen: Herren bevare din indgang og din udgang fra nu til evig tid. – Jo, for hvor Gud er hjælper, er han evig hjælper:



D. S. K.-ere på Frankrigstur i juni 1971. Højtidelighed på den sønderjyske soldaterkirkegård i Braine. Til højre repræsentanter for Braines bystyre (foto: Ole Bech).



Gravstederne, ialt 79, var smykkede med små dannebrogssflag i anledning af det sønderjyske besøg (foto: Ole Bech).



Fra D. S. K.-turen 1971 til Vestfrontens slagmarker. Der ledes efter kendte navne på en af de mange krigskirkegårde i Flandern (foto: Ole Bech).



Fra årsmødet i Tinglev 1971 (foto: Helmuth Christensen).

Nu vel, min Gud, så lægger jeg
 mit liv i dine hænder.
 Du har beredet mig min vej,
 du bedst min vandring kender.
 Så tag mig i din stærke favn,
 jeg vil dig lydig være.
 Jeg ved, det varder mig til gavn
 og dig til pris og ære.

Markus Lund Skovsborg.

Nogle minder fra krigens dage

(9) Jeg vil her prøve på at fremdrage nogle erindringer, som jeg har fra de fire og et halvt år, jeg har deltaget i verdenskrigen 1914-18. Og af de tusinder af ting, jeg kan huske, er der altid nogle enkelte begivenheder, som jeg vender tilbage til, hver gang talen falder på disse tider.

Aldrig glemmer jeg hin augustmorgen, da vi forlod hjemmet og fartede af sted med amtsbanen (die Kleinbahn) fra Skærbæk til Haderslev. Afskeden med de kære derhjemme var da overstået - og ankommet til garnisonsbyen Haderslev mødte vi såmænd straks soldaterlivet og den her henhørende kendte tone. Efter få dages ophold på kasernen måtte vi også af sted, og turen gik sydpå, hvor vi hurtigt blev klar over, at det gik mod Vestfronten. Vi nåede Aachen, hvor vi forlod jernbanevognene og fik anvist nattekvarter i borgerhjemmene.

Næste morgen marcherede vi ind i Belgien, og straks mødte vi her krigens gru: Et brændende hus og en grædende kvinde udenfor med tre små børn samt en barnevogn, mens forskræmte høns fløj vildt omkring. – Et stykke henne ad vejen lå en død hest, og der lå ligeledes en bil med alle fire hjul i vejret. – Sådan var vi altså kommet midt ind i det hele, straks den første dag.

Vi oplevede adskillige mindre træfninger med belgierne de første dage, indtil vi nåede hen i nærheden af fæstningen Lüttich, som overgav sig efter beskydningen af vore store fæstningskanoner. – Men vi fortsatte altså marchen mod og over den franske grænse, derfra videre til Marne-floden, hvor vi så den 6. september blev så ubarmhjertigt slået, at vi i iltempo måtte retirere, men den 9. - altså få dage senere - skulle vi prøve igen, dog det var forgæves, for englænderne var i hælene (10) på os og vi befandt os snart på flugt, så »vi kunne hverken bræge eller få lam«. Dette var så at sige min første krigsindsats.

Nu springer jeg et stykke frem i tiden til min skyttegravstid. Det var ved Moulin - her kunne vi grave os ned i jorden. Vi lå her mellem jul og nytår, så jeg har lidt at fortælle om min første jul ved fronten. – Postforbindelsen var ved at komme i orden, og vi fik breve hjemmefra, sammen med hvad vi kaldte »Liebesgaben-pakker« nu til jul, men det tog tid



Augusta Nørgaard imellem Jes Jepsen, Niels Stenger, Hans Schmidt og Niels Nielsen, alle fra Skærbæk, i Guise i Frankrig.

med de større pakker at få dem frem til os, og min virkelige julepakke nåede mig først i marts måned. – Men altså lidt om vor jul, den første i skyttegraven. Vi havde ved vort kompagni en ung mand fra Tønder, der var kommis ved Ehm Christensen, og han kunne »sprække lidt fransk«. Da det led mod aften, kravlede han op af graven, han ville se, om han kunne lokke en franskmænd fra den modsatte side frem, og derfor brokkede han lidt af sig på det franske sprog, men højt nok, så det kunne høres derovre. Der kom også en op og lidt hen imod ham, hvorefter de enedes om at møde hinanden på halvvejen. Det gjorde de så, gav hinanden hånden og sagde: »Glædelig jul«. Det var et vidunderligt vejr med måneskin, og afstanden mellem gravene var ca. 30 meter. Vor mand, Brodersen hed han, havde nogle cigaretter at byde på, men franskmænden var lidt ilde berørt af, at han ikke kunne gøre gengæld, det havde han slet ikke haft i tankerne, men så enedes de om at mødes igen, vel ved syvtiden, altså lidt længere hen på aftenen. Alt imens de parlamenterede, lød der ovre fra den franske side, men på tysk: »Schert Euch zurück, Ihr beiden!« og så måtte de jo af sted igen og opgive deres forehavende. – Der var i øvrigt stilhed hele juleaften indtil kl. 12 midnat, da blev den brudt af en salve fra franskmændene, og 20 minutter senere fik de en lignende hilsen fra vor side, og dermed var julefreden brudt.

9. armekorps' 2. bataljon af Regiment 84, hvor jeg hørte til, blev nu tildelt Arme-Abteilung Geede, en flyvende division, og vi blev forflyttet til Vogeserne, hvor vor første stilling var ved Hartmannsweilerkopf, et punkt, der lå 956 meter over havet. I fire døgn ad gangen lå vi her i forreste linje og havde store tab. Her faldt L. Brockdorff fra Skærbæk og Lauritz Jensen (11) fra Hviding, der ligger begravet på Ulfholtz kirkegård, men Brockdorff blev aldrig fundet.

Fra stillingen her blev vi afløst engang hen i marts og kom til Guise der var en gammel fæstning. Alle vore våben måtte vi efterlade på banegården, en mærkelig fornemmelse sådan at marchere våbenløs ind i en fremmed by, men her skulle vi opøves i brugen af russiske geværer og i anvendelsen af russisk ammunition. Dette, en slags oplæring i brug af alle disse ting, kom til at vare tre uger, det blev en god hvile og en hårdt tiltrængt pause i

vor skyttegravstilværelse. Der blev også her indrettet en kantine, hvor vi kunne købe næsten alt, hvad vi ønskede. En del af de civile folk var endnu tilbage i byen, om også de fleste var flygtet.

Her traf vi bekendte, blandt disse en skolekammerat fra Skærbæk, og det var den i årbogen 1968 omtalte sygeplejerske, (12) Augusta Nørgaard. Vi stod en eftermiddag foran en stor jernbeslået port, en indgang til et nonnekloster, der var omdannet til lazaret, og her var hun på vej ind, da vi blev hende var og mødte hende med et mangestemigt og kraftigt: »Dav, Gusta«. Hun fik nærmest et chok ved dette tilråb, og da hun pludselig så sig stående over for fire skolekammerater fra Skærbæk.

Fra denne stund var vi næsten sammen hver eneste aften. Vi indrettede os i et hus, som vi fandt fuldt møbleret og forladt af beboerne, altså i en lejlighed, hvor vi ikke gjorde fortræd. Gusta kom hver aften, og vi sang vore sange, og snakken gik lystigt, meget hyggeligt havde vi det, og mange dejlige og hyggelige timer oplevede vi danskere sammen her; der var kommet nye til blandt ersatsen fra Flensborg, hvor der altså var adskillige fra vort høje Nord.

Tre uger varede vort ophold her, mens bataljonen fik nyt mandskab og materiel, alt mens vi gennemgik - som allerede sagt - en slags kursus i våbenlære. Herfra gik rejsen til Champagne, og vi kom i skyttegrave ved Somme-Py, hvor vi fik en fin og godt udbygget stilling, der bar navnet »Hexekedelen«. Vi oplevede her, hvad man med rette kan kalde en hårdnakket stillingskrig, men som allerede fortalt hørte vi til den »flyvende division«, som man kunne flytte rundt med efter behag, og det blev en forandring for os, thi herfra gik turen mod øst altså til Rusland, hvor jeg blev såret den 21. juni, og VI er nu i 1915.

Jeg kom på et lazaret, først i en cellulosefabrik, og efter megen køren rundt endte jeg i Nakarav ved Mannheim, hvorfra jeg omkring den 1. november samme år sendtes til min hjemgarnisonsby Haderslev. Her var det så hurtigt som muligt om at komme på en hjemorlov; jeg ansøgte om en sådan og fik den også. Men først måtte jeg til en snak sammen med vor overlæge, thi jeg beordredes til en lazaretinspektion på skrivestuen, hvor jeg henvistes til vor gamle gehejmeråd Martins. Og her førtes så følgende samtale mellem os: »Sind Sie Mitglied der freiwilligen Feuerwehr?« hvortil jeg måtte svare nej. Videre: »Sind Sie im Kriegerverein?« og igen: »Nein, Herr Stabsarzt«. Han sagde så: »Geben Sie ihm drei Tage«, og han mente jo orlov. – Jeg fik dog otte. – Efter dette blev jeg dirigeret til Slesvig, hvorfra vi kom ud (13) igen og denne gang til Argonner-skoven - senere til Verdun - og endelig igen til Rusland, bl. a. til Ukraine, sådan set fra den ene stilling til den anden, for til sidst at havne nede ved Sortehavet. Der lå vi i de følgende tre år og ved fredens proklamation den 11. november 1918.

Nu var det jo om at komme hjem. Vi havde kæmpet os derned - nu måtte vi ligeledes kæmpe os hjemad, og det blev ikke lettere. – Endelig blev vi indladet til hjemrejsen i toget den 26. november 1918, og vi var i Magdeburg den 2. februar 1919; dermed var rejsen slut, og krigen også.

Det var nogle enkeltheder og nogle minder, som jeg har som et levn fra de fire og et halvt år, jeg måtte med i verdenskrigen 1914-18. Med i kampe, vi måtte være med i for en fremmed magt og for en sag, der ikke var vores. Men dette er jo sagt før og af andre, og I har vel læst det og hørt det til trivialitet, men sandt er det alligevel.

*Hans Schmidt,
Døstrup.*

Vi mindes - - -

(14) Vi mindes med vemod hin tunge dag,
da vi måtte i trøjen for en fremmed sag.
Det skete jo hver dag, der kom besked
til både unge og ældre, at holde sig beredt.

Det var så svært at følge det tunge bud
at forlade hjemmet, og gå i krigen ud.
Hvad formålet var, vi dårlig forstod,
vi havde i Slesvig jo vor faste rod.

Vi måtte lære at holde trit,
men enhver tænkte på hjemmet sit.
I regntunge nætter, i skyttegravs gru
har mangel sendt en stille bøn til Gud.

Hvad godt kammeratskab dengang betød
erfared vi ofte i sværest nød. -
Et tørt stykke brød, et bæger med vand,
det deltes ofte fra mand til mand.

Når så det skete, at kammeraten faldt -
man vidste jo ikke, når en selv det gjaldt.
Hvorfor og hvortil - det var svært at forstå.
Mon det atter skulle lykkes til hjemmet at nå?

(15) Men tiden gik, ja dagene blev så lange,
vi kom ud for det, der gjorde os bange.
Hvordan vil det gå, og når får det ende?
Mon vi vil opleve, se bladet sig vende?

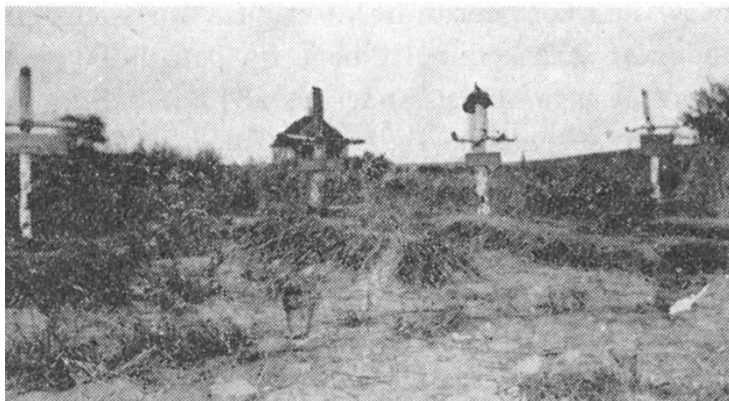
Mangel en ven, han blev derude, og mangel fik men -
helt ram forbi gik vel ikke en. -
I fangenskabs trængsel, på det store hav,
fik mangel kammerat sin ensomme grav.

Hvorfor blev det ham og ikke mig?
den tanke har ofte mødt mig på min vej -
sligt kunne så tit gøre sindet tungt,
jeg forstod det ikke, jeg var jo så ung.

Men ende fik dog krigens år,
for Slesvig oprandt den skønneste vår.
Det lød jo utroligt, var ej at forstå,
at vi igen skulle hjemmet nå.

Vi, der kom hjem, har nu pligt til at værne
 det minde om dem, der faldt i det fjerne,
 og med tak til Gud, som gav os den gave
 at leddet det brudte kom alter i lave.

Thomas Dinesen,
 Jels.



Minder fra krigen 1914-18

(16) Som så mange D.S.K.-ere har jeg været seks og et halvt år tysk soldat, fra 1910-12 aktiv ved 5. kompagni i infanteri-regiment i Thorn, og i krigstid fire og et halvt år ved 9. kompagni, Infanteri-regiment 213. – Mangen ven og kammerat har jeg været sammen med i disse år, og mange minder, både triste og gode, er mig levnet fra denne tid; nogle står endda så klart for mig den dag i dag, som om de først var hændt mig for få år siden.

Jeg mindes en vinteraften, vi skulle afløse i forreste linje i Flandern. Vor bolig var indrettet til tre mand med et teltpan hængt for indgangsdøråbningen, for koldt var det - i januar måned og uden varme. Næste aften skulle vi hente vor forplejning, og det var snevejr. Jeg gik frivillig med, og da jeg kom tilbage, mødte mig det triste syn af vor fordums bolig. – Den havde fået en fuldræffer, den eneste granat, der faldt den aften, og den skulle ramme den plet, der var vort hjem - og for mine to kammerater blev det sidste hvilested en soldaterkirkegård ved Zonnebeke.

Vi lå i stilling, forreste linje, Hulluch ved Carvin i Nordfrankrig. En aften kom der ordre til mig fra vor kompagnifører. Hans Rohde var ikke kommet tilbage fra patrulje, og vi skulle ud og undersøge ingenmandslandet for at finde ham. En ven af ham i kompagniet meldte sig frivillig til at gå med, og vi to skulle nu ud i den mørke nat og prøve at finde ham og så bringe ham tilbage. Vi kom ud i granathullerne, fandt en gammel grøft, som vi benyttede til

at komme frem i, og kort før den engelske linje skimtede vi noget mørkt - det var Hans. Vi undersøgte ham, og vi fandt, at han var ramt af en geværkugle og død. Jeg tog vor ven på mine skuldre, og skiftevis bar vi ham tilbage til vor første linje. – Rohde havde for få dage siden været hjemme (17) i Berlin og holdt bryllup, men os var det levnet at overbringe hans unge kone sorgensbudskabet. Hans sidste hvilested blev ligeledes soldaterkirkegården i Nordfrankrig ved Carvin. – Et par aftener senere fandt vi et par faldne englændere i et granathul, ramt af et par maskingeværkugler, da de åbenbart var på tilbagevejen fra en patruljegang. – Vi bar også dem tilbage og fandt det som vor ærespligt at sørge for, at også disse fik en hvileplads på førnævnte soldaterkirkegård - de ville ellers være savnet - og for altid.

Jeg mindes en ven, Bruno Höbermann fra Hamborg, Sternschanze 16, en adresse, jeg husker endnu i dag. Mangen en nat har vi to stået dobbeltposten ved hinandens side i Flandern. – En august-aften i 1917 gik vi ud fra Kommin i stilling ved Zandworde 3. linje - og i en tordenbygge, så vi var gennemblødte. Det blev Brunos sidste gang ved min side. Vor bolig blev en landevejsbro, midt under var der en jordmur. Han og jeg søgte altid sammen, men denne aften blev vi tilfældigt adskilte - fire mand til hver side, hvor vi lagde os til hvile. Næste morgen skinnede solen atter, så vi søgte udenfor for at få lidt varme i kroppen. Men en engelsk »Fesselballon« havde åbenbart lagt mærke til vor færden - der kom en granat og en til, som ramte broen ved siden af os fire. Tre var døde, og Höbermann dødelig såret - jeg hørte ham endnu hviske: »Vil du sende min mor min sidste hilsen«, Jeg gjorde det. Brunos mor var enke, og en gang senere, da jeg kom igennem Hamborg, besøgte jeg deres hjem.

I september 1916 kom vort regiment fra Flandern og blev indsat ved Somme i Nordfrankrig. Vi holdt hvil, hvor der blev uddelt forplejning, men ude ved fronten var der sort af granatild som i det værste tordenvejr. Da det blev mørkt, gik turen ud til første linje over huller og gennem granaterne. Vor stilling blev en nyopgravet grøft med et hul ind i siden, og det blev vor bolig. Ved aftenstid kom der en forplejningstrop med brød og kaffe; til vor gruppe kom vor ven Franz Sauermann - det var en drøj tur for ham gennem huller og morads. – Da vi havde været otte dage på stedet, kom han med det glædens budskab til os: »1 morgen aften bliver I afløst« - og det blev også Franz, der som vejviser for det afløsende kompagni arriverede, for han kendte jo vejen. Han kunne føre os sikkert tilbage. Vi kom til en (18) by, der slet ikke var by mere, jævnet med jorden, det var Thiepval, og der var et vejkrøds, der lå under ild dag og nat: Fire granater ad gangen, så var der et par minutters pause til næste salve - dem benyttede vi os af og kom godt igennem.

To dage var vi derefter i Cambrai, hvorefter turen påny gik til Flandern. Franz var en af de mange, der var pligttro over for sine kammerater. En tidlig morgenstund - ind under jul, den 20. december 1917, faldt Franz ved Hulluch, nær Carvin - ramt af en engelsk skarpskyttekugle. 53 år er gået siden da, men i dag endnu mindes jeg vor ven Franz fra dengang.

Sidst i september 1918 lå vi i stilling ved den belgiske grænse. Natten til den 26. 9. blev vi afløst, og næste aften holdt vi hvil i en forstad til Cambrai. Da det blev mørkt, gik vi frem for at afløse ved en lille by, der lå vestlig for byen Cambrai og hed Sailly. Det blev hen på morgenstunden, englænderne kom først, og vi trak os tilbage til en dal ved banedæmningen. Om eftermiddagen ved tretiden kom der ordre til os, at vi skulle storme den stilling, hvor vi skulle afløse natten før, og en løjtnant var vor fører, men vi kom ikke langt, for granater og maskingeværild mødte os allevegne, så vi søgte læ i de mange granathuller. Da det blev mørkt, søgte de fleste tilbage bag banedæmningen. hvor der var temmelig roligt. Hen på morgenstunden kom der ordre til mig fra vor kompagnifører, at vi skulle gå frem og under-

søge, om alle vore kammerater fra aftenen før var blandt os. Kompagniet havde lagt sig til hvile, men vi havde ikke lang tid til vor rådighed, inden det blev lyst, så jeg alene gik ud i ingenmandsland. Dette var første og også sidste gang, jeg var alene ude, og jeg traf på en enlig kammerat derude. Men turen gik hurtigt, og jeg var den sidste på tilbagevejen. Kort før, jeg kom til banedæmningen, blev jeg ramt i højre arm, vist nok af en geværkugle fra en engelsk patrulje, thi langt ude skimtede jeg en engelsk kolonne gå frem. Dette meldte jeg til vor kompagnifører. – Vi lå ved hovedvejen Arras - Cambrai, og vi var endnu tre tilbage fra 9. kompagni, det kompagni, vi var rykket ud med fra Flensborg i 1914. To af os kom denne morgen i engelsk fangenskab, så kunne vi tre også sige vort kompagni farvel, det vi havde tjent ved i nu hele fire år.

Nu skulle jeg se at komme tilbage igennem spærreilden, og (19) jeg skulle løbe »tværmark« - men nej, jeg tog hovedvejen, på den ville englænderne selv gå frem om få timer. Men vejen var fri - der blev skudt til begge sider - men altså, det gik fremad. Kort før Cambrai traf jeg på en enlig soldat, som stod i døren til sin lille bolig og vinkede: »Kom ind, kammerat, det hagler derude«. – Jeg kom ind, og her skulle jeg have min arm forbundet. Da blev jeg ramt endnu en gang, og det i samme arm, en splint gik igennem albueleddet, så det sår skulle også forbindes. Vi brugte de små forbindspakker, vi altid havde i lommen, og armen blev opbundet med et stykke telefontråd - så gik det videre - tilbage til Cambrai. På en villa hang et sanitetsflag, og jeg gik indenfor, hvor jeg fandt en læge - så kunne Jeg blive bedre forbundet. Der fik jeg en indsprøjtning mod stivkrampe. – Udenfor Cambrai kom jeg i følgeskab med kammerater, og vi gik til fods til den nærmeste forbindingsplads, som lå ca. en halv snes kilometer borte. I en kirke, som var godt fyldt med halm, fandt vi et blødt leje og lå der denne nat, hvor vi sov godt. Næste morgen blev den rømmet, og vi kom til et lazaret i nærheden af Bruxelles, en uge senere gik turen med lazaret-tog til Tyskland. – Dog kort før grænsen begyndte min arm at knurre og gøre ondt, smerterne tog til, og i Herbesthal meldte jeg mig hos transportfører.

Lazaret-togets endestation var Kassel, og der var langt igen, men på banegården i Kohl blev der ringet til sygestuen, og kort efter blev jeg hentet i en sygebil og kom på lazarettet der - »Lorelei-Skole« - hvor jeg blev modtaget af en flink sygeplejerske, søster Maria, og kom på hendes afdeling. Et par dage senere blev albueleddet opereret; jeg blev godt plejet, for søster Maria var omsorgsfuld mod os alle til trods for, at hun var alene på vor afdeling og havde tjeneste hver dag i de otte uger, som jeg var der.

Om morgenen den 12. november 1918 kom søster Maria smilende ind ad døren med de glædelige ord på læben: »Krigen er slut, når I er nogenlunde raske, må I rejse hjem«. – I fire år havde hun plejet syge og sårede på det lazaret.

Ved siden af min seng lå en ung soldat, hvis hjem var ved den hollandske grænse. For et år siden var han blevet indlagt, hårdt såret i begge arme og ben. – Han fortalte, at i de første (20) uger, da han lå hjælpeløs på sit leje, da havde søster Maria i sin fritid tit siddet ved hans seng og opfyldt alle hans ønsker og skaffet ham lindring for hans smerter. Vi to blev snart venner - han kunne gå ved krykker og var nogenlunde helbredt, men invalid for livstid. Når vi lå vågne om natten, stod han ofte op og var mig behjælpelig med at give min trætte arm et bedre leje.

En dag kom en ven, han var fra Sydtyskland, hen til min seng, og han spurgte mig: »Hvor har du hjemme?« - og jeg svarede ham, at jeg var fra den danske grænse. - »jeres landsdel kommer til Danmark«, fortalte han så, »det har jeg læst i min avis«. Hans ord gik i opfyldelse.

Først i december blev vi i et lazaret-tog flyttet til Oldenburg ved den hollandske grænse, og Kohl blev besat af franske soldater. Til jul havde jeg ud fra lazarettet en 5-ugers orlov, den første orlov i mine 6½ års soldatertid. – Den 25. januar 1919 mødte jeg igen på lazarettet, og næste dag blev jeg udskrivet til vor Ersatzbataljon 75 i Bremen. Samme dag kunne jeg hente mit blå pas på skrivestuen til 9. kompagni, Reserveregiment 213.

Jeg slap nådigt - med en stiv arm - og var nu den frie mand igen, og den 27. januar, kejserens fødselsdag, gik turen til mit hjem - til Dravedskov.

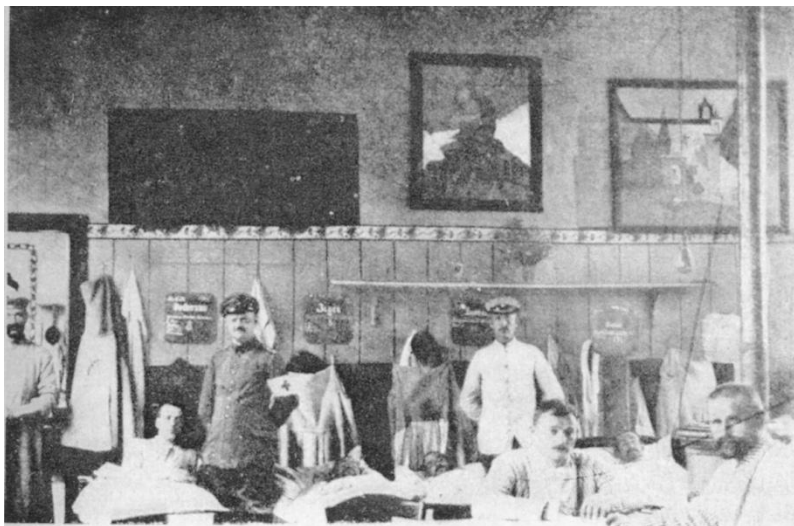
Thomas Thomsen,
Dravedskov ved Løgumkloster.

Erindringer fra min militær- og krigstjeneste -

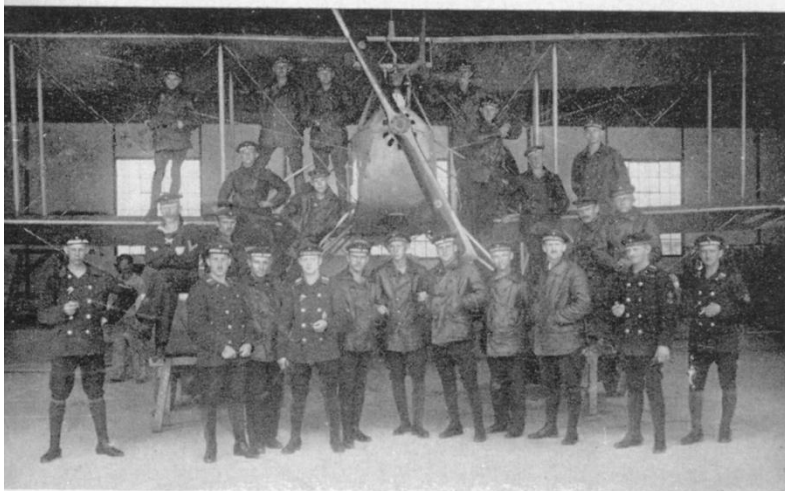
(21) Jeg har aftjent min værnepligt fra 1907-1909 i Sønderborg. Vi meldte os, en kammerat og jeg, frivilligt ved Regt. 86, hvis 3. bataljon lå i Sønderborg, for at undgå at havne ved Tysklands yderste grænser i øst eller vest, hvilket let kunne times os her oppe fra det høje Nord. For mig lykkedes det, men ikke for min landsmand; han blev afvist.

Den 10. oktober 1907 stillede jeg på kasernen i Sønderborg, og omkalfatringen fra civil til militær tog så sin begyndelse. Men jeg kom ikke til at tilbringe hele min tjenestetid der i garnisonen, thi en kammerat mere og så jeg i mit korporalskab blev, efter at det første år var gået, udtaget til »Haus und Pferdedienst« i Berlin, hvor jeg fik plads hos en major Kramer, der gjorde tjeneste ved en pionierkomite med ståsted i Grunewald. Det kan jo ikke nægtes, at mit andet tjenesteår blev betydeligt lettere at holde til, end det første. Majoren var et omgængeligt menneske, og der var kun en hest at passe, men jeg var også »Hausdiener« og som sådan også undergivet »skjortekommando«. Ved større selskabeligheder måtte jeg iføre mig en tjeners skikkelse og gevandter og opvarte selskaberne, og da var det om ikke at være alt for fummelfingret.

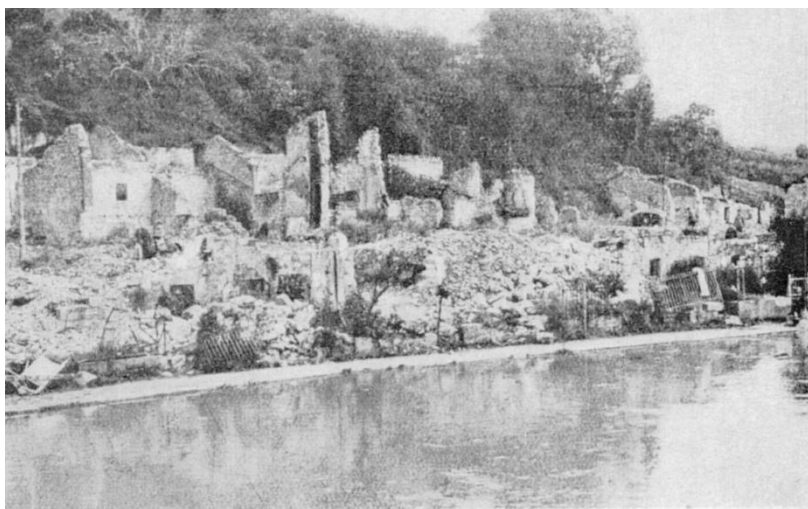
Iøvrigt begyndte dagen for mig med at gøre hesten klar til morgenridt, det var en tur i Grunewald - ved titiden vendte majoren hjem og skulle så af sted med sporgvogn ind til tjenesten i Berlin. Fruen, der yndede at tage sig en på øjet ved morgentide, kunne som oftest ikke nå at få hans frokost færdig, til han skulle af sted, og det blev så min opgave at bringe den ind til ham. Når jeg så kom ud, havde hun sædvanligvis en eller anden »herlig« (22) beskæftigelse parat til mig, og der var jo ingen vej udenom; jeg måtte lade, som om det var mig en udsøgt fornøjelse at udføre hendes ordrer og opfylde hendes ønsker, men det hele vænnede man sig efterhånden til: Det var man jo blevet oplært til. Men i det store og hele var jeg dog glad for byttet fra Sønderborg til Berlin - kun orlov var det sløjt med, jeg har kun haft hjernlov en eneste gang i hele dette sidste år. Men en anden oplevelse har jeg dog haft: Jeg har været inviteret til en fest i Berlin af en forening, der kaldte sig »Forhenværende 86er«, om hvis eksistens jeg overhovedet ingen anelse havde. Der var dog ikke så få berlinere, som havde aftjent værnepligten ved »Augusta Viktoria« i Flensborg eller Sønderborg, og som man her mødtes med.



På et feltlazaret i Blérancourt.



Flyvere holder en velfortjent pause.



Parti fra byen Dun.



Apotek i et feltlazaret.

Men den 21. september i 1909 kunne jeg smide trøjen og bytte om med civiltøj - senere har jeg to gange, i 1911 og 1913, været indkaldt til en 14 dages-øvelse, og dermed mente jeg at have gjort fyldest som prøjsisk statsborger, men det skulle komme til at gå så ganske anderledes.

Min kone og jeg blev gift i 1911, og i 1912 overtog jeg mit fødehjem. Vi gik straks i gang med at modernisere, hvad der i høj grad kunne tiltrænges: De ikke tidssvarende avlsbygninger skulle ombygges, og dette arbejde var ikke afsluttet, da mørke skyer begyndte at trække sammen over Europa i højsommeren 1914. Men helt til det sidste vægrede man sig ved at tro, at det oplyste Europa ville lade det komme så vidt som at kaste sig ud i en åben krig, for selvom man dengang ingen forudsætninger havde for at bedømme en sådan ulykke s omfang, så kunne man dog ane, at den ville drage frygtelige ting med sig, og at smertelige ofre ville følge i et sådant ragnaroks kølvand - værre, end man dengang kunne forestille sig.

Og så kom jeg med i krigen.

I et strålende sommersøndagsvejr, den 1. august 1914, gik jeg en tur ud over mine marker, hvor kornet nu stod høstmodent, da næstformanden i vor kommune kom styrtende langs vejen råbende af fuld hals ordene: »Mobil - mobil!«

Alle de onde rygter, der i den senere tid havde svirret i luften, havde dermed fået udløsning - krigen var en kendsgerning. – (23) Dagen efter fik jeg besøg af min bygmester, der kort og godt erklærede for mig, at alt byggearbejde måtte standse omgående. – Han selv og flere af hans folk måtte i de nærmeste dage af sted. Ja, sådan stod sagerne, og der stod man nu med hele redeligheden: En moden høst på markerne - halvfærdige bygninger - og en sorgbetyngt familie omkring sig; rådvildheden bredte sig, ja, var næsten ved at tage overhånd. Men den hårde virkelighed lod sig ikke ændre, og til onsdag den 5. august lød ordren på at møde på »Junkerhohlweg-kasernen« i Flensborg. Her var myldrende fuldt af mennesker, og vi måtte under tag ude i byen. Vi regnede jo med at skulle drage ud med vort regiment, men det blev anderledes. Mange var mødt før os i dagene forud, både aktive og reservister, så vi var i øjeblikket aldeles overflødige og begyndte at drømme om et eventuelt længere ophold her i Flensborg - eller måske endda hjemsendelse, for derhjemme var der så sandelig brug for os - altså» bis auf Weiteres«. – Men vi blev hurtigt belært om noget andet, blev nemlig inddelt i enheder, fik nogen eksercits, var på banegården et par gange for at tage afsked med vort regiment og blev her vidne til en begejstring uden sidestykke, både indenfor og udenfor geledene. Blomstersmykket og flagsmykket, med musik og hurraråb gled toget ud fra banegården - og dog har der sikkert været en del galgenhumor med i spillet.

Få dage senere havde alle tilbageblevne dannet noget, som blev benævnt 4. brigade, Ersatz-bataljon 35; vi blev klædt i feltgrå, udrustet og gled derefter med toget samme vej og sydpå. Halvdelen af os var nordslesvigere, og den anden halvdel var hamborgere. Længe var vi i tvivl om, hvor det bar hen ad, men i Sydtyskland bøjede vi af mod vest og landede i Elsass-Lothringen.

Straks dagen efter, at vi havde forladt toget, mødte vi krigens alvor. Franskmandene var nemlig ved krigens udbrud rykket over grænsen for at besætte deres eget land, som de havde måttet afgive 1871, og de var også rykket et godt stykke ind, men tyskerne havde med nogle bayerske regimenter straks kastet dem ud igen, hvad der havde kostet dyrt på begge sider. Det blev nu vor første opgave at rydde op og begrave døde mennesker og dyr. Som lå langs vejkanterne og spredt rundt på markerne. – De blev (24)samlet sammen, svøbt i teltpla-

ner og begravet i massegrave, omtrentlig 100 mand i hver, og lagt i række og geled på bunden af graven. Og nu blev det vor tur at overtage den forreste linje og således afløse de bayerske regimenter.

Her oplevede vi varme dage med anstrengende marchture og ind imellem kampe med franskmændene. En dag nåede vi godt udmattede ind i en landsby, der hed Dalheim, og gjorde holdt for at få fourage og vi blev pludselig beskudt fra de omliggende huse, både af infanteri- og maskingeværild. Det var en stor fransk patrulje, hjulpet af de civile, der således angreb os - men heldigvis gik det meste hen over vore hoveder uden at anrette større skade, dog blev vi nødt til at rømme byen. Artilleriet fik nu ordre til at skyde den i brand, og da vi dagen efter kom frem i den, fandt vi mange forkullede lig. Men de, der havde reddet livet udenfor, blev nu fanget, ført tilbage og stillet for en krigsret, hvorefter de blev skudt.

Efter denne episode blev vi puttet i toget og kørt nordpå, hvor vi nu landede i nærheden af Lüttich, og derfra gik det med apostlenes heste igennem Belgien. Vi passerede Louvain - et sørgeligt skue - et krigshærgt land overalt - så Bryssel, over Mecheln, i hælene på den vigende belgiske arme - og overalt mødt med olmske blikke fra beboerne - indtil vi standsede op foran den næsten indesluttede fæstning Antwerpen. En dag forinden indeslutningen blev vi, der gik i marchkolonne, pludselig beskudt af belgiske tropper, der havde forskanset sig bag en jernbanedæmning, og vi fik nu ordre til at sværme ud og storme, hvorefter belgiere måtte retirere.

Vi skulle ikke deltage i belejringen af Antwerpen, og vor march gik videre gennem Gent og Brügge til Ostende. Her måtte vi stoppe op, og vi fik noget andet at kæmpe med, nemlig vandet, idet belgiere havde trukket sig tilbage helt op til Den engelske Kanal og derpå åbnet for sluserne og sat hele det lavtliggende landområde under vand. Men i Ostende fik vi fine kvarterer, da byen var rømmet for civile, og man havde overladt os alle de flotte hoteller med al den komfort, man ikke i hastværket havde kunnet fragte bort. Himmelsk var det at komme ud af støvlerne og i en blød seng og få udhvilet. Men det var kun en nat, thi dagen efter blev byen taget under ild fra de engelske skibe ude (25) på kanalen, og vi måtte fordufte ud i klitterne, hvor der efter forholdene var gunstige tilværelsesmuligheder, og hvor artilleri-ilden ikke havde samme virkning som i en by, så vi oplevede en del rolige dage her.

Vi blev dog ret snart afløst og rykkede længere mod venstre. Omkring 1. december overtog vi en mere blivende stilling ved Yserkanalen. Men nu var fronten efter nederlaget ved Marne-floden stivnet over hele linjen, og man gravede sig ned i jorden. Det kunne vi imidlertid ikke gøre for vand, og vi søgte ly i de omliggende huse, mens vi holdt føling med modstanderen ved patruljer. Dog snart blev husene skudt sønder og sammen, og vi måtte campere i det fri. Der måtte oven på jorden bygges skyttegrave og bunkers, og det var et mægtigt arbejde at gøre dem nogenlunde beboelige, så de kunne yde beskyttelse mod både kugler og regn. - Iøvrigt var det en temmelig rolig stilling, og vi lå i, hvad vi kaldte i ro, i en lille by, der hed Hochlandecken. - Og der opholdt vi os i en tålelig baraklejr.

Den evige kamp med vandet - både ovenfra og nedenfra - resulterede i, at jeg fik reumatismus i alle lemmer, og jeg kom for en 14 dages tid på lazaret, men da jeg blev udskrevet derfra, blev jeg sammen med en underofficer og seks mand tildelt et vagthold med ophold i Lopkins lidt udenfor Brügge, og vi kunne holde os der i tre måneder, hvilket var en velgørende forandring i vor tilværelse.

Den første jul fejrede vi i ro, og vi var til gudstjeneste i Zarren juledag - men vi tænkte tit på, hvad der var blevet af de store løfter fra de første augustdage om at komme hjem inden jul. – Men de tre måneder i Lopkins fik hurtigt ende, og vi måtte ud til kammeraterne i skyttegravene. Men nu var vi flyttet længere til venstre og havde kun Yserkanalen mellem os, og det var bare en 30-40 meter, hvor der stod Zuave-negre foran os. Vi stod derfor altid dobbeltpost, da man kunne risikere, at negrene kom svømmende over kanalen med kniv i munden og så listede sig ind på livet af os - så det gjaldt om at skærpe sanserne for ikke at ende livet med en kniv i ryggen.

Men ellers var dette frontafsnit ikke værst, og vi fik lov til at ligge der omtrent et helt år. Turnussen var fire døgn forude, fire døgn i reserve og atter fire døgn i ro. Disse sidste fire døgn (26) tilbragtes i barakker i en skov. Lejren hed »Liechtensteinlager«, og her kunne vi så nogenlunde bevæge os frit omkring. Dog til sidst blev det opdaget fra den anden side og taget under artilleriild, så vi måtte fortrække. Fra 26. marts til hen i september lå vi her.

Ved Somme gik det imens hårdt til, og her blev vi indsat den 1. oktober 1916, hvor fransk-mændene den 9. satte ind med et større angreb. Her lå vi med 9., 10. og 12. kompagni, som jeg tilhørte, og det 10. blev fuldstændig overrendt og taget til fange, så vi frygtede for at komme til at dele dettes skæbne ved næste fremstød, og det skete dagen efter, men under disse kampe blev jeg såret i hånden, og efter en hurtig forbindelse var jeg ikke sen til at forsvinde. Sammen med mig kom vi en del sårede til en forbindingsplads, blev tilset af en læge - hvor jeg på grund af blodtabet og anstrengelserne med faldt i bevidstløshed - af hvilken jeg dog hurtigt vækkedes ved en indsprøjtning. Herfra gik det dog ikke mod Tyskland, men vi førtes rundt til forskellige lazaretter, der alle var overfyldte, så der var ingen andre muligheder end at søge til en jernbanestation og så komme længere ind i baglandet. Vi blev langt om længe stuvet ind i en kreaturvogn, og så gik det østpå; i tankerne kunne vi allerede skimte Flensburg - men nej, da vi nåede Rhinen, drejede vi mod syd, passerede Ulm i Württemberg og landede i en mindre by, der hed Blaubeugen, hvor et hold, deriblandt jeg, blev sat af, og toget kørte videre, men vi havde endnu et lille stykke vej at gå. Her på lazaretten gennemgik vi nu en hårdt tiltrængt renselsesproces, blev puttet i en rigtig menneskeseng, kom under lægebehandling, fik god mad og blev i det hele taget vældig godt plejet og behandlet, så vi følte os, som lå vi i Abrahams skød. – Efter en uges sengeleje fik nogle af os lov at stå op om eftermiddagen, og som tiden gik også lov til at foretage spadsereture ude i byen og omkring i det skønne landskab her i De svabiske Alper. Befolkningen viste sig udsøgt venlige imod os - vi var også i kirke i Ulms skønne domkirke, vel nok den største efter Kølns mægtige kirkebygninger. – Her oplevede vi også julen, men kun få boede så nær ved, at de kunne tage på juleorlov, vi andre måtte nøjes med at længes og fortære deres madrationer - åg dog havde vi en dejlig jul, når vi sammenlignede med kammeraterne ved fronten.(27)

Tilbage til Flensburg.

Den 12. januar 1917 blev jeg udskrevet, og så gik det med toget over Heidelberg og Hamborg til min Ersatz-bataljon i Flensburg. Det første, jeg foretog mig, var at ansøge om hjemorlov, men der oplevede jeg mit livs store skuffelse: Orlovsspærring mod nord, samtids med, at det i en brøsig tone blev betydet mig, at når jeg i tre måneder havde nydt tilværelsen under gode lazaret-forhold, så skulle jeg ikke trænge til rekreation - altså et ægte,

karakteristisk prøjsisk svar, og det, når man havde ofret fem af sine bedste år til den tyske krigsmaskine, som i forvejen var en så inderlig imod.

Dog min kone kunne få lov til at besøge mig, hvad ingenlunde var det samme som at komme hjem til den øvrige familie og sin bedrift. – Her i Flensborg mødtes jeg med min gamle ven og kammerat Chr. Skovmand fra Sebbelevmark. Han måtte dele skæbne med mig og kunne ikke få orlov hjem. Også min officersstedfortræder Rieper, hos hvem jeg havde gjort ordonnanstjeneste ude ved fronten, traf jeg her; han havde været temmelig hårdt såret. Men det var afslutningen på mit Flensborgophold.

Til fronten igen.

Den 4. marts 1917 gik det så af sted igen, og jeg kom til samme frontafsnit og til mine gamle kammerater. Der oplevede jeg da en vis gensynsglæde med dem, og vi blev indsat i både Siegfriedstillingen og også ved Arras. Men midt i maj måned blev vi pludselig taget ud af frontafsnittet, puttet i toget og flyttet til Østfronten. hvor vi mente, der herskede en mildere luft, men det blev her heller ikke en søndagsskoletilværelse, da vi blev indsat omkring Lemberg, hvor det gjaldt om at bistå den vigende østrigske arme, der var stærkt truet af russerne. Det lykkedes os også lidt efter lidt i fællesskab at trænge russerne over grænsen. Men det var varmt her i det bjergrige landskab, og det medførte lange marchture og kampe her, hvor terrænet afgav gode forsvarsmuligheder. Under en sådan pludselig kamp, hvor vi var sværmet ud for at bjerge os for beskydningen, hørte jeg på en gang et skrig fra en såret, der samtidig råbte mit navn. – Jeg arbejdede mig hen til stedet, og det viste sig, at det var min feltvebel, som var ramt hårdt i det ene ben. Jeg fik ham (28) forbundet, så godt som jeg kunne, og vi blev sammen til den værste skydning var forbi, hvorefter jeg hjalp ham tilbage til skoven i håb om at finde en sanitet, der kunne tage sig af ham. Under kravleturen prøvede jeg at få ham på højkant, men jeg måtte næsten bære ham det meste af vejen. Omsider fandt vi nogle, som tog sig af ham - jeg blev hos ham, til jeg i ly af mørket kunne finde tilbage, og da var det værste overstået, thi russerne havde trukket sig tilbage, men for min »dåd« blev jeg nogle dage senere udnævnt til gefrejder.

Forfølgelseskampene gik videre, og langt om længe fik vi dem drevet gennem Galizien ind i Bukovina, hvor de så endelig bed sig fast bag grænsefloden Ibrucz, og der lå vi på hver sin side af floden, indtil der blev sluttet en slags våbenstilstand på Østfronten.

Atter mod vest.

Vi ville nu gerne have afventet krigens afslutning her i stillingen i øst, men det skulle ikke være så, og få dage inden julen 1917 sad vi atter i toget med retning mod vest, for nu kunne der her bruges alt, hvad der kunne skrabes sammen.

Efter en uges kedsommeligt køren med toget landede vi i Nordfrankrig og blev indsat i Artois-afsnittet, hvor vi deltog i fremstødet mod Armentiers. Men vi havde intet blivende sted - var med i kampene om Maas-højene og Chevaliers-skoven, derefter mellem Oise og Marne og igen, denne gang mellem Marne og Soissons. Tab havde vi jo alle vegne, og vi modtog ingen reserver til at fylde op med, hvorfor min bataljon opløstes og fordeltes på de to første.

I de to følgende måneder havde jeg et par gange et særligt kommando og fik et par fine jobs: Først var det vor køkkenunderofficer, der skulle på orlov, og jeg som den ældste

gefrejder kunne smutte ind som erstatning i de 14 dage, og derefter atter under 14 dages efterorlov. Man var i denne tid da fri for front- tjenesten, og en ekstra bid kunne man ved lejlighed også nok redde sig. Men problemet var jo altid at finde kompagniet forude, og det var ikke altid lige let og heller ikke lige morsomt, da artilleriet viste en særlig forkærlighed for at belægge kolonneveje og vejkryds med deres shrapnels og brisanz-granater. Ofte måtte vi køre store omveje og over uvejsomt terræn med vort (29) feltkøkken, og bærerne måtte tit slæbe maden på ryggen frem i store blikspande, som vist på et billede i årbog 1941.

Da vor »køkkenfritze« vendte hjem fra orlov, blev det underofficeren ved levnedsmiddelvognens tur at få de 14 dages hjemlov, hvad jeg også nød godt af ved at afløse ham, og dette var et endnu bedre job, for vi skulle hente varerne endnu længere tilbage i depoterne, men det var jo om at holde orden i se: gerne, da der skulle holdes nøje regnskab med alt, altså hvad vi modtog, og også med hvad vi afleverede, men der havde jeg en mand til hjælp.

Dog i april måtte jeg atter ud til fronten, og så var den herlig- hed forbi. På grund af mangel på befalingsmandskab blev jeg nu gruppefører. Ved en patruljefærd en gang faldt der en fange - og det var måske ikke helt ufrivilligt - i vore hænder, men der blev gjort megen stads af denne, og vi havde et par dage efter en oplevelse, som lod os formode, at denne fange gjorde god tjeneste. Få dage efter blev nemlig to andre gefrejdere og jeg kaldt ind til bataljonskommandøren, der modtog os med udsøgt venlighed, bød enhver af os en stor cigar og roste os for udvist »Tapferkeit vor dem Feind«, hvorpå han udnævnte os alle tre til underofficerer og bemærkede samtidig, at jeg på grund af min anciennitet kunne vente i nær fremtid at modtage sergentknappe. – Og så havde han, hvad han kaldte, en stor overraskelse i baghånden: Det var et Jernkors af 1. klasse - vi nærmest skulle være fælles om - altså hitte ud af, hvem »der havde gjort sig mest fortjent« til det. – Vi trak os altså tilbage for at løse det problem. Vi to var enige om, at den tredje af os, en hamborger, kunne få mest gavn af det i sin civile stilling. Så det blev derved, og vor kommandør blev glad for afgørelsen, som han betegnede Som ædelt kammeratskab; derpå gav han os alle tre hånden, og så var den audiens forbi.

Min udnævnelse til sergent fulgte et par dage senere, men den fremkaldte lidt blandede følelser hos mig, thi job, som jeg tidligere havde glædet mig til, kunne jeg ikke regne med at få, men nu var det altså skyttegraven, hvor jeg efterdags måtte gøre tjeneste, og jeg vidste, at jeg i fremtiden ville være snævert forbunden med mit kompagni og det for en stor del ude i forreste linje. Lønforhøjelsen, som fulgte i forfremmelsens kølvand, var (30) velkommen, da der ofte gaves lejlighed til at omsætte pengene i naturalier, når vi kom i nærheden af en kantine, noget, der ikke skete så sjældent.

De sidste måneder.

De sidste måneder - og vi var nu i 1918 - førte vi en omflakkende tilværelse - i september lå vi i Armentiers-buen. men terningerne for krigens afslutning var for længst kastede, da vi dag for dag blev trængt længere tilbage af en i alle måder overlegen modstander. Det gik over Deulekanalen og Scheldefloden, til vi omkring midten af oktober måned endte i Hermanns-stillingen, og der gik de vildeste rygter om, at vi skulle trække os kæmpende tilbage til over på den anden side af Rhinen og holde stillingen der vinteren over og samle kræfter til nye offensiver, men det hele var kun gøglebilleder. – og det skulle snart vise sig.

Indtil 5. november gjorde vi endnu modstand i Maas-området, men fra den dag var det også forbi. Og dog var det næppe til at tro, da det om morgenen den 11. november hed sig, at fra klokken 11 skulle der være våbenstilstand over hele fronten, for kanonerne dundrede jo endnu derude, og vi havde natten til den 11. etableret en forsvarslinje længere tilbage, beregnet på at blive holdt et døgn eller to, men det hele blev altså afblæst den 11. klokken 11. En lidt kedelig episode tildrog sig endnu den næstsidste dag - inden det hele var slut. Tre-fire mand, deriblandt en hamburger, der havde gjort krigen med fra begyndelsen af, kunne ikke modstå fristelsen til at klatre op på et af de mange slaggebjerge, som lå her i industriegnen, for fra toppen herfra at have en mægtig udsigt og et pragtfuldt overblik til alle sider. Men det var ikke den 11. endnu; de blev taget på kornet af forfølgerne, og det kostede hamburgeren livet; det kunne have været undgået - en letsindighed, der blev straffet.

Så kom hjemturen i lange dagsmarcher gennem Nordfrankrig og Belgien mod Köln - over Rhinen og gennem Westfalen til byen Ruthen, hvor vi alle skulle afvente hjemlejlighed med toget. Mange, der skulle sydpå, var allerede borte, de var ikke interesserede i at tage omvejen over Ersatz-bataljonen. (31)

Det går hjemad.

En dag kom kammerat Marius Christensen fra Haderslev og spurgte, om vi ville med hjem, thi regimentsadjudanten var villig til at udstede rejsepas, vi skulle bare skrive under og så selv hitte ud af resten. Vi var en snes, der var rede, og en aften skulle der komme et tog, som gik i retning mod Hamborg. Som sergent fik jeg overladt papirerne, men toget var så overfyldt, at det var umuligt at holde mandtal, for hver enkelt havde nok at gøre med at finde et hul til at være i.. - Jeg selv, vi var tre - Sandvej, Volf og jeg - vi pressede os op i et bremsehus, men vi nåede da godt til Hamborg, hvor vi drev om en dags tid, inden vi øjnede en mulighed for at komme mod Flensborg.

Jeg var lidt spændt på, hvordan man ville tage imod os der, men man var flinke, jeg aflevere rede passene, vi fik anvist logi og forplejning, gennemgik en hårdt tiltrængt renselsesproces, fik udleveret en frakke og 15 mark hver i rejsepenge til resten af hjemturen, og så gik det videre, jeg mod Sønderborg, hvorfra jeg ringede hjem om at sende en vogn til Skovby, for nu kom jeg. Glæden over gensynet med familien var umådelig - og nu kunne vi jo fejre den forestående jul hjemme i familiens skød.

Jeg fik jo tilsendt mit militærpas, og en lille sur hilsen var der dog med, thi det indeholdt bemærkning om, hvordan jeg var taget fra troppedelen sålunde: »Am 7. 12. 18 ohne ordnungs-mässige Entlassung in Ruthen in Westfalen von der Truppe entfernt«.

Alefeld, Feldwebel.

Men til sidst står, og om det har kostet manden overvindelse at skrive det, ved jeg ikke - men altså:

Führung: Gut.

Strafen: Keine.

Jens Bladt,
Kegnæs Vestermark.

En alsinger dreng

der blev slesvigsk husar på Gottorp Slot i Slesvig by

(32)De første dage i maj 1915 blev jeg, der var årgang 1895, indskrevet som husar i Slesvig. Hele den nordslesvigske ungdom af denne årgang, der havde været til sessionen, blev indkaldt til infanteriet, hvad enten de var taget til den ene eller den anden troppeart. På sessionen var jeg blevet udtaget til det lette kavalleri. En slægtning af mig, der var kommuneforstander, var bekendt med dette forhold, og han rådede mig til at melde mig til et eller andet rytterregiment. Dagen derpå rejste jeg til Rendsborg, hvor niende trainbataljon var stationeret, for om muligt at blive antaget her, men alt var optaget. Jeg besluttede straks at tage toget til Slesvig for at prøve min lykke ved 16. Husar-regiment, da jeg var udtaget til »leichte Kavalleri«. Lettest gik det, når man kom med hest, og dette var intet problem for mig, thi man fik jo senere hesten betalt. – Her ved regimentet blev jeg straks indstillet. Mine papirer til et-årig tjeneste med attest fra de kommunale myndigheder, som også krævedes, havde jeg i orden, og til skuffelse for dem derhjemme gik det altså sådan, at jeg ikke vendte direkte hjem fra denne ekskursion.

Min kaserne blev altså Gottorp, det historiske danske slot, hvor en stor del af Danmarks og Slesvigs historie har spillet en skiftende rolle. Kun en kaserne fra den tyske tid har i vor historie haft en lignende skæbne, nemlig slottet i Sønderborg, der i udlændighedstiden var kaserne for 3. bataljon af Regiment 86 med kejserinde Augusta Viktoria som æreschef. Da de fleste af mine D. S. K.-kammerater blev sendt til de tyske garnisoner både i øst, vest og syd i det tyske rige, vil jeg begynde med at give jer en (33) lille oversigt over min gamle kasernes historie, lidt om Gottorp Slot i Slesvig by, altså beliggende i vort slesvigske hjemland. – Så nu beretter jeg, hvad jeg ved om dette emne, og den af jer, der finder det kedeligt, kan springe dette kapitel af min fremstilling over. - --

Gottorp Slots historie.

Dette gamle slot ejedes oprindelig af de slesvigske bisper, men i 1268 kom det ved mageskifte i hertug Hans af Sønderjyllands eje. Slottet blev stærkt befæstet og var til 1713 residensslot for hertugen. Mange gange blev det under stridighederne mellem de danske konger og hertugen samt de holstenske grever belejret.

Året 1490 kom slottet i hertug Frederiks, altså kongens, Frederik den Førstes magt. Bygningerne brændte, men de blev genopbyggede, og kongen døde her. Ved Christian 3.'s deling af hertugdømmerne 1544 tilfaldt Gottorp hertug Adolf. Hans efterfølger tog navn efter slottet og kaldte sig og sine den »holtenk-gottorpske« linje. Igen brændte slottet - delvis - i 1564, natten efter, at hertug Adolf havde fejret bryllup der, men atter blev det bygget op igen.

I året 1700 indtog Frederik 4. Gottorp, og sammen med Sønderjylland blev det lagt ind under kronen. I året 1749 flyttedes kunstkammeret og den berømte bogsamling herfra og til København. Frederik den 4. fejrede sit bryllup med Marie af Hessen her på slottet. Men i 1850 blev Gottorp Slot dansk kaserne. Dog efter den ulykkelige krig i 1864 indrettedes Gottorp Slot i 1866 for det nydannede prøjsiske Husarregiment nr. 16, som fik kejser Franz

Joseph af Østrig til æreschef - vel nok som en flot gestus over for ham, da Prøjsen havde besejret og ydmyget østrigerne i 1866.

Prøjserne belagde den sydlige fløj af slotsbygningen, medens den nordlige del og bagbygningen blev indrettet som kaserne for en bataljon af Infanteri-regiment nr. 84. Her i omtalen af min gamle kaserne, Gottorp Slot i Slesvig by, indfletter jeg en lille personlig bemærkning: Min oldefar lå i halvtredserne som dansk soldat på slottet. – Ja, hele denne skildring giver os vidnesbyrd om grænsens sang.

Slottet brændte endnu en gang, og det var under første verdenskrig, medens husarerne - altså også jeg - lå ved (34) Dyna-floden i Rusland. I dag er den ene fløj af den præsentable og smukke bygning indrettet til museum, mens den sydlige ende af slottet, den gamle husarkaserne, er blevet restaureret og nu er en pæn og hyggelig restauration, benævnt »Slots-kælderen« (»Schlosskeller«). Husarernes gamle stalde og ridebanen er udlejet som lager- rum m. v. til forretningsdrivende i byen. Den tidligere eksercerplads ved landevejen og landsbyerne, »Store og lille Dannevirke« - den blev forøvrigt også i tysk tid kaldt »Dannevirkeplatz« - strækker sig mod syd langs de gamle fæstningsvolde - d. e. Dannevirkevolden, Margrethevolden og flere. – Ja, alt dette lyder så hjemligt med disse gamle danske navne, og snese af landsbyer med ligelydende betegnelser ligger her trindt omkring Slesvig by, hvor vi dengang jævnligt holdt felttjeneste, da vi var ved garnisonen.

Dette var så omtalen af min gamle kaserne: Gottorp Slot i Slesvig.

*

Her i denne garnison var jeg altså soldat, og herligheden varede i godt seks måneder: Een måned på slottet og fem måneder i bykvarter som etårig. Rekrutskolen ved kavalleriet var daglig både lang og stram, og vi begyndte dagen med reveille kl. 4.30. Klokken fem var der staldtjeneste, derpå ridning i afdelingen på åben ridebane eller i ridehus; oven på fulgte nogle måneders eksercits på Dannevirke eller felttjeneste i Slesvigs omegn. Om eftermiddagen havde vi oftest fodtjeneste og våbenøvelser med lanse, sabel og karabiner, endvidere skydning på banerne eller noget, vi kaldte fægtningsskydning. Klokken seks om aftenen var der eskadronappel, dog forinden havde vi haft staldtjeneste. Hestene blev passet og plejet og fodret efter en snor.

Rekruttiden var streng, men ikke uinteressant. Jeg fyldte lige netop 20 år, mens jeg var i garnisonen, og havde altså en passende alder, så min tjeneste faldt mig ikke særlig krævende. Som overrealskoleelev i Sønderborg havde jeg også plejet den ædle ridesport, d. v. s. redet i en afdeling på den militære ridebane, der var beregnet til officererne fra infanteriet og marinen. Her havde en gammel sergent fra husarerne lejet ridehuset af garnisonskommandanturet flere timer daglig for privat at kunne give (35) rideundervisning, så jeg var ikke helt uerfaren i denne tjeneste. Desuden havde jeg fået fat i en pudser til at tage sig af mine våben og mit ridetøj, en ung præparand fra Aabenraa, Heinrich Brodersen, der havde meldt sig som krigsfrivillig og var rekrut ligesom jeg; men altså, han hjalp mig trolig i tjenesten. -

Brodersen blev efter krigen lærer i Hamborg, vi har truffet hinanden siden for år tilbage og opfrisket minder fra dengang på et hotel i Aabenraa. – I øvrigt var vi fire etårige, der var indlogeret privat, spiste på hotel og levede som Gud i Frankrig, selvfølgelig alt på egen regning. Det hele var absolut ikke kedeligt, og vi var jo unge mennesker; men den sjov fik efter seks måneders forløb en ende, så bondens tromme fik en anden klang.

Den 3. november forlod vi Slesvig med en transport på 60-70 husarer og en løjtnant som fører. Vi blev forladet på banegården, både vi og hestene, for der var også heste ved regimentet i Rusland. Otte dage varede et ophold i Konitz i Vestprøjsen, seks dage var vi i kvarter i Tilsit i Østprøjsen, hvorefter det gik med feltbane over grænsen ind i Rusland.

Det blev vinter, og hvor vi kom frem, var der bitterlig koldt og med sne i store højder. Jævnlig traf vi transporter med syge og sårede kammerater; hvor lazaretbilerne ikke kunne komme frem for sne, måtte man benytte bagagevogne med hesteforspand. – Vort første kvarter blev Schaulne, og derfra gik marchen til fods til en by ved navn Kelmi, og atter march til fods i høj sne - ikke noget for en kavallerist - indtil vi den 30. november arriverede ved det 18. kavalleris brigadestab, der lå på et gods ved Kaltenbrunnen, et tysk gods med tilsvarende godsejer - sådanne findes her og der i Lithauen og Kurland med videre.

I de følgende dage marcherede vi fortsat videre til fods, indtil vi nåede vort regiment, Husar-regiment 16, hvis stab lå i byen Michigelsk. Her blev vi præsenteret for vor regimentskommandør, oberstløjtnant von Raszewski, og blev inddelt til eskadronen, hvor jeg kom til 3. eskadron og til 4. deling. Regimentet hørte til 4. kavalleridivision, som med seks kavalleri-regimenter, et ridende jægerkompagni og en ridende feltartilleri-afdeling holdt vagt langs Dynafloden i nærheden af Dynaburg.

(36) Ved vort regiments afsnit havde vi et mægtigt skovareal, der fulgte flodbredden kilometervidt, og det gav os den fordel, at vi kunne afløse til hest, da vi var dækket af skoven lige til skyttegravene. Eskadronen var inddelt med 1/3 af mandskabet ved hestene og 2/3 til skyttegravstjeneste, og så afløste vi hinanden med otte dage i skyttestillingen og derefter fire dage i hestenes kvarterer, der befandt sig på gårdene i en større omkreds og ca. 15 kilometer bag fronten. I skyttegravene lavede vi jordhuler 800 meter fra Dynafloden, og om natten blev der kommanderet feltvagter frem til flodens bred. Her på vinteren frøs floden til - men den var kun 2-300 meter bred på vort afsnit - så med russerne, som oftest var det kosakker, kom vi nu og da i fodfægtning, og tit var det snestormvejr. Der skete ellers hele året igennem ikke væsentlige forskydninger, og alligevel mistede vi omtrentlig 15 procent af vore husarer under disse mindre skærmysdler. I standkvartererne, hvor vi jo opholdt os sammen med hestene, gjaldt det om at pleje disse bedst muligt, men det var altid under yderst primitive staldforhold, og sløjt var det med foderet, især når det ikke var lykkedes at rane det nødvendige grovfoder, der som oftest forefandtes dækket af sne. – Endvidere måtte vi ride med flere af hestene hver dag for at holde dem i træning. Dette var ingen morsom sport i 30 graders kulde og oftest i høj sne. Nogle steder havde man ved herregårdene indrettet overdækkede ridebaner i de store tærskelader.

Vi holdt stillingen her til hen i oktober 1916; da blev hele vort aktive husarregiment opløst, hvorefter hver af de fire eskadroner blev kommanderet til at afløse en reservekavalleriafdeling ved infanteriet. Min 3. eskadron blev tildelt den 79. reserve-division. – Pludselig blev eskadronens mandskab, heste og bagage indladet i jernbanewaggoner, og rejsen gik til en lille by ved navn Soli. Her fandt vi vor fremtidige division og var altså udset til at fortsætte ved infanteridivisionen.

Den 4. december 1916 forlod vi atter Soli pr. jernbane for at blive forflyttet til den vestlige krigsskueplads - til Belgien og Frankrig. – jernbanerejsen varede i det hele 110 timer med seks mand og seks heste i en waggon, dog til trods for vinterkulden kunne mandskabet og hestene så nogenlunde holde varmen i vognene. Turen gik over Wilna, Warschau og Kalisch, hvor (37) aflusningen fandt sted, og derefter videre over Leipzig, Nordhausen og

Düsseldorf, mens vi passerede grænsen ved Herbesthal og gled ind i Belgien, hvor vi strejfede Lüttich og Tournai for at lande ved Lenz.

Her ved Lenz så vi de første skyttegrave på fransk jord. Vort første kommando gik ud på at skanse, og det blev under opsyn af en smilende D.S.K.-kammerat - sergent Jørgen Kork, Elholm ved Sønderborg.

Udover at skanse ved nattetide under ledelse af min landsmand, altså sergent Kork, måtte vi også bære miner frem til frontlinjen. Han forstod at ordne disse nattjenester til alles tilfredshed, selvom vi ryttere ikke var stolte af selve bedriften, og i nattens mulm og mørke kom heller ikke alle miner til deres bestemmelsessted.

Spejdertjeneste og slaget ved Vimy.

Dagene i julen 1916 og det derpå følgende nytår blev overstået i nogenlunde gode kvarterer ved hestene. Dette var jo fordelene ved kavalleriet, at hestene skulle plejes og passes, hvilket jo koster mange penge, men uden god pleje kunne hestene heller ikke yde noget i tjenesten. Men mandskabet fik på denne måde oftere tag over hovedet end infantriets folk.

Efter helligdagene begyndte så en helt ny tjeneste. Vor eskadron blev anvendt i mindre afdelinger ved forskellige divisioners regiment, og jeg kom til en »Spähtrup« - en spejdertrop - ved 1. Bayerske reserve-armecorps, hvortil vor division, der var en flyvende, hørte til i denne tid. I overkommandoen havde man regnet ud, at det tog for lang tid, inden man ved generalkommandoen modtog meldinger fra fronten på den regulære måde, nemlig fra kompagniet til bataljonen og herfra til regimentsstab og så til divisionen eller generalkommandoen. – Vi kavallerister Som spejdertrop, med udkigsposter placerede på højdedrag, meldte direkte til division eller generalkommando, for at give en foreløbig orientering over frontstillingen. – Vor lille trop fra 16. Husarregiment bestod af syv mand i alt med løjtnant Raszewski - og en lignende styrke af 3. Bayerske kavalleri-regiment med løjtnant Selekkammer, der havde kommandoen over hele »Späh-truppen« ved 1. Bayerske armecorps.

(38)Vor første post for denne afdeling blev sat ved landsbyen Vimy, og vi havde vort standkvarter med hestene i byen Brailleul. Her var en del af husene endnu nogenlunde ubeskadiget, så vi fandt i alt fald tag over hovedet både til os selv og hestene, men civilister fandtes der ikke mere her. Efter at vi en uges tid havde fået den nødvendige instruktion både til fods og til hest - som mandskab i en Spähtrup skulle man nemlig kende alle divisions- og armecorpsafsnit, herunder skyttegravsstilling, regimentsgefechtstand, bataljoners og kompagniers lytteposter i 1. linje - var vi i stand til ved et pludseligt angreb her ved Vimy fra vor udkigspost og igennem vore spejdere dag og nat at kunne melde kampstillingen til divisionen og generalkommandoen. – Døgnet rundt blev artilleriskuddene talt; i alt fald i meldingen bemærket, om der var livlig skydning eller almindelig artilleriduel eller måske trommeild - alt dette var for at beregne, hvornår infantriangrebet ville sætte ind. Som meldemidler havde vi til rådighed: Telefon, blinklys, hesteryttere, cykelryttere og endelig brevduer, alt efter hvad der fandtes mest formålstjenligt, og hvad der var intakt. – På vor observationspost havde vi selvsagt de bedste kikkerter og »Scherenfernrohr« til vor rådighed. Vi var næppe sat ind med vore spejderpatuljer og havde fået besat 1. Bayerske armecorps' udkigspost på kanten af Farbus-skoven på højderne ved Vimy, før man sporede livlig artilleriskydning, særlig om natten.

Slaget ved Vimy.

De dage henimod den 9. april 1917 var jeg netop på Corpsbeobachtung. Den 8. april, lige ved dagens frembrud, satte englænderne ca. en brigade kavalleri ind mod tyskernes infanterilinjelike lige foran vor observationspost. Denne angreb blev frygteligt syn: Næsten hele de to regimenter blev fejlet ned af den tyske maskingeværild. Her og der så man hestene ligge enten døde, eller de blev ved at arbejde med benene for at slæbe sig bort. Rytterne, såvidt de ikke var døde, slæbte sig i dækning i grøften bag ved bakken eller bag døde heste.

Så kom den 9. april 1917. Et mægtigt infanteriangreb på 3-4 divisioners frontbredde dækket af fortløbende forstærket artilleriild: Et kolossalt angreb af englænderne. Vor udkigspost blev (39) totalt ødelagt af ilden, og på et hængende hår var vi nær alle blevet taget til fange. Englænderne stormede frem. Artilleriilden blev forlagt; det hele gik i opløsning i de tyske rækker. En vicevagtimester fra 3. kavalleri-regiment og jeg måtte efter ordre igennem artilleriilden til fods for at kunne finde ud af, hvor frontlinjen egentlig var i dette virvar. Englænderne var efterhånden ved at besætte Vimyhøjene. Vi to enlige kavallerister kom godt igennem frontilden, både frem og tilbage, og fik oversigt over den tyske retræte. Efter at vi var styrtet hen til vore heste, der mærkværdigvis endnu stod ubeskadigede i stalden, kunne vi til hest i vild karriere afgive vor melding til generalkommandoen, som også var ved at pakke deres sager for at kunne trække sig tilbage. Det hele var i vild retirade. Alt vort efterretningsmateriale var skudt sønder og sammen. I regiments-historien skriver man om »Die Grosskampftage vom 9.-12. April«, hvor man også nævner mig med mine patruljer, selvom jeg var en »Knakker«, som de kaldte os danskere, der var »force a la guerre«. Der er sikkert adskillige D. S. K. kammerater, som har medoplevet dette store nederlag for den tyske arme ved Vimy-højene den 9. april 1917.

Jeg må altid, når jeg tænker på slaget den 9. april ved Vimy i 1917 tænke på to gange den 9. april i vort lands historie, nemlig den 9. april 1848, hvor general Hedemann slog oprørerne ved Bov, så stridighederne ville have været forbi, om ikke prøjserne var kommet slesvigholstenerne til hjælp - og så tyskernes overfald på Danmark for 30 år siden den 9. april 1940.

En interessant oplevelse havde jeg for nogle år siden, da jeg som formand for Aabenraa slagteri traf en direktør for slagteriets forretningsforbindelse i England »Herbert« på færgen fra Korsør. Vi kom til at tale om 14-18 tiden, hvor direktøren havde været med som engelsk løjtnant, og vi blev da klar over, at vi to havde stået over for hinanden den 9. april ved Vimy samme dag og i samme stund. Når vi siden årligt mødtes i England eller København, sagde hr. Herbert altid: »You remember the 9th april!«

Da alle de tyske divisioner var i opløsning, kom der nye forstærkninger, det var bl. a. enten den 18. eller 18. de reserverdivision. Denne holdt stillingen, mens vi gik tilbage. Selve vor (40) eskadron var efter alt dette blevet fordelt til infanteri- og artilleri-regimenterne og gjorde tjeneste der som forbindelses- og melde-ryttere.

Efterhånden samledes officererne og de øvrige husarer igen ved eskadronen, også vi, der var afkommanderet til spejderafdelingen, fandt tilbage, enten til fods eller til hest. Men vi havde mistet mange heste ved »Spähtrupptjenesten«.

Den 15. april forlod vi det 1. Bayeriskeres. armecorps. Den 79. reserve-division blev af transporteret bag den 4. arme, og her kom vi i ro. Det hele var nu under kommando af den 6. armegruppe. Ved vor lille spejderafdeling faldt to af vore underofficerer i disse dage.

Herefter blev vor division sat ind i et afsnit ved Langemark i Flandern, hvor jeg med to mand blev kommanderet til Reserveregiment 263. Her i Flandern oplevede vi de hårdeste kampe ved Langemark, Poelkapelle m. v. Den 9. august måtte vi skifte kvarter med vore heste til Rosebeke, og vor infanteri-division blev sat i stilling i et andet afsnit sydligere. Den 23. 8. 1917 blev vi melderyttre sendt til eskadronen igen, til en by ved navn Inchy ved jernbanen til Cambrai. Her kom, nu for anden gang, divisionsordre til eskadronen om at aflevere officersaspiranterne enten til infanteriet eller til artilleriet. Efter ordre mødtes vi ved skrivestuen, og eskadronschefen, ritmester von Lattoeff, læste ordren op for os - vi var 9 tilbage. Ritmesteren, der iøvrigt var blevet forfremmet til major, spørger os så, da vi står i geled: Hvor mange skal jeg melde? Fem af os meldte sig og blev forfremmet. Jeg skulle som dansksindet nok lade være, når jeg kunne blive fri. Majoren skulle jo helst have meldt os alle 9, men som den ældste i tjenesten i regimentet af husarer lod han altså være - og det kunne han tillade sig. Ja, han var meget selvstændig og også afholdt.

Efter at have fået en grundig og opfriskende øvelse i brugen af de svære maskingeværer, som vi var uddannet ved, blev vi, en trop på 6 husarer med en vagtmester ved navn Krecha, kommanderet til en lille by, Brancourt, med de 2 maskingeværer på flyvagt ved et ammunitionslager. Vi husarers alsidige tjeneste ved de forskellige troppearter, snart her og snart der, fortsatte (41) imidlertid indtil slutningen af året 1917, til man fra tysk side forberedte den sidste offensiv.

I offensiven 1918 kom vi med vor division frem til byen Manmetz, Tricourt, ja, vi havde en nat en patrulje mod Albert, men vi nåede ikke at sætte os fast i Albert, thi offensiven standse ved vort afsnit. – Her nord for Peronne ved Sommeffloden holdt divisionen sig i nogen tid, men måtte dog efterhånden vige. Vi tog med frontlinjen langsomt tilbage mod byerne Montanban - Combles - Manancourt, og omkring 1. september var vi med infanterilinen i retning af st. Quentin, netop der, hvor offensiven begyndte i foråret. – Mange gange bliver vore spejder-afdelinger beordret på udkigsposter for divisionsstaben, men frontlinjen går fortsat tilbage. – Til sidst, i alt fald de sidste dage i kamplinjen, får vor eskadron en helt ny divisionsopgave, nemlig med større officerspatruljer at camouflere tilbagetoget. Dette foregår på følgende måde: Patruljerne rider frem ved mørkets frembrud til infanteriets første linje, hvorefter infanteriets linje trækkes tilbage under mørket, og vi husarer rider langs fronten, sidder af og skyder med vore karabiner nogle salver fra et par stillinger. Vi fortsætter så til hest til et næste punkt, skyder så atter, og fremdeles frem og tilbage ved fronten som beskrevet natten over. Vi markerer således, at fronten endnu er besat, alt imedens infanterikolonnerne trækkes tilbage en 8-10 kilometer, for ved daggry at formere nye linjer. – Om morgenen rider patruljerne tilbage og igennem den nye front for at holde hvil og fodre og pleje hestene den påfølgende dag. Dette foregår nogle uger, indtil det hele lakker mod enden. Dog, ved denne manøvre mister vi en del af vore kammerater og også af hestene, dels af franskmændenes artilleribeskydning og også ved vort eget artilleri, der ofte ikke var orienteret, hvor vore patruljer befandt sig, og artilleriilden blev derfor ikke korregeret i rette tid.

Med tiden når vi den belgiske grænse, divisionen bliver afløst, og vor eskadron går de første dage i november 1918 i kvarter i en lille by ved navn Bouffiuolx. Medens vi befandt os her, kastede de franske og belgiske flyvere om aftenen den 10. november løbesedler ned med melding om, at krigen var forbi dagen derpå, altså den 11. november. Befolkningen var vilde af glæde, men vi soldater vidste ikke rigtig, hvad vi skulle tro, dog (42) dagen derpå, den 11. november blev der klo 11 blæst det store »Holdt«, altså den 11. november

1918. Kanonerne tav ved fronten - det hele ragnarok havde virkelig fået en ende, og nu blev de tyske soldater glade, ligesom civilbefolkningen dagen før var blevet det.

Alle tænker på det ene, hurtigst muligt at komme hjem eller i hvert fald på hurtigst muligt at nå garnisonen. Ved os gik det nogenlunde reglementeret til, til trods for at der overalt var soldaterråd, der bestemte det hele.

Divisionen, regimenterne, afdelingerne opløstes efter hverandre - millionhæren overbefolkede nu vejene og jernbanerne. Vor eskadron får endnu en ordre: at stille gendarmerikommandoer til at lede og hjælpe med på ordningen af færdselen på landevejene, der foregik i 3-4 rækker, side om side på vejene. Tit gav det selvfølgelig kaos og sammenstød her og der, men vi kom over det - selvom det til tider gav både hug og onde ord, men det hjalp os meget, at vi var til hest. – Endvidere havde vi til opgave at bevogte vort proviantamt undervejs, der var på jernbanen, og eskadronen red fra station til station, hvor fødemidlerne udliveredes til tropperne. Det var ikke let at holde orden på en kammeratlig måde, da alle jo var udsulte de og sultne ...

I begyndelsen af november passerede vi til hest den belgisk-tyske grænse. Vi fortsatte vor march, og efter nogle dages ridt passerede vi Rhinen ved Bonn i strålende vejr - men videre nordpå! Og efterhånden var vi blevet alene; alle vore kommandoer ved andre troppedele havde vi afviklet, og efter nogle dages march videre mod hjemegnen når vi den 16. november en stationsby, hvor eskadronen med hestene kan indlades på jernbanen. Den 21. december 1918, altså lige før jul, holder vi på banegården i Slesvig. – Her stiger eskadronen i bøjlerne og tager det sidste ridt til Gottorp Slot, hvor regimentskommandøren, oberst v. Raszewski, byens borgmester og soldaterrådet byder os velkommen hjem.

Ovenstående beretning er en kort oversigt over en slesvigsk husars skiftende oplevelse fra krigen 1914-18.

J. P. Møller,
Rødekro, tidligere Søstgård.

En heldig »Fusilier«

(43) Ved krigens udbrud i august 1914 var jeg elev i anden præparandklasse på Haderslev Statseminarium. Jeg var ene søn blandt fem søskende, og mine forældre glædede sig over, at jeg endnu kun var 16 år, så for mit vedkommende behøvede de ikke at ængstes. Det var også slemt nok, at mine to svogre, der begge havde tjent aktiv, skulle stille i de første dage efter »Mobilmachung«.

Hele første seminarieklasse, som var afgangsklassen, samt de yngre lærere meldte sig frivilligt, nogle vel af pligtfølelse, de fleste måske på grund af patriotisme eller eventyrlyst - mens de uvillige var nødt til at gå »frivilligt« -; dog for os drenge var der foreløbig ingen problemer. Men som tiden gik, blev der efterhånden brug for de yngre årgange, og den 18. november 1916 blev det også min tur til at stille på Junker Hulvej-kasernen i Flensborg, hvor vi seminarister fra Haderslev blev tildelt 2. kompagni, Regiment 86 med hjemsted på vestkasernen, men da der ikke var plads til alle de indkaldte på selve kasernen, blev en del

af os nye rekrutter indkvarteret privat, og på den måde gik det til, at jeg sammen med to kammerater fik kvarter i Norder Graben nr. 24.

Det var vel nok en tjans, skulle man synes, for de små rekrutter at kunne slippe for »Stubbendienst«, »Putzstunde« og andre ubehageligheder, og vi havde det også dejligt og fredssommeligt i vor fritid. – Men »ein Aber war auch dabei«: Vi kunne dårligt lade os se, hverken på gaden eller andetsteds, på grund af den forfærdelige mundering, vi var blevet udstyret med. Vi havde fået de gamle blå uniformer med de blanke knapper udleveret, og de var så forvaskede, lasede og lappede, dertil alt for store (44) til de fleste af os, så vi blev til grin, hvor vi viste os på gaden eller restaurationer. Det var dengang noget så forfærdeligt for vi unge poder sådan at vække opsigt og blive mødt med hånlige blikke - især fra de unge piger - som man gerne ville gøre indtryk på. Det var heller ikke behageligt, når vi på orlov blev hånet af slægtninge og venner for det underlige »antræk«, og man betegnede os »som Tysklands sidste håb - som dem, der skulle frelse kejser Wilhelm fra nederlag«. Dog gjorde dette sidste intet større indtryk på os, da vi var klar over, at det ikke var os, men tyskerne, man ville håne.

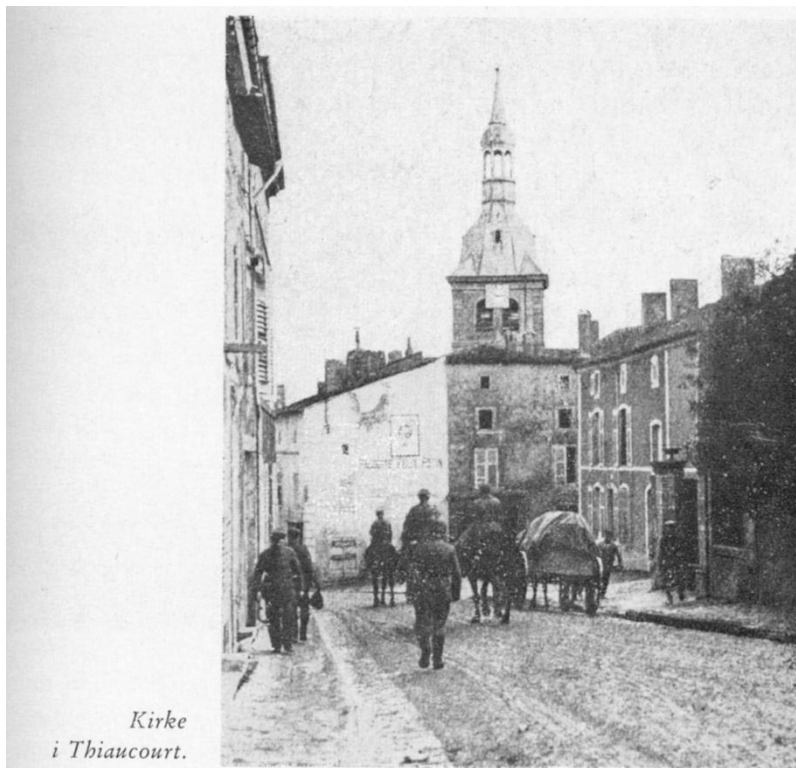
I januar 1917 blev der udtaget mandskab til en ny formation. Vi blev overført til Lockstedter Lager og tildelt 2. kompagni, Regiment 464 i 238. infanteridivision, der blev sammensat af ældre frontkæmpere fra forskellige ersatsbataljoner, som sammen med os ungerekrutter af årgang 98 skulle videreuddannes og trænes efter alle kunstens regler til den kommende krigsindsats. Vi begyndte helt forfra med øvelser i grupper og sluttede med regiments-, bataljons- og divisionsøvelser. Det var ganske interessant, men det blev tit en hård omgang i den strenge vinter 1917, og vi frøs ofte ganske forskrækkeligt, når vi i timevis måtte ligge i sneen og vente på det »ansatte« fjendtlige storangreb«.

Da det blev forår, var vi »einsatzbereit«, og den 13. april dampede vi af sted til Vestfronten, hvor der var brug for nyt »Kanonenfutter«.

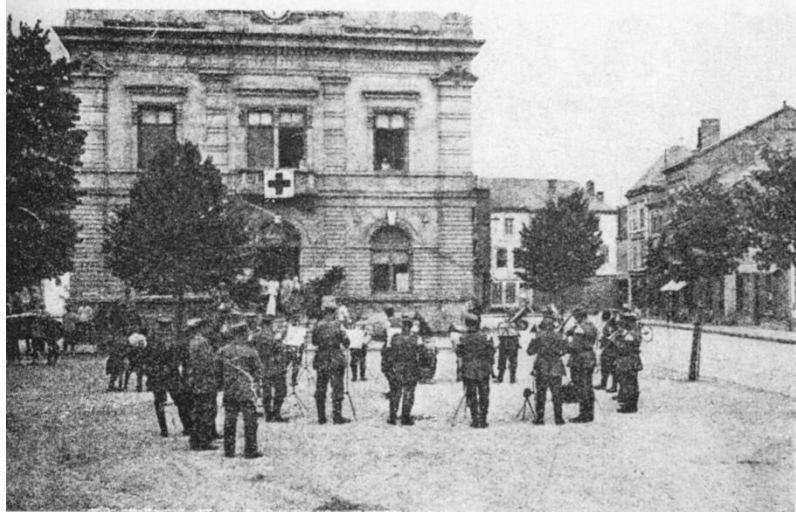
Det er nu ikke meningen, at jeg i kronologisk orden vil berette om, hvor vi blev sat ind, og hvad vi var med ved og til, da det ville blive en triviel gentagelse af, hvad mange har fortalt om i adskillige indlæg. Jeg vil nøjes med at fortælle om enkelte situationer, hvor heldet stod mig bi, så jeg undgik en krank skæbne.

Den 17. april nåede vi frem til fronten og var med i flere træfninger ved Siegfried-linjen og i Artois-området, men i maj blev vi forflyttet til stillingerne foran Arras, da vi skulle være med til at standse de fjendtlige angreb i forårsoffensiven 1917. Vort kompagni blev stationeret ved en lille by, Brebieres; herfra sendtes afløsning til det foranliggende frontafsnit, og hver nat blev der bragt forsyninger af forskellig art til mandskabet i skyttegravene. Jeg blev udtaget som »Essenträger«, og en aften (45) startede vi som sædvanlig med madspandene på ryggen. Det gik kun langsomt frem, thi vi måtte stadig gå i dækning for den kraftige spærreild fra de fjendtlige kanoner, og vi var klar over, at der var noget alvorligt i gære forude. Ved ankomsten til reservestillingerne modtog vi også den alvorlige meddelelse, at fjenden havde foretaget et heftigt angreb, løbet første og anden linje overende, den var blevet fuldstændig oprevet, mens frontkæmperne var blevet taget til fange eller dræbt. Vi afleverede hurtigt madspandene, skyndte os bort fra de farlige omgivelser og nåede frem til vort forhenværende fredelige kvarter med liv og lemmer i god behold.

Derefter blev vi forflyttet til et roligere afsnit ved Siegfried-linjen, hvor vi ikke var udsat for så svære angreb, men til gengæld blev vi plaget med rigelig vagttjeneste og skansearbejder. En aften skulle vi ud for at reparere pigtrådsafspærringer, og denne gang havde jeg været så forsigtig at sætte stålhelmen oven på huen. Vi undlod ellers ofte i vort ung-

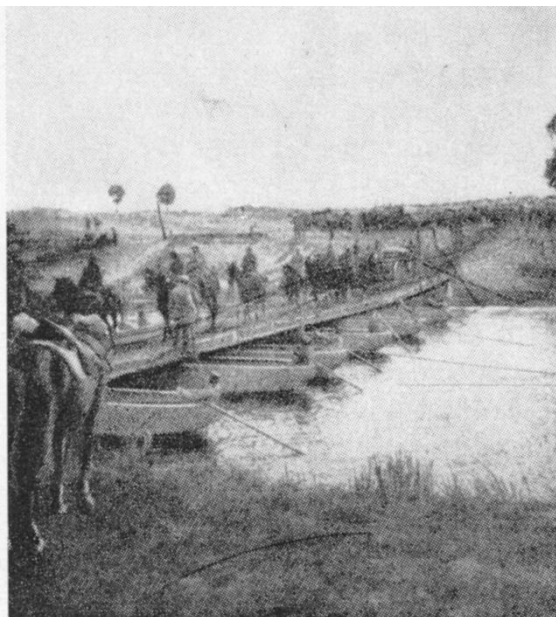


*Kirke
i Thiaucourt.*



Koncert foran Rådhus-lazarettet i Attigny.

*Overgang over
Narew.*



Polsk jøde gør forretninger.

dømmelige letsind at tage den på, for den var jo så tung; vi vidste dog alle, at der stod fire 7,5 mm kanoner ovre på den fjendtlige front lige foran os, og når de flammede op, så gjaldt det om at komme i dækning hurtigst muligt. Vi var også lige kommet op af skyttegraven, da fire skarpe glimt fra den modsatte front advarede os, og vi reagerede omgående. Jeg fik kun lige dukket hovedet, før jeg fornam et kraftigt slag oven i stålhelmen, så kraftigt, at jeg satte mig på bagen, mens blodet strømmede mig ned over ansigtet. »Wie ein geölter Blitz«, væltede jeg mig ned i skyttegraven, fuldstændig fortumlet og ængstelig for, at jeg skulle have pådraget mig en værre kvæstelse i hovedet. Men det var ikke så slemt, som jeg havde troet, så bare sådan ud, da det kun drejede sig om nogle hudafskrabninger, som skyldtes stålhelmens tryk. Den havde afbødet slaget. Mine kammerater fandt hjelmen, og de fortalte mig bagefter, at granatstykket havde slået et stort hul oven i den. Havde jeg den aften for- sømt at sætte hjelmen på, så var jeg sikkert blevet dræbt på stedet, og havde jeg ikke omgå- ende dukket hovedet, var jeg nok ikke sluppet uden frygtelige kvæstelser i brystet. Nu slap jeg da med et kortvarigt ophold på divisions-sygestuen. Fra den 21. juli til den 6. august lå jeg der, hvorefter jeg blev udskrevet og sendt direkte til (46) kompagniet, naturligvis uden Erholungsurlaub, men jeg var godt tilfreds endda, jeg fandt, at jeg var sluppet heldigt.

Efter kamphandlinger i forhenværende rolige stillinger blev vi som såkaldt flyvende divisi- on indsat på forskellige frontområder, hvor der var fare for gennembrud. Vi var både ved st. Quentin, ved Aisne, i Champagne og ved Reims, indtil vi den 12. oktober 1917 i stor hast blev transporteret til Flanderns mudder og søle, hvor der udkæmpedes hårde, blodige kam- pe. Vi afløste et jægerregiment, der havde lidt svære tab, og der lå mange døde rundt om- kring, men der var i øjeblikket ingen mulighed for at få dem fjernet i det åbne terræn. Her fandtes ingen skyttegrave, og vi måtte grave os ned i granathuller eller søge dækning i »ka- ninhulerne«, men frem for alt holde os i ro, så flyverne ikke skulle få øje på os. Her sad vi så dagen lang og frøs gudsjammerligt, skønt vi fik snaps udleveret for at fremme blodcirku- lationen. Vi troede, at det nok skulle ende med en lungebetændelse, men vi var efterhånden blevet så hærdede, at vi ikke engang blev forkølede. Angreb slap vi for i første omgang og kom et par dage i hvilestilling, men måtte derefter af sted igen for at standse englændernes angreb.

Undervejs til fronten gled jeg i pløret og styrtede med hele oppakningen ned i et dybt gra- nathul, og jeg faldt så uheldigt - eller skal vi sige heldigt - at jeg fik en alvorlig forstuvning af venstre ankel, så jeg omgående måtte transporteres til vor divisions sygestue, hvor jeg måtte holde sengen i fem dage. I det tidsrum blev vor troppeafdeling indviklet i hårde kamphandlinger og led svære tab, men jeg var jo ikke ibandt dem, jeg var uden for fare og havde det hyggeligt på sygestuen. Bagefter kunne jeg slutte op i kompagniet og efter den store åreladning - sammen med de andre - blive trukket ud og dirigeret til roligere stillinger i Nordfrankrig.

Vort kompagni var skrumpet stærkt ind på grund af de svære tab i Flandern, men vagttjene- sten skulle jo passes, og det blev til mange drøje timer i vinterens løb. I de lange vinternæt- ter måtte der etableres dobbeltvagter på forpost, og det blev i den mørkeste tid til fire ud- rykninger pr. nat, to timers vagt og to timers hvil (det sidste dog med en halv times afkor- telse til ud- og hjemtur). Det var et par søvndrukne mænd, der stampede af (47) sted gen- nem sneen til de respektive huller foran i fronten, og det var godt, at vi var to om det, så vi skiftevis - stående oprejst i hullet - kunne tage os en hårdt tiltrængt lur, hvor den ene af os måtte være forpligtet til at være uhyre opmærksom, særlig med henblik på overrumpling af inspektionen.

I løbet af vinteren blev vor division efterhånden forstærket med nyt og meget ungt mandskab, så den kunne være klar til den store forårsoffensiv - kejserslaget - som tyskerne havde ventet sig meget af. De havde koncentreret store styrker bag fronten og håbede på at kunne knuse fjenden ved en sidste kraftprøve. Inden storangrebet satte ind, var vi kommanderet til gudstjeneste med altergang, og omkvædet af præstens tale lød: » Wir werden über sie herfallen wie ein Sturmwind und sie zerschmettern«, men det går jo ikke altid efter, som præsten prædiker - og denne gang heller ikke.

Vi gik altså frem på fronten foran St. Quentin den 21. marts 1918 i den tidlige morgenstund. Efter en kraftig trommeild, der havde varet alle nattetimerne igennem, myldrede de tyske styrker frem i et massivt fremstød, løb englændernes første linjer over ende, hvorefter det gik i stormskridt over det åbne terræn i baglandet, indtil vi ved den store jernbanedæmning mødte kraftig modstand og blev standset der for en tid.

Jeg var kun med i to timer, inden jeg blev såret af en lille granatsplint i låret, og jeg var straks klar over, at jeg havde fået et regulært »Heimatsschuss«, så jeg kastede geværet og al anden overflødig udrustning bort, hvorefter jeg skyndte mig hen til en saniteter for at blive forbundet. Derefter gjaldt det tilbagemarch til St. Quentin for at blive transporteret til en »Krankensammelstelle«, der i mit tilfælde blev Wattinge-kasernen i Maubeuge, hvor det vrimlede med letsårede, der ventede på transport til Tyskland, men det varede ni dage, inden der skete noget, og i den tid måtte vi selv klare os så godt eller dårligt, som vi kunne. Endelig den 30. marts arriverede et godstog, som medførte kreaturvogne forsynet med lidt halm i bunden, men ellers ingen yderligere bekvemmeligheder for os.

Vi kørte igennem Ardennerne og langs med den skønne Moseldal, men der blev kun lidt lejlighed til at nyde udsigten under kørselen. Kun glimtvis kunne vi titte gennem en kun lejlighedsvis (48) åbnet dør, og der var altid trængsel ved samme, da mange ville se og nyde det skønne syn, men til sidst nåede vi da frem til Koblenz. Vi var en flok på ca. 20, der fortsatte kørselen langs bifloden Lahn til Oberlahnstein, hvor vi anbragtes i et såkaldt »Teillazaret« og blev der »betreut« af to blide katolske søstre og en sygepasser. Aldrig har jeg under hele min krigsdeltagelse haft så dejlig en sommer, og det både med henblik på pleje, men også hvad forplejning angik.

Efter fem ugers forløb blev jeg udskrevet og overført til vor Ersatzbataljon i Schwerin, fik mine fjorten dages Erholungsurlaub og dertil yderligere tre ugers arbejdsorlov hos en onkel, der havde et lille landbrug, men så gik den ikke længere, der kunne ikke blive mere høstarbejde, og den 9. juli 1918 måtte jeg tilbage til mit gamle kompagni.

Krigen var for mig ikke forbi endnu, selvom vi alle var overbevist om, at den ikke kunne vare ret længe mere, jeg var dog kommet tidsnok til endnu at være med i forskellige »Gefechte« og »Abwehrkampfe«, d. v. s. stadig retur og med franskmændene i hælene. Sådan gik det, indtil jeg den 2. september 1918 blev taget til fange sammen med hele vor maskingeværgruppe, mens vi lå på forpost ved Lenilly, hvor vi blev omringet af et fransk sanitetskompagni.

Det må vel kaldes et held at komme i fangenskab, skønt det skete kun ca. to måneder før krigens afslutning, og vor hjemsendelse derved blev forsinket et halvt års tid. Men selvom der døde en hel del i fransk fangenskab, var chancen for at overleve dog langt større der end under retræten på fronten.

Men rart var det ikke at være fange, i hvert fald ikke hos franskmændene, og særligt ikke, når vi var sammen med de tyske krigsfanger på arbejdskommandoer bag fronten, hvad der ofte var tilfældet i de første måneder af fangenskabet, altså inden vi sønderjyder sammen

med polakkerne blev fraseret. Når Vi kom igennem byerne, skældte civilbefolkningen os drabeligt ud, kastede med sten og spyttede efter os, og vagtmandskabet hersede med os på arbejdspladserne, mens både forplejning og logi var ringe. Men var der noget at sige til, at det franske folk var fyldt med had og forbitrelse over tyskerne, der var skyld i, at deres land var blevet krigshærget, deres byer skudt i grus, (49) befolkningens eksistens ødelagt og deres fædre og sønner dræbt, såret eller landet i tyske fangelejre, hvor de både sultede og vantrivedes.

Fra 1. november 1918 til 1. marts 1919 opholdt jeg mig i fangelejren ved Laon, hvorfra endelig vi fanger fra Slesvig og Holsten transporteredes bort for i midten af marts at havne i Aurillac, hvor vi sønderjyder, der kunne tale dansk, blev installeret i lejren, og glade var vi, for nu var vi sikre på, at det ikke kunne vare ret længe, før vi ville nå hjem over Danmark.

Fra Dunkerque dampede vi med »Skt. Thomas'« nordpå langs Englands kyst, så tværs over Nordsøen, rundede Skagen, styrede ind i Odense fjord og nåede den 13. april frem til selve byen, hvor vi fik en strålende modtagelse. Efter et par dages forløb med fest og hyldest gik det sydpå. Vi var endelig i god behold hjemme hos far og mor.

*Christian Hach,
Padborg.*

To rejser til fronten i civil for at hjemføre to faldne kammerater til hjemlig jord

(50) På en sådan færd skulle to personer følges ad, men før afrejsen var det nødvendigt, at der indhentes de påkrævede tilladelser: Pas, som ordnedes ved henvendelse til amtsforstanderen, og ligeledes tilladelse til at rejse i militært besatte områder, som blev givet af militærkommandoen i Altona.

Når det faldt i min lod at deltage i disse rejser, så skyldtes det, at jeg var blevet hjemsendt i 1916 efter at være indkaldt i 1914 så uddannet ved Garder-Jægerne i Potsdam - efter tre måneder til Roulers til en ekstra afslibning - og så indsat i forreste linje ved Langemark og der deltaget i forskellige ~mislykkede angreb. Derfra videre til Levin i Nordfrankrig og Siden til Loretto, hvor jeg blev såret den 28. maj sammen med flere. Den 29. maj kom jeg på lazarettet i Douai, hvor min venstre arm blev amputeret. Den 31. maj landede jeg mere død end levende på St. Johannes hospitalet i Bonn. – Jeg var ung, fyldt 21 år, og i de unge år har man mere modstandskraft, så efter nogle ugers forløb var krisen overstået og dermed også min tjenestetid i den prøjsiske arme.

I 1916 blev jeg »entlassen« og tilkendt 65 pct. invaliderente, det vil sige 71,25 mark månedlig, hvorefter jeg gik tilbage til landbruget, som jeg havde måttet forlade i 1914. For at finde ud af, om jeg kunne klare mig i erhvervet, opholdt jeg mig de Sidste to år af krigen hos min forlovedes forældre i Kettingsskov på Als. Hendes brødre var i felten, og også hos min forlovedes farbror, Jørgen Clausen, var to sønner indkaldt. Den ældste af disse blev allerede meldt savnet i december 1914, men den 10. oktober 1916 (51) faldt dennes broder

Nikolaj og blev begravet på kirkegården i Villers-St. Christophe. Flere af hans danske kammerater havde deltaget i begravelsen og blandt disse Hans Jakobsen, Asserballe. Nikolajs forældre ønskede ham hentet hjem, og da jeg havde været ude, havde jeg ingen vanskeligheder med at få pas, så sammen med afdødes far, Jørgen Clausen, rejste vi den 3. januar 1917 fra Sønderborg over Flensborg, Hamborg og Köln, hvor vi gjorde ophold for at købe kister - en zinkkiste, der skulle tilloddes, og en trækiste udenom. Endvidere lejede vi loddetøj med tilbehør, der forud var bestilt.

Næste morgen gik rejsen til grænsen ved Herbesthal og herfra uden billet - rent understillet militærforvaltningen, der afholdt alle udgifter i besat område, - videre gennem Belgien til St. Quentin i Nordfrankrig, som vi nåede ved aftenstid. Vi havde selvfølgelig en del bagage med, da vi selv skulle sørge for forplejning. Jørgen Clausen blev på banegården, mens jeg gik på kommandanturen for at få oplyst, hvordan vi fandt Villers-St. Christophe, men man kendte overhovedet ikke byen, og selvom der blev fremskaffet flere kort, mine papirer eftersat m. m., kunne vi ingen oplysninger få. Under det hele lød pludselig sirenerne, og der blev råbt: Civilister, ned i understanden! At det var os, man mente, gik først op for mig bagefter, men foreløbig var Jørgen og jeg så optaget af at drøfte problemerne, at vi ikke agtede det, men blev hurtigt belært om, at det var alvor og os to, der var »de civile«.

Efter afblæsningen søgte vi op på banegårds terrænet igen, og herfra så jeg et lille lysskær forude på banestrækningen. Det stammede sandsynligvis nok fra et lokomotiv. Vi var heldige, idet det viste sig at være en lille feltbane, hvor man var ved at gøre klar til afgang, og efter nogen snakken frem og tilbage blev vi snart enige om, at det her var det helt rigtige, at her havde de stationen, men de kaldte den bare »Kristoffer«. - Jeg skyndte mig så tilbage til banegården, hvor Jørgen Clausen ventede med længsel. Efter at vi var blevet anbragt i toget, blev det meddelt os, at vi kørte uden lys, og at der ville blive givet et varsko, når vi skulle stige ud.

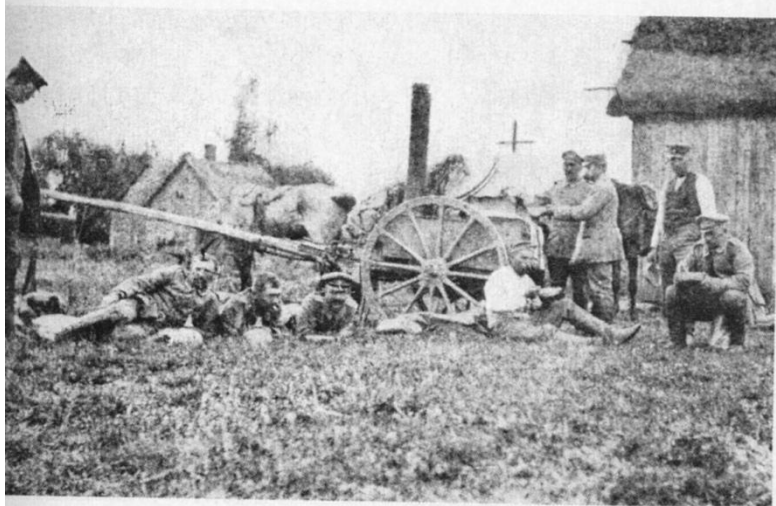
Vi kørte langsomt mod fronten, og det var temmelig voveligt; mange flyvemaskiner var over os, og der faldt hist og her (52) projektiler. Ved ankomsten til Villers-St. Christophe blev vi modtaget af den underofficer, der havde banevagt, og han var tillige »Graberverwaltungsunteroffizier«. Han halede os skyndsomt indenfor, da der fortsat og rundt omkring drattede bomber ned. Vore papirer blev eftersat, og han stillede os diverse spørgsmål angående familieforhold m. m. til den faldne. Men da han hørte, at faderen til den faldne var med for at hjemføre sin søn, og om den lange rejse helt oppe fra Nordslesvig, tilbød han os sit værelse ude i byen, mens han selv ville blive på banegården. Vi erfarede også, at de mange spørgsmål, han havde stillet os angående familieforhold m. m., havde sin bestemte årsag. Der kom nemlig ofte mange i lange, sorte klæder, var næsten grædefærdige o. s. v., men gik man dem på klingen, så viste det sig, at de kom fra noget, der kaldte sig »Leichentransportgesellschaft«, og at de fik stor betaling for deres job derned. Disse herrer havde vor underofficer »schwer gefressen«.

Men om natten boede vi altså i hans værelse, og det var hos et ældre ægtepar. Det blev en meget urolig nat, og huset havde rystet forfærdeligt, fortalte Jørgen mig siden, jeg havde nemlig intet hørt, så fast havde jeg sovet. Næste morgen fik vi kaffe hos vore værtsfolk, som vi delte brød, smør og pålæg med, og vi spiste således i fællesskab med vore venlige værter.

Vor underofficer sendte nu mandskab ud for at grave liget op - det var grav nr. 36 - lægge det i zinkkisten og lodde den til og derefter igen anbringe denne i trækisten, mens vi så til. Derefter, da alt var i orden, vendte vi tilbage til vort kvarter for der at afvente besked



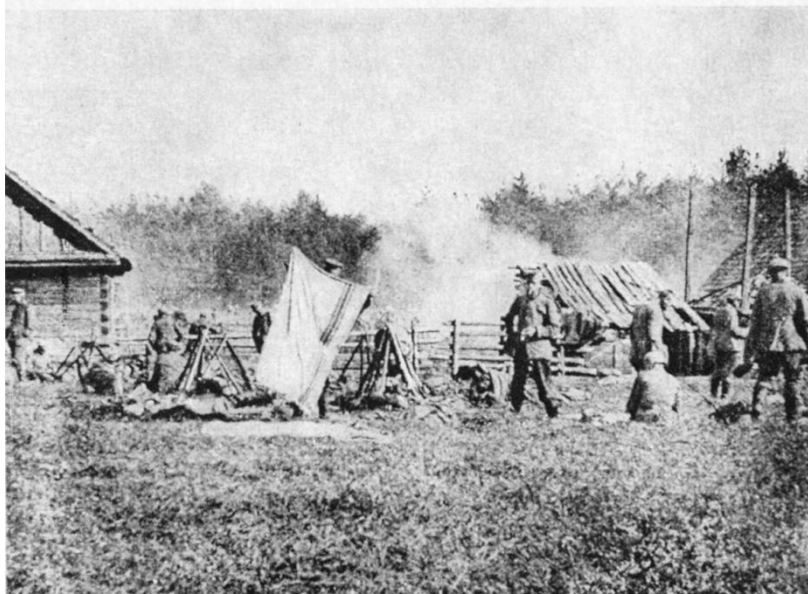
Der afhentes mad i lejren »Kajsertreu«.



Gullaschkanon i Rusland.



Virkningerne af eksplosion i et ammunitionstog.



Bivouak i Rusland.

om, hvornår vi kunne komme tilbage til St. Quentin. Først hen på eftermiddagen blev der meddelt os, at toget ikke kørte tilbage før næste dags aften, og vi skulle altså blive, hvor vi var, en hel dag og nat med, hvad vi nødigt ville. Vi fik dog oplyst, at vi nok kunne komme af sted samme aften, men så blev det med hestekøretøj til Ham, hvor vi kunne få en waggon til liget stillet til rådighed for at transportere det til Tergnier, hvor det kunne føres videre med orlovstoget, der kom fra Noyon.

Vi tog imod tilbuddet, og Jørgen og jeg sad på bukken sammen med kusken. Vejen var ret ujævn - brolægning er der jo overalt dernede - farten gik i livligt trav, så det var ikke nogen (53) behagelig køretur. Der blev fortalt os, at byen Ham var fuldstændig undermineret, et tryk på knappen, og den ville ryge i luften, hvilket dog ikke skete, mens vi ventede på togets afgang.

I Tergnier blev waggonen koblet fra og sat ind på et sidespor, og det tegnede jo ikke alt for godt. Også her oplevede vi luftalarm og måtte i kælderen, hvor vi opholdt os et stykke tid sammen med de mange soldater, der skulle med orlovstoget. Jeg skal love for, at der kom liv i selskabet, da toget løb ind, og vi greb vore kufferter, for nu gjaldt det. Jeg henvendte mig omgående til togføreren og fortalte ham, at vi havde en ligvogn, som skulle med, men så glat gik det ikke. »Umuligt - ausgeschlossen«, sagde han, »wir haben so wie so zu viele Achsen«. Jeg informerede ham om, at det var »Befehl« fra generalkommandoen, at vognen skulle med, stak ham en skilling, og så koblede han maskinen fra. Da jeg kom tilbage til Jørgen Claus en på banegården, hvor han havde ventet i spænding, kunne jeg kun berette, at alt gik i orden, så vi kunne stige i toget. Vi nåede også godt nok St. Quentin, og derefter varede det heller ikke længe, før vi kunne mærke, at frontlinjen nu lå bag os.

Ved ankomsten til Herbesthal viste det sig, at der var flere waggoner med som vor, altså med kister i, og kisterne blev nu flyttet sammen efter deres bestemmelsessted. Vi fulgte vor vogn til Hamborg, hvor den næstsidsste kiste blev udladet og afhentet, og nu var kun vores tilbage. Vi tog persontoget lige til Sønderborg, hvortil også kisten ankom i god behold, dog først dagen efter. Vi havde nu været undervejs i 14 dage.

Et par år senere - i 1918 - måtte jeg ud på en lignende rejse og i et lignende ærinde, dog dengang østpå, til Letland. Vi var igen to mand, nemlig foruden mig nu afdøde Jørgen Mathiesen, Asserballeskov. Det var på opfordring af Cathrine Andresen, Naldmose ved Fynshav. Hun ønskede sin mand Peter Andresen, født 23. december 1881 og faldet 2. september 1917, hjemført, for at han kunne blive begravet i hjemlig jord, og vi tog derned for at opfylde hendes ønske. Peter skulle ligge begravet ved et nærmere angivet hus, der lå bag ved en skov. Når det blev os to, der måtte af sted, var det, fordi to andre, som havde givet tilsagn derom, ikke kunne få pas. Det skal her bemærkes, at J. Mathiesen tidligere havde været derude for at (54) hente liget af en søn hjem. – Vi rejste 3. pinsedag 1918 forsynet med proviant, levnedsmiddelmærker og penge fordelt imellem os af sikkerhedsgrunde. Den første nat sov vi i Flensborg for at kunne få en god forbindelse derfra til Berlin dagen efter, hvor vi overnattede, købte kister og lejede loddetøj m. m. Fra Königsberg tog vi over Tilsit-Memel til en lille grænseby, hvis navn jeg ikke husker, men jeg glemmer måske aldrig, at vi skulle være over grænsen til militært område inden kl. seks aften, og vi kom 20 minutter for sent, så »vær så god at stige ud og fortsætte rejsen næste morgen«. Vi spurgte om logi for natten og fik anvist resterne af en kirkebygning; halvdelen var dog skudt sammen men der var da et loft med tre senge, af hvilke den ene var belagt, de var til vor rådighed. Med et par stykker brød i lommen gik vi ned for eventuelt at snuppe en kop kaffe til vort brød. Det lykkedes, men dernede var vi ikke alene, idet der herskede travlhed alle vegne på grund af

»Truppenverschiebung«. Man spillede kort her, men ikke om småpenge fra vor såkaldte brystpung, men med store stakke af det såkaldte »Oberostgeld«, der i realiteten intet var værd. Dette syn kunne Mathiesen huske længe efter.

Nå, vi kom i seng og slap igennem natten uden at få lus, hvad jeg havde været meget bekymret for. Nu kørte vi videre for militærkommandoets regning og nåede næste aften Riga. Selv om krigen var forbi på disse kanter, mødte der os dog megen ødelæggelse, sprængte broer, afbrændte ejendomme og nedhuggede skove. Nye broer var opført af træ; det gjaldt jo om at holde trafikken i gang. På banestrækningen arbejdede mange civile, der sikkert levede under trange kår. Elendigt var de påklædt, mange havde ikke fodtøj, men gik med træbark under fodsålerne, dertil gamle sække bundet om benene for at fastholde barken. – Vi nåede Riga og fik her et godt værelse, men noget spiseligt var ikke til at opdrive, derimod varm the, og da vi selv havde godt med brød og pålæg, så klarede vi os, og her kunne vi tilmed spise i ro for os selv. Vi blev hurtigt klar over, at sulten var stor overalt blandt befolkningen, og vi turde slet ikke åbne vore kufferter, når vi ikke var alene.

Næste morgen skulle vi efter programmet tage med tog til Økskül - det var et arbejdstog, der kørte langs Dyna-floden (55) og transporterede arbejderne til de forskellige arbejdspladser. I toget fandtes et par kupeer, som var forbeholdt officererne, og her tog vi plads. Da vi ved billetteringen foreviste vore papirer, blev vi skældt ud og blev ved håndbevægelser betydet, at vi havde at forsvinde og begive os til en anden afdeling af toget, men vi blev, hvor vi var, lod dem skælde ud, for »vi forstod dem alligevel ikke«.

I Økskül meldte vi os hos »Graberverwaltungsofficeren«, og kort efter gik det med hestekøretøj længere mod syd. Vejen var nyanlagt, og vi kørte på granstænger. Vor vogn var en let ponyvogn med en stol til officeren og kusken, mens vi var anbragt på en lille klapstol, hvor rygsædet var slået op til vor bekvemmelighed. Vi sad og holdt os fast ved at klamre os til hinanden, mens hesten, der efter vore begreber var meget dårligt forspændt, løb af sted efter alle kunstens regler.

Omsider nåede vi dog velbeholdne til bestemmelsesstedet, hvor vi fandt graven som med-delt i en have. Den var velholdt. Et trækors fortalte os, at det var den rigtige, og så vidt jeg husker, stod der en flaske på graven, hvori der fandtes oplysninger om navn og formation - så det hele var i orden. – I huset boede to ældre mennesker, der havde hygget om graven og holdt den pæn i stand. De græd, da liget blev gravet op og lagt i de medbragte kister.

Da alt var klaret, kørte vi tilbage til Økskül, hvor vi fik anvist plads for natten i officersbarakken. Ja, mere, - vi fandt alt tilrettelagt for os: Brænde til fyring og to gode tæpper til hver. Før vi gik til ro, tog vi en spadseretur ned til Dyna-floden. I byen boede civile, men huse så vi ingen af, så de må have boet i jordhuler og sikkert under elendige forhold.

Næste dag fik vi køreledighed tilbage til Riga, hvor vi fik vore tidligere værelser igen. Herfra gik rejsen så næste morgen til Königsberg, hvor vi afleverede de lejede lodderedskaber. Også her boede vi igen på hotellet, det samme som for få dage siden. Fra Königsberg fulgte vi ikke ligvognen, men tog direkte tilbage via Berlin-Hamborg til Sønderborg, hvortil vi ankom 12 dage efter afrejsen. – Kisten kom et døgn senere, og Peter Andresen blev nu jordet i hjemlig jord på Notmark kirkegård.

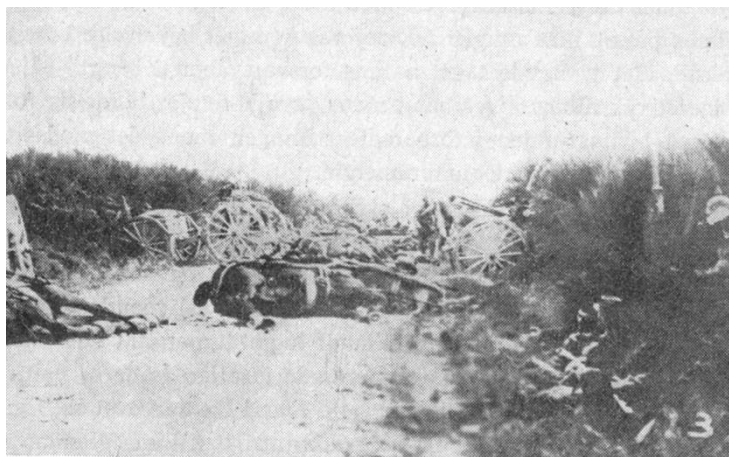
Anders Schmidt, Favrholt.

Mine krigsoplevelser 1914-18 - Det sidste halve år

(fortsat fra årbogen 1970)

(56) Efter et paradisisk ophold på lazarettet i Kreuznach, da jeg var blevet såret i Orneslugten, gik det på en rekreationsorlov til hjemmet og så igen til Lockstedter Lager. Nu kunne jeg ikke klare frisag med orlov og lignende mere, men måtte med i tallet, da vi var blevet mange nok til en transport herfra. Så det gik altså af sted på en flere døgns trættende rejse, der endte omkring den 1. april 1918 i Cambrai, hvor jeg så den første engelske tank på nært hold, den var blevet erobret under forårsoffensiven.

Den 13. i samme måned blev jeg til-
delt 86. Infanterie-
Regiment og straks
udtaget til et syv
ugers kursus ved de
tunge maskingevæ-
rer. Da jeg kom
tilbage efter dette
kursus, havde man
ved regimentet fået
den spanske syge, så
der var dage, hvor et
kompagni ikke kun-
ne stille med mere
end 15-16 mand ved



morgenappellen. Vi havde her en meget samvittighedsfuld professor til læge, og ingen fik lov til at gøre tjeneste, før han havde været feberfri i 10 dage, hvad der gjorde vor feltvebel Jöhnk aldeles rasende, thi gutterne kunne godt være noget støjende, når det værste ved sygdommen var overstået, men professorens ordre måtte respekteres. – Til sidst blev Jöhnk selv angrebet af den spanske, men han var fræk nok til, så snart feberen var ude af kroppen, at melde sig til »raskskrivning«. – Det kunne han godt, sagde doktoren, men det var på eget ansvar, dog ve ham, om han vovede at beordre menige til tjenesten, før de var blevet skrevet raske af ham.

Mens vi lå her, skrev min bror, at han for tiden lå i ro i en by nord for Lille, i Tourcoing, hvor jeg havde ligget for et år (57) siden. Jeg søgte så to dages orlov, som også blev bevilget mig, men da jeg nåede stedet, var han gået i stilling aftenen i forvejen. Jeg skrev nu til ham og fortalte ham så, hvor jeg lå med det resultat, at han 14 dage senere stod i døren til mit kvarter, og gensynsglæden var jo mægtig, thi vi havde ikke set hinanden i to år. Han blev natten over hos mig, og vi snakkede om, hvad vi havde oplevet og udstået i al den tid. Han havde ligget ved Kemmelbjerget her, men en ytring, han lod falde om, at han snart var færdig med det hele, lod mig formode, at han var klar til at forsvinde. Og ganske rigtigt: Et par uger senere fik jeg et brev tilbage med påskriften: »Unerlaubte Entfernung von der

Truppe«. Sammen med tre andre kammerater, alle tyskere, var de på falske papirer, som berlineren havde fremskaffet, deserteret over Berlin og Hamborg til Flensborg, hvorfra de var gået til fods til Als, til Kegnæs. Her havde de skjult sig i en skov i nærheden af mit hjem en dags tid for endelig i en stjålen båd at være flygtet over til Ærø, og om denne eventyrlige tur har min bror berettet udførligt for jer i årbogen 1960.

Vi var nu nået ind i august måned 1918 og blev indsat mellem Soissons og Reims. Nu fik vi rigtigt at føle, hvad det var at (58) have det tunge maskingevær med dertil hørende ammunition at slæbe på, og ikke mindst nu, der var kommet bevægelse i fronterne, idet vi havde taget harens forsvarsvåben i brug: »Så at sige et ryk tilbage hver nat«, mens vore køretøjer holdt sig forsigtigt i baggrunden i forberedte stillinger, mens det modsatte var tilfældet for vort vedkommende.

På et højdedrag skulle vi eksempelvis etablere en linje bag ved fronten og have den færdig til midnat, hvorefter alt, som lå foran denne, skulle forlade stillingerne og søge en halv snes kilometer bag vor linje og der gøre en lignende klar til næste ryk. Men amerikanerne havde lugtet luntten, thi i de første morgentimer dagen derpå observerede vi allerede deres patruljer; også en kavalleripatrulje på tre mand havde vovet sig frem af skovbrynet, men den trak sig dog hurtigt tilbage, efter at vi havde sendt den en hilsen. Også infanteriet trængte på, og henvend fire-tiden om eftermiddagen var de ikke mere end 100 meter borte, hvorfor ledelsen fandt ud af, at vi burde trække os tilbage, og det lod vi os ikke sige to gange. Vi mavede os da 20-30 meter bagud og til venstre, hvor der lå en rugmark, som kunne skjule os så meget, at vi usete kunne arbejde os ned i en lavning, hvorfra så den vilde jagt kunne fortsætte - fra sted til sted - tilbage og tilbage - og hele tiden spejdende ud efter vore køretøjer, hvor muligheden fandtes til at slippe af med det tunge materiel, der generede os så usigeligt. Men vi søgte forgæves hele natten, der blev sendt patruljer ud, og der blev holdt hvil utallige gange, muligt at de dukkede op, men alt viste sig til ingen nytte, og vi måtte avancere med vort tunge materiel, stadig videre og uden køretøjer.

Ud på morgenstunden nåede vi Braine, der hvor nu den sønderjyske kirkegård ligger, og her måtte man give os lov til at søge et kvarter, så vi endelig kunne få et hårdt tiltrængt hvil. Byens huse var lige forladt af civile, men vi trængte bare ind og smed os på sengene med klæderne og støvlerne på - sengetøj var der intet af. – Dog, hvor længe var Adam i paradiset! Thi kort efter, at vi var gået i hvilestilling, blev der slået alarm, da amerikanerne også havde nået byens udkant, og vi stak af i hast, da vi dog nødigt ville i fangenskab, nu vi ikke tvivlede på, at man sang på sidste vers. – Atter måtte vi slæbe på det tunge (59) tilbehør, men det blev dog kun nogle få kilometer, så var vi ved Nesle-floden, der løber gennem lavningen øst for byen. Denne stilling holdt vi i 14 dage, og her mistede jeg et par af mine gode kammerater, der faldt ved et pludseligt skyderi. Vi lå i nogle huller bag ved et krat med kun noget bølgeblik over os, der jo ikke gav dækning for fuldtræffere. En salve gik ned imellem os, og det gik ud over tre af os. En slagtersvend fra Hannover, en polak og så Johannsen fra Flensborg, som fik benet revet af oppe ved hoften. Han lagde hovedet tilbage, og med usigeligt blege læber hviskede han på sit flensborger-plat: »Ek bin möd, nu will ek slopen«, og det blev den helt lange søvn.

Fortsat tilbage - baglæns bevægelse. I mit militærpas læser jeg fortsat: »Abwehrsschlachten«, så i Hindenburg-linjen, så i Brunhild-stillingen og så i Herrmanns-linjen; alt sammen landkortstrategi, for jeg har ikke set en eneste af de her nævnte hvor der har været foretaget et eneste spadestik, når vi ankom; vi kom til at grave egne huller selv eller campere i de

granathuller, der forefandtes. Alt og alle bevægelser skete under nattens beskyttende mørke og under fornemmelsen af, at fjenden var i hælene på os.

En aften, et stykke hen i oktober, blev vi pludselig læsset i lastvogne og kørt nordpå. Øst for St. Quentin læssedes vi af, og kort efter var vi på march ud til fronten til en lille landsby benævnt Grugis, hvor vi på linje med 2. bataljon måtte grave os ned uden at vide, om vi var forreste linje eller dannede reserven. Først en stand til geværet og så et par huller til os selv. Underofficer Sander fra Flensborg og jeg lå i samme hul. En flage af en barak, stor nok til at dække vort hul, med lidt jord og græs ovenpå, det var vort skjul. – Maskingeværet gjort »klar zum Gefecht« - men så kom forplejningen, og det gav et lille pusterum. Jeg delte netop blodpølsen i syv dele, men kom aldrig videre, da det i det samme satte ind med beskydning af den allerværste slags, og pludselig fik vi det ene hjørne af vort loft med jord og splinter ned over os. Vi sansede næppe, hvad der var sket, og sad med hovederne sammen alle tre i det ene hjørne, hvor taget holdt, men lidt efter fik vi også resten af loftet ned over os. Jeg mærkede som et knæk i brystet, som om noget gik i stykker inden i mig. Men altså, vi masede os op, vi to, men (60) Sander sad fastklemt, og vi måtte først have ham fri, inden vi kunne kravle op - og kravle tilbage, hvor vi fandt læ et stykke tid bag ved en murstump. Undervejs var vi kommet forbi en understand, hvor en hel gruppe infanteri havde fået en fuldtræffer af største kaliber og nu lå spredt for alle vinde. Bag muren hittede vi en sanitter, der havde søgt skjul her, men Sander havde vi tabt af syne - jeg blødte lidt over højre øje og havde stærke smerter i brystet.

Hvor længe vi lå her, det aner jeg ikke mere, men det var begyndt at lysne, og nu blev der skudt med tågebomber, så vort synsområde indsnævredes. Omsider kunne vi forstå, at ilden var blevet forlagt længere bagud, og underofficeren prøvede på at få kontakt med sine folk. Han kom dog ikke langt, før han styrtede hen til os og råbte: »Englænderen er der, de skød på mig«, og vi måtte af sted igen og gennem spærreilden - jeg kunne næsten ikke mere for smerter, hvert åndedrag gjorde usigeligt ondt. Snart landede vi i en lavning, hvor der stod et batteri, og hvor regimentstaben lå. Vi søgte en forbindingsplads, men underofficeren fik i en barsk tone af kommandanten at vide, at vi havde at opsøge vores afdeling. Vi forlod dog lavningen uden at rette os efter de givne anvisninger og traskede videre langs en landevej, hvor der mødte os mangt et trist syn, både af hårdt sårede mennesker og dyr, såsom af civile på flugt med deres fattige ejendele. – Vi meldte os på flere forbindingspladser, men fik alle vegne det trøsterige svar; Alt optaget af sårede, søg tilbage så langt og så længe I kan.

En lille kirke i en landsby var omdannet til forbindingsplads, og ved alteret var lægerne travlt beskæftiget med behandling af sårede. Pludselig kom en salve af svær kaliber og gik ned i kirken. Sikken et syn - gravsten og knogler fløj omkring, dertil glas fra de høje, rundbuede vinduer, der raslede omkring, både ude og inde og ned over de sårede, der skreg af angst, andre var apatiske og ænsede intet - mens vi skyndte os ud af farezonen, bagud - videre - videre og nåede hen ad aften ved ti-tiden - en lille by og igen en forbindingsplads, der ligeledes viste sig at være overfyldt, men man kunne give os anvisning på et holdende godstog på pionerparken, der medtog sårede i en tilkoblet godsvogn, så det gjaldt jo om at nå det, inden det afgik, og her øjnede (61) vi en chance. Vi prøvede, underofficeren foran og vi bagefter, han kunne eventuelt stoppe toget, hvis det viste sig at være i gang. Men det lykkedes, toget holdt endnu, dog helt bagude var vognen tilkoblet, og med anspændelse af de sidste kræfter humpede jeg bagefter - to mand halede i mine arme, ubegribeligt, at ae ikke gik af led, men op kom jeg da med mit forpinte bryst. Jeg søgte hen over de liggende, og med ryggen mod væggen lod jeg mig dumpe ned ligegyldigt hvor og ikke ænsende de

protester og skældsord, det regnede ned over mig med. Jeg sov også straks og vågnede først efter et par timers forløb, men da var vi nået ind over den belgiske grænse, hvor vi blev beordret ud og vist hen til et Kino-teater, hvor der allerede befandt sig ca. 500 mennesker, så der var ikke en fodbreds gulyplads tilovers. Jeg søgte op på scenen, men alt var optaget, hvorefter jeg famlede mig ud i kulissen og fandt her en stabel uldtæpper. Her i ravende mørke fik jeg endelig ro, tog et par tæpper til hovedpude, svøbte mig ind i andre og lagde mig på resten; jeg ved ikke af, at jeg nogensinde i mit liv har haft et blødere leje. Det var den 17. oktober 1918. – Ud på morgenstunden, da jeg vågnede, var hele salen tom; kolonnen stod opstillet udenfor parat til at marchere til forplejningsstationen, og der måtte jeg skam med. Men det gik ikke så nemt for mig at få min sult stillet, thi store synkebesværligheder hindrede mig stærkt i dette ellers så behagelige foretagende. Senere på dagen blev vi stuvet sammen i et tog, der til aften satte sig i bevægelse mod den tyske grænse - og nu endelig gik det østpå, hjemad, hjemad!

Hjem til Als.

Det blev til en otte dages rejse i uopvarmede vogne op gennem Tyskland, men gud ske tak for det alligevel - thi nu måtte det da være slut, nu måtte vi da være færdig med krig og nød, og i det fjerne vinkede vort hjemland, kaldte Als og Kegnæs med sine bakker og dale. – Men sikken kolonne det var at holde styr på, ih bevares. Holdt toget bare uden for en station, og man opdagede en forplejningsstation, eller at der var køkkenhaver i nærheden, så styrtede horderne under råbet »Kohldampf« ud af toget, og de var ikke lette at få samling på igen. Efter flere dages køretur igennem Thüringen landede vi i en (62) by, hvor en kaserne var omdannet til lazaret, men inden vi fik lov til at stige i sengene med de fristende hvide lagner, hed det aflusning og bad, en større foranstaltning, og efter nogle timers forløb, da vi renske de viste os igen, blev vi på trappeopgangen fra kælderen modtaget af en læge, der kiggede nøje på os for at skønne, hvem af os der kunne holde til en ny køretur, da der var anmeldt flere transporter af hårdtsårede, så vi fik ikke lov til, allesammen, at kravle i de fine senge her på lazaretet, og også jeg gled på fribillet til Ersatzbataljonen sammen med underofficeren, der var fra Hamborg. Vi skulle begge til Flensborg, men han »stod af« i Hamborg for at hilse på kone og børn.

Men jeg fortsatte til Flensborg, hvor jeg ankom ved ti-tiden om aftenen uden dog at kunne finde den eftersøgte Ersatz-bataljon, da samme var flyttet med barakkerne og hele pibetøjet til Lockstedter Lager. Jeg fik anvist natlogi i Concordia for dagen efter også at blive sendt til Lockstedt. Nu forlangte jeg for alvor og endelig at blive grundigt undersøgt af en læge, om også smerterne var stilnet noget af, men brystet var ophovnet og pyntet i alle regnbuens farver. Lægen, vi blev sendt til, var den største slyngel, jeg har været ude for. Om også han stammede, så skældte han ud som en tyrk, og ingen gik ram forbi. Mig gav han to dage »Schonung«, men hvad skulle jeg med dem, da vi dog gik og drev, vi ville hjem og intet andet. Mellem avisens linjer kunne vi læse, hvordan det stod til, og den 9. november blev vi purret ud og samledes foran »Hauptmannen« kvarter, hvor vor ordfører forlangte en øjeblikkelig forbedring og forandring af vore forhold. Bedre mad, bedre kvarterer, bedre behandling o. s. v. Hauptmannen tog det roligt; han søgte at dæmpe på gemytterne og lovede os forhandling om alle disse ting næste dags formiddag kl. 10. Forsamlingen var også ved at gå hver til sit, mens dog nogle af de mest fremtrædende samlede små flokke omkring sig - og nu ville man ikke mere finde sig i forskelsbehandlingen, nej, nu var tiden inde til hand-

ling, og nu måtte vi komme dem i forkøbet, besætte jernbane, post og telegraf såvel som hovedvagten - og det blev gjort, men jeg gik i seng ...

Næste dags formiddag kom der et lokomotiv med to vogne fyldt med marinere fra Kiel, og to mænd sad foran på (63) lokomotivet ved lygterne med røde faner og opplantede bajonetter. De opfordrede os til at tage med til Hamborg, hvor gadeurolighederne var begyndt, og være med til at standse dem. Nogle hamborgere fulgte med, blandt disse vor underofficer, der et par dage senere end jeg var ankommet til lejren. Han ville hjem, ikke for at kæmpe i gaderne, men for at tage vare på sin familie og beskytte den.

Vi tilbageblevne derimod dannede soldaterråd og havde mange og lange forhandlinger på soldaterhjemmet. Jeg blev dog snart ked af denne parlamentaren og trængte på for at få min hjemsendelse og papirerne derfor i orden. Under dette flyttedes jeg påny til Flensborg, og herfra tog jeg uden videre med damperen til Sønderborg og så hjem til Kegnæs et par dage. – Endnu et lille stykke tid, og så lykkedes det omsider at få alle formaliteter i orden, så at min hjemsendelse kunne legaliseres.

Og endelig den 4. december 1918 blev jeg løst for alle mine militære forpligtelser og fik mit militærpas udleveret - endda med notatet k. v. påført. – Men juleaften, nu efter fire års forløb, kunne jeg fejre i min nærmeste familiekreds, og denne idyl kunne ingen mere stille sig hindrende i vejen for.

Christian Esbensen, Kegnæs, Als.

Seks år i den prøjsiske trøje

(64) Jeg er født i 1890 og måtte derfor til mønstring i 1910, dog året forinden meldte jeg mig til aftjening af min værnepligt i Sønderborg, men fik afslag. Så i foråret 1910 faldt klokken i slag; jeg blev udtaget til infanteriet og måtte - som frygtet - til Thorn, hvor jeg den 12. oktober 1910 blev indrulleret i Inf. Regt. 176, 3. kompagni.

I rekruttiden var vi den første vinter indkvarteret uden for byen i fort »Friedrich der Grosse«, hvor vi lå i underjordiske kasematter i to etager oven over hinanden, men da vi blev tildelt kompagniet, flyttede vi ind i Wilhelms-kasernen i byen.

Thorn var fyldt med militær, ikke mindre end tre infanteri regimenter, en afdeling ulaner og noget artilleri udgjorde belægningen. Orlov har jeg kun haft en gang - ialt otte dage - i de to år, jeg har været der. Det sidste halve år fik jeg tildelt jobbet som bataljons-ordonnans, og selvom jeg samtidig fungerede som oppasser for en sergent der, var det dog en god »Druckposten«.

Året efter min hjemsendelse blev jeg gift og overtog en lille ejendom på Kegnæs, men 10 måneder efter ringede klokkerne krigen ind, og den 5. august måtte jeg af sted. Til alt held var der overfyldt med reservister i Flensborg i disse dage, og som overtallig fik jeg et job som oppasser hos en løjtnant, men den 1. februar var den fidus forbi, og jeg måtte med til opfyldning af Inf. Regt. 3, 12. kompagni, der var indsat på Østfronten. Her var man netop i færd med at drive russerne ud af Østprøjsen, og det var strenge dage med lange march ture

og kampe ind imellem, men allerede den 24. februar 1915 blev jeg såret under venstre knæ. Vi var da nået til omegnen af Przemysl og ind i en lille by, der hed Pragnitz.

(65) Efter tre dages transport landede jeg i Berlin og blev indlagt på Vereins-lazarettet i Charlottenburg, hvor jeg den 29. april atter blev udskrevet og flyttet til 3. Sammelstelle, hvorfra det lykkedes mig at få min rekreationsorlov, og det endda på to gange 14 dage.

Den 8. juni gik det igen til Rusland, hvor jeg først blev tildelt 2. Ersatz Regt. Inf. Reserve, 6. kompagni, men den 26. juli kom jeg til mit gamle regiment, som hørte under 10. arme. Fra den 29. juli blev vi flyttet længere sydpå og var fra nu af tildelt sydarmeen.

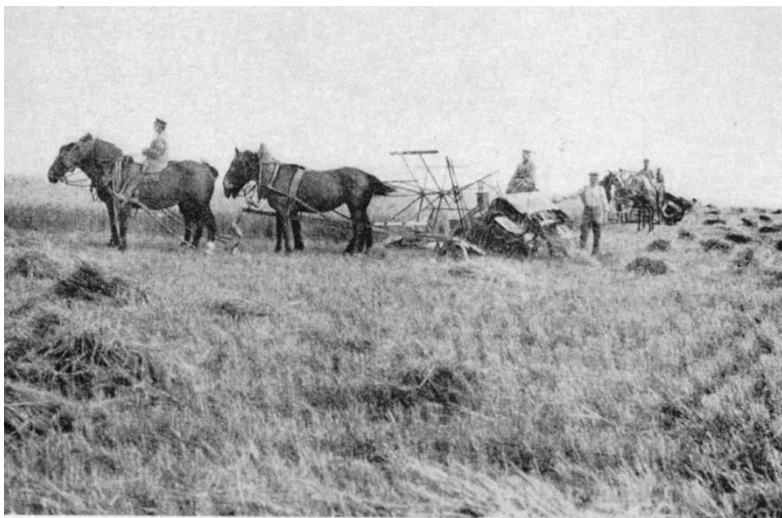
Russerne havde nu samlet kræfter til at overtage initiativet, og tyskerne måtte vige tilbage. Midt i september satte de så store styrker ind, at vi på en bred front mellem Zlota-Lipa og Narajowka måtte foretage et større tilbagetog. Ved denne lejlighed reddede vort kompagni kun to grupper ud af klemmen, og det ved en skyndsom flugt, men i hast blev vi opfyldt og indsat igen. Dog næppe havde vi fået tid til at indtage en ny kampstilling, før russerne med store styrker brød igennem vore linjer til højre for os, men inden vi fik set os om, faldt de med overlegne kræfter i ryggen på os, og denne gang var der ingen anden udvej end hurtigst muligt at kaste våbnene fra os og få hænderne i vejret. Men vi led ingen overlast fra deres side, de viste os bare, i hvilken retning vi skulle gå tilbage, og uden bevogtning overlod de os til vor egen skæbne. Det første stykke vej var jeg alene, men lidt efter lidt blev vi flere, så kom der omsider vagtmandskab, og til sidst var vi blevet til en flok på en 3000-4000 mand. Da først gik det op for os, hvilket omfang offensiven havde haft.

I ni dage marcherede vi tilbage, og den første nat sov vi under åben himmel. Vi fik dog snart tag over hovedet om natten, men naturligvis ikke hotelværelser til logi. Mad fik vi kun tildelt tre gange i de ni dage, og det var jo begrænset, hvad vi havde i vor egen brødtaske den dag, da vi blev taget.

Vort bestemmelsessted viste sig at være et kulminedistrikt ikke ret mange hundrede kilometer bag fronten, og omdannelsen fra prøjsisk kriger til kulminearbejder blev klarert uden mange ceremonier. Jeg blev tildelt Schacht fem og fik nr. 258, begge dele var indgraveret i en rund messingplade, der endnu (66) ligger hjemme i min skuffe. Vi blev indkvarteret i en baraklejr, underlaget i sengen var kun de blanke brædder, dække eller dyne måtte vi fantasere os til. Kun den sidste tid af vort fangenskab reddede jeg mig en stråsek at ligge på. Af- og påklædning voldte os derfor ikke meget besvær, men vi frøs ikke, thi midt i barakken var der anbragt en ovn, og når det var koldt, blev den holdt gloende døgnet rundt - kul havde vi jo på første hånd. – Maden blev tilberedt af vore egne kokke, og den var ikke dårlig, egentlig bedre end den vi fik hos tyskerne. Vi arbejdede sammen med civile arbejdere, og kullene blev brudt med hakke og skovl. Jeg har dog hele tiden kun været beskæftiget med afstivningsarbejde.

Minerne var 130-150 meter dybe og i to etager. Daglønnen for os var 1-11/2 rubel om dagen, så små livsfornødenheder kunne vi få råd til at købe i »bazaren« nede i byen. Jeg købte engang et par sko til 40 rubler og en stortrøje ligeledes. Tobakken, man kunne købe her, havde aldrig haft nærmere bekendtskab med en ægte tobaksplante og kunne kun nydes i begrænset omfang, hvis man da lagde nogen vægt på at bevare sin sundhed. De russiske kvinder i byen agerede vaskekoner for os, naturligvis mod betaling.

Således sled vi os igennem halvandet år. I 1917 blev der så undertegnet en fredsslutning i Brest-Litovsk, og i oktober udbrød som bekendt den russiske revolution. Russer-armeen gik i opløsning, og tropperne søgte hjemefter, det så dog ikke ud til at blive den fred, som



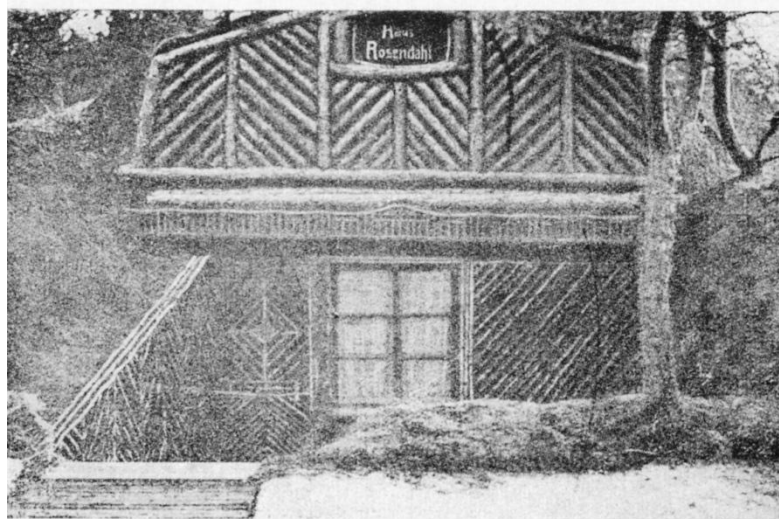
Der høstes (1916).



Landejendom i Polen.



*Aflusning
i en lejr
i Prostken.*



Officers-bolig.

det russiske folk havde ventet, men det er en anden historie, de efterfølgende indre kampe inde i deres land mærkede vi ikke noget til i fangelejren. Derimod begyndte rygterne snart at svirre om, at der nu kom tyske tropper for at befri os. Som forvirringen i landet tog til, besatte tyskerne også mere og mere af russisk område, og i begyndelsen af 1918 benyttede enkelte grupper af de tyske fanger chancen til ved flugt at nå frem til et af tyskerne besat område for derved at gøre ende på deres fangenskab.

Den 21. februar sluttede jeg mig til en 7-8 mand for at prøve lykken med at slippe bort. Vi var jo ikke under bevogtning og tog uden videre af sted til den nærmeste banegård, hvor vi entrede et tog i håb om, at det ville køre i (67) den rigtige retning, altså mod et af tyskerne besat område, og i den tro sov vi hele natten. Men anden dags formiddag opdagede vi, at det nok ikke gik helt, som vi havde ønsket. Vi var havnet helt nede ved Bug-floden, altså i Ukraine. Toget holdt ved en by, hvor der blev uddelt mad til os, og ingen havde lagt os hindringer i vejen. Toget satte sig igen i bevægelse, men nu var vi ikke længere begejstrede for retningen, og et par stationer længere fremme forlod vi toget. Vi fandt frem til en kaserne der i byen, som var fyldt med vagabonder af samme slags som vi. Efter sigende var der her og i nærmeste omegn flere tusinde, der ventede på befrielsen. Vi blev forplejet fra kaserne, men omkring 1. april forstærkedes rygterne om, at tyskerne nærmede sig vort opholdssted.

Den 4. april indfandt der sig en mindre troppeafdeling i byen, og vort fangenskab var slut, thi få dage senere stod det første tog parat til os, og jeg kom med. Turen gik uhindret til Warschau, hvor vi kom tre uger i karantæne. Fra den 31. juli til den 29. august blev jeg tildelt mit gamle regiment igen, hvilket som bekendt lå i Königsberg, men den 30. august blev vi sendt til Frankrig, lå dog foreløbig et godt stykke bag fronten, og jeg blev udtaget til et minekasterkursus. Alt og alle var dog på dette tidspunkt indstillet på at drive tiden hen, så kursuset skred kun frem med sneglefart - rigtige minekastere fik de os aldrig uddannet til.

Efterhånden kunne de bruge alle, der bare kunne røre et lem; thi den vaklende front skulle stives af, og i oktober måned blev vi pludselig stoppet i et tog, der tog retning mod fronten. Da toget ikke kunne køre længere frem, blev vi beordret ud, hvorefter lokomotivet kobledes om i den anden ende af togstammen for at køre tilbage. Her øjnede vi en chance, sprang på toget igen og kørte uden videre med tilbage den samme vej, som vi var kommet, hvad ingen forhindrede os i. Vi var nået ind i november måned 1918 og kørte over den tyske grænse, hvor vi blev afkrævet vore våben, - og det var uden sorg, vi afleverede dem. Ind igennem Tyskland gik det nu, og jeg lå oppe på taget af vognen. I Hamborg søgte jeg over i et tog, der tog retning mod Flensborg. En officer afkrævede de rejsende deres identifikationskort, men mig gik han forbi.

(68) I Flensborg blev jeg anholdt af en vagt, men da jeg forklarede dem, at jeg skulle til Sønderjylland, fik jeg besked på at melde mig der hos den vagthavende. Jeg meldte mig naturligvis ikke hos nogen vagthavende i Sønderborg, men tog med toget til Skovby og derfra til fods til Kegnæs, hvor jeg netop den 11. november nåede mit hjem i Lillekobbøl igen.

Seks af mine unge år havde jeg ofret på den tyske krigsmaskine - og for mig at se til ingen nytte. Dog havde jeg ikke taget skade, hverken på liv eller lemmer, og det må man vel ikke glemme at være taknemlig for.

Jørgen Hansen,
Lillekobbøl, Kegnæs.

Livets ironi og alvor

(69) Til en tidligere årbog skrev jeg en lille beretning om nogle oplevelser, som særlig har brændt sig ind i min erindring. Vi oplevede i krigs årene jo lidt af hvert. Jeg kunne tænke mig at lade tankerne gå tilbage og se, om jeg kan fastholde på papiret noget af det, der dukker op i erindringen.

To gange har jeg været lige ved uforvaret at gå over i fjendens lejr. Det var ikke det værste, der kunne ske, kunne man synes. Men hvem garanterede for, at man ikke blev skudt ned, før man nåede over?

Vi lå i første linje på Verdun-egnen - lige over for »Højde 304« og »Toter Mann« - navne, som alle, der har været ved Vestfronten, kender. Men det var Gud ske lov ikke i den tid, hvor de store kampe fandt sted der. Jorden var vendt mange gange af de utallige granater, som havde pløjet jorden her.

Det var min tur til at hente mad ved gullaschkanonen, som ved midnatstide kørte frem til et sted temmelig langt bag fronten. Jeg havde fået mit kogekear fyldt, og med en 3-4 stykker i hver hånd begav jeg mig sammen med andre på tilbageturen. Da granatilden kun var svag og meget spredt, fulgte vi stier, som var trådt i terrænet. Det var for anstrengende og for langt at benytte løbegravnene og skyttegravene. Jeg mente, jeg kendte vejen og retningen. Vi krydsede adskillige af disse grave, og til sidst var jeg ganske alene. De andre var efterhånden gået hver i sin retning. – Jeg nåede igen en skyttegrav og lod mig glide ned, for derefter at kravle op på den anden side. – Nå, det var nok den sidste, tænkte jeg. Det må være første linje. – Pludselig hører jeg en stemme: »Parole!« - »Ludendorf!«, svarer jeg. - »Nå, hvor skal du hen?« – Det var en vagtpost, som jeg slet ikke havde set i nattens mulm og mørke. - »Til M. G. 69«, svarer jeg. (70) »Så må du hellere se at komme ned, før du bliver blæst ned, thi lige over for ligger franskmændene, og dette her er skam første linje«. Han kunne jo nok se, at jeg havde hentet mad. Nå, jeg vil indrømme, at jeg kom hurtigt ned i skyttegraven - og så fandt jeg hjem - en erfaring rigere. Altså man skal ikke stole for meget på sin orienteringssans i et landskab, hvor der ingen holdepunkter er.

Da gennembrudstropperne efter forårsoffensiven 1918 blev standset, blev vi sat ind i den yderste spids af indbrudsstedet ved Merville. Det var et modbydeligt sted. Vi blev beskudt med artilleri forfra og bagfra og fra begge sider af flankerne. Da vi nåede frem om natten, fandt vi dækning bag en enligt opragende mur. Finde en »Gefechtsstand« den nat var umulig. – Granater eksploderede overalt, og luften var fuld af syngende sprængstykker. Jeg tænkte med gru på, at en granat kunne falde i nærheden og lufttrykker vælte muren, for så var vi alle blevet maset til plukfisk. – Men vi slap. – I morgentimerne blev det diset, og ilden holdt op. Jeg begav mig af sted for at søge et passende sted, hvor jeg med fordel kunne få opstillet mit maskingevær. Skyttegrave fandtes der ikke, og jeg luskede langs med en landevej med marker til den ene side, buske og hegn til den anden side. Pludselig blev jeg i en dæmpet tone tiltalt sålunde: »Hvor skal du hen?« - »jeg søger mig en stand til et maskingevær«, var mit svar. - »Så se at komme herind i buskene. Den næste post er en franskmænd, og det er ikke langt herfra«. – Nå, jeg kom hurtigt i læ. Havde den vagtpost ikke været der, var jeg såmænd spadseret lige i armene på den franske vagtpost eller være blevet skudt ned.

Også i omgang med håndgranater havde jeg et par oplevelser, som jeg her vil fortælle. Da vi var i ro på Verdun-egnen, øvede vi i et skyttegravssystem på angreb med og kastning med håndgranater. Det kom jo an på at kaste dem så sent som muligt efter aftrækket, sådan, at de først eksploderede ved nedslaget, hvad der skulle umuliggøre, at fjenden kunne få fat i dem og kaste dem tilbage, inden de eksploderede. Efter aftrækket skulle der gå tre sekunder, før man kastede, og det foregik på den måde, at man talte 21 - 22 - 23, og så væk med den. Ved et kast var mine sekunder blevet lidt (71) for lange - thi granaten krepere en 3-4 meter fra os oppe i luften. Jeg må love for, at vi fik hovedet ned i graven i en fart, så der skete Gud ske lov ikke noget. Men kammeraterne bandede fælt, og jeg vil love for, at jeg aldrig siden talte så langsomt. – Det viste sig kort tid efter, at vort skyttegravssystem var en efterligning af fjendens, hvor vor bataljon skulle foretage en operation for at tage fanger, og eventuelt mørklægge andre af hæren planlagte operationer, men det har jeg tidligere skrevet en lille beretning om.

Vi lå i stilling i Galizien. – En dag fik jeg sammen med et par andre kammerater ordre til at hente en ny forsyning håndgranater bagude i et ammunitionsdepot. Vejen gik igennem en bøgeskov. Vi fik der hver to sandsække fyldt, som vi sammenbundet kunne bære over skulderen, og for at få så meget som muligt med, stak vi en 7-8 stykker ind bag livremmen med skafterne nedefter. Da vi var på tilbageturen, blev vi enige om, at vi kunne afkorte turen betydeligt ved at skyde genvej gennem skoven. Der var en hel del småtræer og buske i skoven, resten af store bøgetræer, men det kunne vi nok klare. Vi havde allerede været lang tid undervejs, da jeg på ny lænede mig frem for at mase mig igennem nogle buske og træer. Derved kom jeg til at se nedefter. Jeg stivnede, og jeg havde en følelse, som om blodet frøs i årerne på mig, og et koldt gys løb mig ned ad ryggen: Foran mig dinglede tre aftrækskslynger med porcelænsknappen forned. Jeg fik hurtigt standset mine kammerater, og det viste sig, at ved den ene af de andre dinglede to slynger. – Lukkeklapslerne med gevind havde arbejdet sig løs og var faldet af, men hvornår det var sket, anede vi intet om. Tænk, hvis en af slyngerne havde sat sig fast i en gren eller busk. – Vi havde lært, at 5-6 håndgranater var et godt våben mod tanks, og vi havde hver 35-40 håndgranater. Havde en slynge forfanget sig, var der kun blevet nogle kødtrævler og blodstænk tilbage af os. Jeg skal love for, at vi fik håndgranaterne forsigtigt lirket frem og forsvarligt stuvet ned i sandsækkene. Den videre march foregik mere forsigtigt, og vi var glade, da vi havde fået afleveret vor forsyning.

Nu må man ikke tro, at den slags tildragelser, som jeg her og sidste år har skildret, altid fik så heldig en udgang. Afstanden (72) mellem held og uheld var ofte meget lille. Man kunne være tilbøjelig til at kalde visse tilfældigheder for livets ironi, hvis følgerne ikke havde været så tragiske og alvorlige. – Tilfældigheder kostede mange menneskeliv, og jeg vil berette om nogle, jeg var vidne til, og som jeg husker ganske tydeligt. Dem, det gik ud over, kan jo af let forståelige grunde ikke berette om dem.

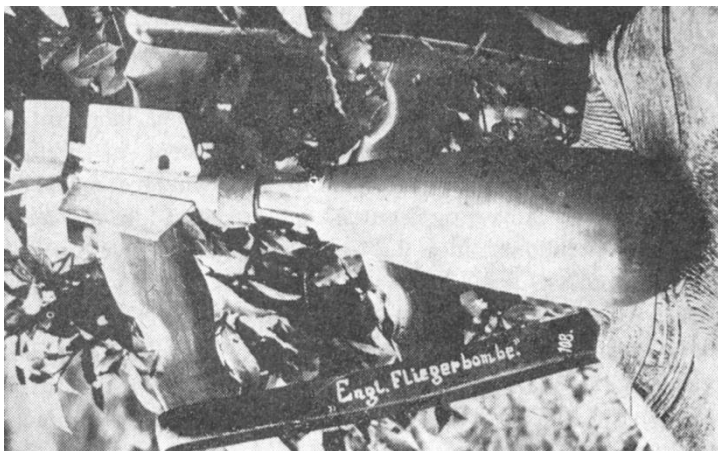
I oktober blev vi påny indsat på Sommefronten. Det var overfor Chaulnes, lidt mere i udkanten af offensiv-egnen. Kampene var stilnet af. Det var jo ikke lykkedes franskmændene og englænderne at bryde igennem. Men man var ikke sikker på, om de ikke påny ville sætte ind med angreb, for artillerivirksomheden var på begge sider til tider temmelig stærk. Jeg stod en formiddag på vagt i første linje, da jeg så en stor tysk granat styrtede ned i den franske skyttegrav lige overfor. I flugten kunne man vanskeligt få øje på granaterne, men krydsede de netop synsfeltet, kunne man i et glimt se dem. – Jeg stod jo og iagttog skyttegraven lige overfor. En mægtig eksplosions-fontaine rejste sig, og midt i den blev en fransk vagtpost slynget en 10-15 meter lige op i vejret. Han drejede som et møllehjul med spredte arme og

(73) ben, geværet krampagtigt fastholdt i den højre hånd. Og så styrtede han igen lige ned, hvor han kom fra. – Granaten må være eksploderet lige neden under, for ellers kunne han umuligt være blevet slynget lige op i luften. – Jeg husker tydeligt, at jeg dengang - bagefter - undrede mig over min reaktion ved synet: Det var nærmest en følelse, en jæger må have, når han ser et stykke vildt blive skudt, og så i tanker: »så nåede du vejs ende«. Derimod gik mine tanker til dem, som nu ville få meddelelsen om, at en far eller bror, søn eller kæreste ikke mere ville vende tilbage til dem, hvis fremtid nu så brutalt var blevet ændret. -

Sådan var krigen.

Vi lå i ro i industriegnen ved Henin-Lietard. – Her fandtes store slaggebjerge, og blandt dem en langstrakt høj med et helt plant plateau foroven. Her havde man ved siden af skråningen lavet en afsats, hvorefter man kunne foretage øvelser med håndgranatkastning.

Man var godt beskyttet og kunne iagttage nedslaget og eksplosionen ovenpå plateauet. Det kom jo an på at beregne tiden og kaste så langt, at granaten eksploderede ved nedslaget. En kammerat havde lige kastet og stod endnu



med bøjet arm og med aftrækslyngen i højre hånd. Vi iagttog granaterne, deres flugt og nedslaget, men eksplosionen udeblev denne gang, dog pludselig hørte vi en lille eksplosion lige foran kasteren. – Han og en løjtnant, som stod lige ved hans højre side, styrtede til jorden, men jeg, som stod en meter til venstre for ham, mig hændte der intet. Det viste sig siden, at sprængkapslen af slyngen var revet med ud gennem håndgranatskaftet og så med en lille forsinkelse eksploderet lige under hånden af kasteren. Den eksploderende spængkapsel - ca. 4-5 cm lang og af kobber, knap så tyk som en blyant - havde sendt et utal af små bitte sprængstykker ind i overkroppen på de to. Den ene var døende og den anden svært såret. Så hurtigt som muligt fik vi dem kørt til nærmeste lazaret, men jeg tror ikke, at nogen af dem overlevede. Dog, hvordan kunne det ske? Det skulle jo være umuligt. Den eneste forklaring var - fejlfabrikation.

Efter at have skrevet foranstående går det pludselig op for mig, at det beskrevne handlingsforløb må have været et andet. Situationen var som jeg har fortalt den, at kasteren havde aftræksnoren i højre hånd, men det almindelige var dog, at man (74) havde håndgranaten i højre hånd, rev aftræksnoren ud med venstre hånd og kastede håndgranaten med højre arm. – Enten har kasteren været kejthåndet, eller han har efter kastet skiftet slyngen fra venstre til højre hånd. Jeg ser det hele - billedlig - endnu tydeligt for mig. I grunden skulle det være gået ud over kasteren og så mig, men i det forvirrende øjeblik havde vi nok at gøre med at tage os af de medtagne kammerater. – Har jeg haft en skytsengel ved min side? – Eller har mit livslys endnu været for langt?

Vi lå i Nordfrankrig, i et meget lavt og vådt område. Maskingeværerne var opstillet som støttepunkter med en indbyrdes afstand på ca. 150-200 meter, og vort stod foran en lille hytte i form af et telt, lavet af staver, brædder og grene og belagt med græstørv. Der var lige plads til en besætning på fem mand, og rundt om hytten var der gravet en rende til opsamling af vand, men den havde nu ingen betydning, da den altid var fuld af vand. For grundvandet stod 5 cm under jordoverfladen. – Jeg tror ikke, fjenden så let kunne se området, for der var en del træer og buske, men måske havde et observationsfly fået øje på vore hytter. For en eftermiddag blev vi meget kraftigt beskudt af fjendtligt artilleri, og det var meget uhyggeligt. Jord, morads og sprængstykker klaskede ned rundt omkring os, og nerverne stod på højkant. Helst ville man løbe, løbe. Men forstanden sagde nej. Dog, for to mand fra en af de nærmeste besætninger blev nervepresset for stort. De løb, alt hvad de kunne, for at nå i dækning bag nogle huse, en 400-500 meter borte. De var nået sådan ca. to tredjedele af strækningen, da en granat eksploderede lige ved siden af dem. Den ene blev liggende - dræbt. Den anden fik rejst sig igen og skyndte sig videre. Hvad der er sket med ham, det ved jeg ikke. Hvis de var blevet liggende i hytten, var der i hvert fald ikke sket dem noget. Mod en fuldtræffer kan man ikke gardere sig, men at være beskyttet mod sprængstykker er da altid noget.

Foran fortalte jeg, hvordan jeg ved en søgen efter en geværstand i kedlen ved Merville var lige ved at løbe i armene på en fransk vagtpost. Efter nogen leden fandt jeg et passende sted. – Bag ved en gammel landbrugsejendom - ca. 8 meter fra den og i retning mod fronten - ret godt skudterræn - var der lavet en (75) brøndlignende udgravning. Den var ca. 70 cm i diameter, og i den stod en stige. Stedet var sikkert blevet benyttet af en vagtpost. Ved artilleriild kunne posten søge dækning længere nede på stigen. Det syntes jeg var ideelt, og jeg fik maskingeværet bragt i stilling foran stigen. Op ad muren til ejendommen var der en underlig lav tilbygning - tagtækket med siv helt ned til jorden og med en lav, snæver indgang. Jeg kan kun tænke mig, at den har været benyttet som hundehus, for som hønsehus var den alt for ren. Der var lige plads til os, og vi var der godt beskyttet mod sprængstykker.

Det varede ikke længe, før bombardementet begyndte. Jeg fik inddelt vagterne, og da mørket begyndte, lagde vi andre os til at sove. Vi trængte stærkt til søvn, thi den lange march natten før og nattens og dagens trængsler havde taget stærkt på kræfterne. Vagtposten kunne let råbe os op, hvis det blev nødvendigt, og vi sov snart fast. I underbevidstheden hørte jeg granaterne eksplodere rundt om i landskabet. Een gang blev jeg mere vågen, for jorden rystede stærkt, og jeg tænkte lige i søvndrukken tilstand - »det var ellers nær ved!« – Men jeg drejede mig om på den anden side og sov videre, og det var ved at blive lyst, da jeg endelig vågnede, mens de andre endnu snorkede for fuld musik. Da opdagede jeg ved siden af mig en af mine skytter, som jeg vidste nu skulle være på vagt, og jeg spurgte: »Hvorfor er du ikke på vagt?« – Søvndrukken svarede denne, at ingen havde vækket ham. En uro kom over mig, thi jeg mindedes med det samme den nære eksplosion, og i flyvende fart kom vi ud og fandt vor kammerat, altså vagtposten, der hang med hovedet over dækningen - død - og begravet i lerjord til brystet. En mindre granat var gået lige ned i hullet og var eksploderet under ham. Den splintrede stige havde gennemboret ham. Det var med triste tanker vi gravede ham ud, thi en god kammerat havde forladt os. Med ammunitionsvognen fik vi næste nat liget transporteret tilbage, men hvor han blev begravet, det ved jeg ikke. – Sådan var krigen.

Vi lå i beredskab midt i en skov på Østfronten. Der, hvor vi lå, var der to understande. De havde indgang mod fronten, hvad der kunne tyde på, at de engang var blevet bygget og benyttet af russerne. Hvor dybe de var, ved jeg intet om, thi forneden var de (76) fulde af vand. Vi sov hver på et sidestykke til en afstivningsramme, som var lagt fra et hovedstykke tværs over til et højere liggende bundstykke af afstivningsrammen i understanden, og tornysteret var hovedpude. Vi måtte altså ligge roligt om natten, for ellers faldt vi ned og landede i vandet. Om dagen opholdt vi os dog i det fri. Området blev ikke beskudt. Men en eftermiddag, da vi opholdt os udenfor i solskinnet, faldt der en eneste granat i nærheden. Om det har været en kanoner på den anden side, der har haft kendskab til de to understande, eller om det var helt tilfældigt, ved jeg ikke, men et sprængstykke slog hele det øverste af hjerneskallen med hjerne bort på min bedste ven. – Han var fra Rostock, enebarn, og sine forældres håb på fremtiden, det var så deprimerende -

Vi lå i 3. linie i Galizien i et meget bakket terræn. Skyttegraven fulgte en bakketop i en runding lige foran en bøgeskov med store, tykke træer. Foran skyttegraven var alle træer, underskov og buske fældet, så vi havde frit skudterræn. Her lå vi i stilling med to svære maskingeværer. Bag linjen - et lille stykke inde i skoven - havde vi to jordhytter, og de lå ca. 10 meter fra hinanden, men var dækket til med kraftige grene, buske, blade og jord. I hulen var der i hver side et stativ med to sovepladser over hinanden. Geværbesætningen var jo på fem mand, men en af dem havde altid vagt. Det var altså vort natkvarter. – Til tider var der en del artilleriild, for det var tiden før den store russiske offensiv løb af stabelen. En nat fik den anden jordhule en fuldræffer midt gennem taget. Havde det været om dagen, så havde ingen været der. Nu blev derimod hele geværbesætningen med undtagelse af vagtposten udslettet. Hvor var det frygteligt at se dem gennem indgangen, gennemboret på kryds og tværs af brædder og stolper fra deres sovepladser. – Fire gode kammerater på en gang - hvor var det trist at skulle grave dem ud.

Ja, sådan kunne tilfældigheder spille bold med menneskeliv og menneskeskæbner - eller var det hele djævelens værk? – Ja, jeg spørger bare. – For med en god Gud kunne det umuligt have noget at gøre.

Jeg har spekuleret meget over livets tilskikkelser. Og, hvor spørger vi ikke: Hvorfor og hvorfor, ja, hvorfor? – Ofte kan vi - /77) ved jordbundne spørgsmål - måske få svar. Om det så er det rigtige svar, vi får, det bliver en anden sag. Men lige så ofte kan et svar ikke gives og heller ikke fås. Måske bliver vi klogere i en næste tilværelse -

HVIS DER FINDES EEN-

*Matthias Møller,
Sønderborg.*

En dag, som jeg gerne vil opleve igen

(78) Når jeg i overskriften siger, at jeg vil skrive om en dag, som jeg gerne vil opleve igen, passer det ikke helt, da jeg nemlig vil fortælle om den dag, jeg landede i Danmark som frigiven krigsfange, og det der var gået forud var jo fire års verdenskrig, som jeg ikke gerne vil opleve igen.

Den 13. juli 1919 kom jeg sammen med 105 andre sønderjyder, der havde været i engelsk fangenskab, tilbage til Danmark, og den 12. juli henimod aften rundede vi Skagen, glade over at være sluppet så godt over det urolige Vesterhav, hvor der drev mange miner omkring. Natten over lå vi stille i havnen ved Frederikshavn. Tidligt næste morgen kom der en festkomite fra Randers om bord, da det var i Randers, vi skulle lande, og så gik det atter sydpå - langs Jyllands østkyst.

Komiteen var kommet om bord her for at ordne indkvarteringen og meget andet, så alt var klaret, inden vi nåede Randers by, og snart var den i fuldt arbejde: Hver mand fik foruden en kvarterseddel en seddel, der gav indehaveren ret til at tage 20 kilo toldpligtige varer med over grænsen; et dannebrogssfarvet armbind sikrede os fri adgang til alle festligheder i de dage, vi var i byen - og hertil en pakke cigaretter plus 20 kroner.

Ved middagstid nåede vi indløbet til Randers fjord, og her kom et helt skib fyldt med randrusianere os i møde, for at være de første, der kom og bød os velkommen til Danmark. De lagde til ved siden af os, og vi fik et orkester med om bord, hvorefter det gik langsomt ind gennem den smalle fjord. Hele egnen til begge sider var flagsmykket, og langs stranden stod folk, der vinkede og råbte hurra og velkommen hjem, alt mens vi vinkede (79) igen. – Til at begynde med var vi ligesom lidt tilbageholdne, for det var uvant for os sådan at skulle give udtryk for vore følelser. – Snart begyndte det også at blive livlige re på vandet, thi alle, der kunne få fat i en båd, kom os imøde og fulgte os sidenhen ind til byen, så vi fik snart følge af større og mindre både. Denne sejltur gennem det smalle farvand, hilst med jubel fra begge bredder og fra bådene, vil sent blive glemt af os, der var med. Sindet begyndte at varmes ved at mærke, der endnu var mange mennesker, som holdt af os, og som viste os sympati og velvilje. Men da vi kom tæt hen til landingspladsen og så det hav af mennesker, der var mødt for at tage imod os, og så den flagsmykkede by, da kneb det for os at holde tårerne tilbage: Hvad man der følte, lader sig næppe beskrive.

Lige ved landingspladsen var der rejst en talerstol, hvorfra borgmesteren bød velkommen, og bag talerstolen stod forskellige foreninger med faner, forrest de gamle veteraner fra 1864. Efter at borgmesterens tale var blevet besvaret fra skibet, gik vi i land, og det var meningen, at vi skulle gå i optog til den tekniske skole, hvor vi skulle have forskellige ting, som vi trængte til, men det gik ikke så glat, thi folk trængte sig ind mellem os for at veksle håndtryk og for at tale med os. Spejderne ville absolut bære vor lille bagage. Af folk på fortovene blev vi overdænget med blomster. – J a, en sådan modtagelse havde tyskerne ikke kunnet give os, selvom vi var kommet som sejrherre.

Endelig nåede vi dog frem til skolen, og her fik hver mand udleveret en pakke, der indeholdt et sæt undertøj, et par strømper og kravetøj. Derefter blev vi i små hold ført hen til forskellige skomagere; hvor hver mand fik et par nye sko.

Nu havde vi fået alt, hvad vi manglede til vor påklædning, og blev så ført hen til vore værelser for at få os vasket og pyntet. – Jeg kom til at bo på et afholdshotel. Her fik jeg så de nye herligheder på, men det var en underlig fornemmelse at komme af med det tykke og svære

militærundertøj og fodtøj og iklædt let og bekvemt civil tøj, men flipperne voldte en del besvær, dog på måtte de. – Derefter smagte en god dansk middagsmad med jordbær og fløde ovenpå ikke så ilde for en mave, der var vant til krigsfangekost.

I de otte måneder, jeg havde været i fangenskab, havde jeg (80) ikke hørt nævneværdigt om forholdene hjemme og i Danmark, om grænse strid og lignende, og jeg havde ingen anelse om noget. Hans Peter Hanssens udnævnelse som minister indenfor det radikale ministerium var jo det stående samtaleemne blandt gæsterne i beværtningen. Ret meget af det hele forstod jeg intet af, men jeg syntes dog, at det var en underlig mening, enkelte havde, at der for Guds skyld ingen tyskere måtte komme med til Danmark, for de ville jo volde uro og besvær, nej, da måtte der hellere blive nogle danskereovre hos tyskerne.

Klokken otte samme aften gav Den sønderjydske Forening en festmiddag til ære for os i håndværkerforeningens store sal. Her veksledes med taler og sang til henimod midnat. At der blev udbragt et leve for kongen, fandt vi selvfølgelig, men at nogle - med borgmesteren i spidsen - blev siddende på deres pladser, det faldt nogen af os svært for brystet. Hvor var det dog en dejlig fornemmelse den aften at kunne lægge sig i en rigtig seng med bløde dyner og så være hjemme i Danmark, være fri for tyskernes tvang og de engelske fangelejres pigtrådsindhegninger - fri for, at hvert skridt, man tog, blev fulgt af en vagtmænd med opplantet bajonet.

Og så gik tankerne til ens hjem, hvordan mon det så ud der, og hvorledes havde man det mon der? Disse spørgsmål og mere og mere endnu trængte sig i forgrunden, nu da jeg snart skulle få dem besvaret. Det varede længe, inden jeg kunne falde i søvn den aften. Jeg lå og var så lykkelig over at have alle disse onde år bag mig, og jeg takkede Gud i himmelen for, at han havde ført mig frelst gennem det altsammen, så jeg kunne vende sund og rask hjem. – Hvor let kunne ikke den ene af de kugler, der ramte mig ved Verdun være gået en anelse længere til højre og revet den store lårpulsåre over, eller den anden en centimeter lavere og have knust hoften. – Så var jeg ligesom så mange andre blevet liggende hjælpeløs og var forblødt i et granathul, det være i Fleury eller mange andre steder, hvor det havde »været lige ved«.

Næste dag gik det så med tog sydpå. – Pas- og toldeftersyn i Vamdrup kom vi nemt igennem, da vi simpelthen blev vist bagom. Henimod aften nåede jeg Flensborg og overnattede hos en (81) faster; derefter gik det med første tog til Sønderborg, så jeg nåede endelig helt hjem dagen derpå.

50 måneders soldater- og krigstjeneste hos tyskerne var slut.

*Peter Clausen,
Lundsgaardsmark.*

Efterskrift:

Ovenstående er afskrift af en stil, som jeg skrev i november 1920, altså 16 måneder efter hjemkomsten, som elev på Ryslinge Højskole.

P. Cl.

Oplevelser fra første verdenskrig

(82) I år kan jeg fejre min 85 års fødselsdag og kan se tilbage på et begivenhedsrigt liv. Det er mange år siden, at jeg første gang tænkte på at sende et par erindringer fra mine første dage i felten til vor D. S. K.-årbog. Jeg tror, jeg fik tanken omkring min 70 års fødselsdag. Den dag var jeg for øvrigt glad for opmærksomheden, der blev vist mig fra D. S. K.-afdelingen her fra Burkal sogn. Jeg fejrede dagen sammen med bl.a. tre gamle kammerater fra krigsårene, og vi havde oplevet meget sammen, vi var som brødre: Det var Hannibal Duus, Øsby, Peter Sønnichsen, St. Nustrup, og vor politimand, Chr. Christensen fra Gram. Den dag lød det ofte mellem os: »Husker du dengang - og dette og dette«. – Og en huskede et, og en anden noget andet, men nogen af os havde glemt det meste - sådan gik det os alle tre, men på den måde fik vi dog mange oplevelser opfrisket og fik dem til at hænge sammen.

Chr. Christensen mindedes i en tale min 28 års fødselsdag, som vi fejrede i nærheden af Thiaccourt, i en lille landsby, som hed st. Baussant. Vi havde haft et tab på 70 mand, og jeg husker endnu, hvor vi begravede vore døde: Det var øst for st. Baussant, hvor de indsvøbt i deres teltdug blev pakket i jorden - og i række og geled. – Vi tog også en del fanger, jeg husker, at en tysk gefrejder i kampens hede jog sin bajonet gennem en afvæbnet franskmand - en handling, som han siden fortrød meget.

Om aftenen samledes vi i St. Baussant, hvor kreaturerne brølede af sult og af længsel efter at blive malket, hvilket nogle af os hurtigt tog sig af, hvad der skabte tilfredshed blandt dyrene - og også hos os, da vi godt kunne lide mælken til vores aftens- mad. Længere hen på aftenen arriverede en tysk soldat med en (83) civilklædt mand, der både skulle fodre og malke, hvad vi jo til dels allerede havde besørget, men der blev vist ikke meget at komme efter.

Vi gik nu i stilling ved st. Baussant, og stillingskrigen begyndte, men jeg fejrede i alt tre fødselsdage herude. – Jeg kunne have lyst til at fortælle om min første dag i felten, thi sammen med de tre, der besøgte mig på min 70 års fødselsdag, lå jeg aktiv ved 3. Garderegiment i Berlin fra 1907 til 1909, og efter mobiliseringen skulle jeg stille i Flensborg den 4. august, men det var i høstens tid, og vi havde travlt med at bjerge kom, så jeg ventede til den 5. august. Jeg ville rejse fra Bylderup-Bov om morgenen, men da jeg kom til stationen, var det mig ganske umuligt at få oplysning om, hvornår der gik tog til Tinglev. – Ikke et ord kunne jeg få ud af stationsforstanderen, thi togtiderne skulle hemmeligholdes, for man var bange for spionage. Men i krig skulle jeg jo, og så måtte jeg cykle til Tinglev, hvorfra jeg så endelig kom videre og endelig til Flensborg.

»Dengang jeg drog af sted, min pige ville med -«, hedder det i den gamle sang, og sandt var det, thi mange piger ville gerne følges med de unge mænd sydpå. En pige i Tinglev fandt virkelig ud af, at hun ville med i felten. Hun sprang med ind i toget og holdt stædigt fast ved sin ide, at hun ville »i alt fald med«. Først da vi nåede Flensborg fik jeg hende overbevist om, at hun hellere måtte vende om, hvad hun altså gjorde. Men måske kommer den dag, da kvinder på lige fod med mænd drager i krig.

Da jeg kom gennem kaserneporten i Flensborg, stod transporten klar til afgang til banegården. I samme øjeblik, jeg trådte ind på pladsen, råbte Peter Sønnichsen: »Høj, der kommer Christian!« - og jeg meldte mig straks til transportføreren - og alt var i orden, for det var just mig, de havde ventet på.

Vi rejste så til Berlin og skulle her iklædes den prøjsiske uniform. Mange var begejstrede og kunne ikke hurtigt nok få udrustning på og komme til fronten - for dog »at få noget med af krigen«. De mente ikke, det kunne, det ville vare længe med den krig - »ikke med de våben, vi har i dag«, mente man.

Vi danske var nu slet ikke så ivrige, det lykkedes os også at trække det en otte dages tid ud, inden vi blev sendt til Vestfronten. Transporten gik godt, og noget af tiden sang man bl. a. »Die (84) Wacht am Rhein«, og da vi nærmede os Strassburg, sang vi alle med på: »Strassburg, o Strassburg, du wunderschöne Stadt, darinnen liegt begraben so mannlicher Soldat«. – I udkanten af byen gjorde vi holdt, da vi ikke kunne komme ind på banegården. – Mens vi sang »O Strassburg -« fik jeg øje på en kvinde - vel nok en mor - der stod og tørrede sine øjne med en flig af forklædet. Hun vidste og forstod nok mere om krigens rædsler end vi, der sang. Da jeg drog hjemme fra, havde min mor gjort det samme, også tørret sine øjne på selvsamme måde - jeg huskede det og kunne heller ikke holde mine tårer tilbage. – Et gammelt ord siger: »Som du sår, skal du høste« - og det er rigtigt, for under krigen så jeg grusomheder og oplevede frygtelige ting, over hvilke jeg ikke græd, men den dag i Strassburg græd jeg, fordi jeg så kærligheden. Derfor er de tårer, der er grædt af kærlighed og af angst for at miste, ikke spildt, thi det er kærligheden, der bevæger vore hjerter.

Fra Strassburg kom vi på marchtur bag fronten, og da forstummede sangen, thi krigens rædsler viste sig. Jo nærmere vi kom fronten, des mere så vi af elendighed: Der lå hestekøretøjer, kanoner og døde soldater ved begge sider af vejen - særlig franske - vor egne var nok for de meste skaffet af vejen.

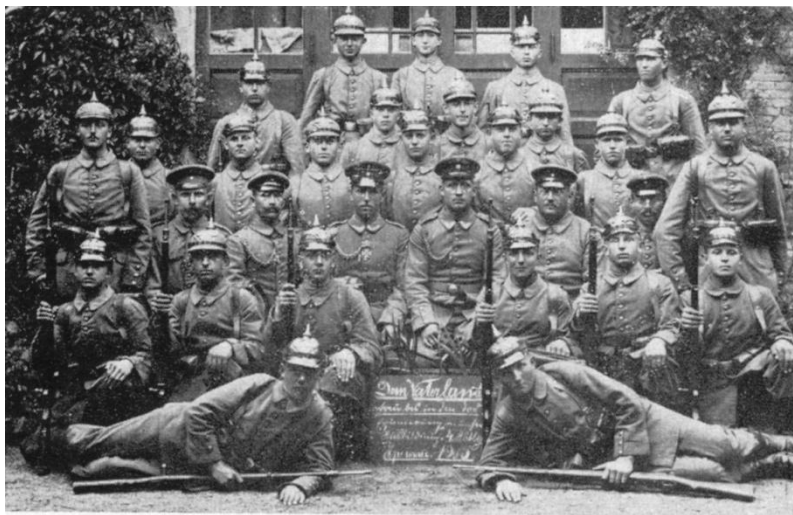
Min første dag i ilden var i Elsass i nærheden af Lamoville, hvor vi skulle indskydes som forstærkning i en bayersk division, der om morgenen var gået til angreb. Vi sværmede ud, da geværliden begyndte. – Vi gik over et engdrag, kuglerne fløjtede over vore hoveder, så vi uvilkårligt dukkede os med et sæt, da vi hørte en piben.- det havde dog ingen betydning - det lærte vi senere, at det dog i alle tilfælde ville være for sent. – Midt i engdraget var der en lille bæk, som vi skulle springe over, men flere sprang for kort på grund af den tunge bagage (normal 35 kg), og de fik vand i støvlerne, hvorfor de lagde sig på ryggen og fik sådan vandet til at løbe ud - en uvidende kammerat spurgte troskyldigt, om de gjorde sådan, fordi de var såret.

Nu nærmede vi os den første skyttelinje. Den første, der faldt, var vor Hauptmann, og den første sårede i vor gruppe, var Knudsen fra Raved, der blev ramt ved et fejlskud, hvad vi opdagede bagefter, da kuglen var gået ind bagfra gennem ryggen, så det må være blevet affyret af en af vore egne.

(85) Da vi rykkede ind i den første linje for at afløse bayerne, der hvor de havde haft den første træfning med franskmændene, så jeg en bayer og en franskmænd ligge side om side med hinandens bajonet gennem brystet, begge med højre hånd om geværkolben.

Da vi havde indtaget stillingen, blev de tre og jeg, som senere fejrede 70 års dagen sammen med mig, opfordret til at undersøge, om en landsby ca. 3 kilometer til højre for os var besat af franske eller tyske soldater. Vi gik så løs på opgaven med opplantede bajonetter for at se mere respektindgydende ud, men da vi nærmede os byen, så vi, at franskmændene var i færd med at forlade skyttegraven i byens udkant. – Det kunne interessere mig at vide, om nogen husker den træfning, jeg har omtalt her og om, hvordan det er gået de kammerater, jeg nu vil omtale.

En tysk soldat vinkede os ind i et hus, og det var et toetagers hus. På 2. sal havde 5-6 tyske soldater opholdt sig fra morgenstunden, efter at deres regiment, 5. Gardergrenader-



*»Fædrelandet tro indtil døden«. Sådan var parolen dengang.
Billedet er taget i Aabenraa 1915.*



*Gravsted
i Laon for
franske flyvere,
faldne under
en luftkamp.*



Krigsretten er sat i Gut Kamionka i Rusland.



Et feltbageri.

Regiment havde stormet byen og senere trukket sig tilbage efterladende 5-6 af deres mandskab her for at pleje deres sårede kammerater, iblandt hvilke der var en løjtnant, som havde fået det ene ben skudt af. Det mærkelige var, at der var dansktalende soldater iblandt dem, der så trofast havde beskyttet og plejet de sårede. Da franskmændene havde haft deres skyttegrav kun 200 meter fra huset, havde dette hele dagen været under konstant ild, og der var næsten ikke den plet, som ikke var ramt, men værst så det ud omkring vinduerne. – Flere gange havde fransk- mændene forsøgt at indtage huset, men det var blevet ihærdigt forsvaret for de såredes skyld. Man havde lagt en sæk fyldt med kom op i vindueskarmen og derfra afværget alle angreb.

Vi meldte begivenheden til vort kompagni efter vor tilbagekomst, men kort efter beskød franskmændene os med granater, og vi måtte trække os tilbage til de gamle stillinger. Soldaterne i det beskudte hus så vi aldrig igen. – Men det kunne jo være interessant at få at vide, om nogen skulle vide noget om deres skæbne, og hvordan det er gået dem. – Kan nogen huske episoden og fortælle lidt om den - hvis da nogen, der har oplevet det samme som vi, endnu skulle være i live.

*Christian Christensen,
Bylderup-Bov.*

Et par soldaterbreve til hjemmet

Kære allesammen !

(86) I dag vil jeg se at få taget mig sammen og få et rigtigt brev afsendt til Jer derhjemme, for de sidste 14 dage har I jo måttet nøjes med et brevkort af og til, hvad I sådan set ikke har været vant til, og mor har sikkert været noget ængstelig, da hun ikke har fået noget fra mig. Grunden til, at jeg ikke har skrevet, er flytning hver dag. Ville jeg fortælle Jer alle mine oplevelser, må det vente til en anden gang.

For godt 14 dage siden skulle vi afløse i forreste linje. Vi var allerede på vej, da der kom en ordonnans med ordren: »Tilbage i kvarteret!« – Hvad der var i vejen, vidste ingen - nogen mente, at der var sluttet våbenstilstand - det var jo i de dage, at fredsforhandlingerne stod på. Det var imidlertid ikke grunden, men stillingen skulle rømmes, og vi skulle besætte en ny længere tilbage, da englænderne var brudt igennem ved siden af os. – Der var vi dog kun et par dage, så var det galt igen, og da måtte vi langt tilbage. Vi marcherede hele natten fra klokken seks om aftenen til klokken ni -næste formiddag. – Så slemt som på tilbagetoget fra Dannevirke i 1864 var det vel ikke, men vi var dog godt trætte, da vi endelig kom i kvarter, hvor vi dog kun blev et par dage. Englænderne pressede stadig på, og vi måtte retirere igen.

Vi var nu kommet til beboede egne, og da stillingen skulle holdes der, måtte civilbefolkningen bort. Ordren kom sent om aftenen, og til midnat skulle den være udført. Det var en sørgelig opgave, som det faldt i vor lod at fordrive folkene fra deres hjem, og dette så hurtigt og pludseligt. Mændene tog det for det meste med ro, men det var ikke blide øjekast, de

ynge tilkastede os. Men med kvinderne var det værre: Nogle græd, andre (87) skældte os ud, og de fleste gjorde begge dele, men det nyttede dem jo ikke noget. Dog, et hjerteskrærende syn var det, da de drog af sted med deres værdifulde ting, enten i en bylt eller på en trillebør - og alle mellem hinanden, kvinder og oldinge og børn. Hvad der ikke gjorde sagen bedre var, at mange soldater næppe kunne afvente, at beboerne var ude af syne, inden de gennemrodede \ deres hjem og deres ejendele, for at finde noget, som de ikke havde fået med, og som de kunne bruge.

Men hvor bliver man så taknemmelig, at vor hjemstavn er blevet forskånet for alt sådant skrækkeligt. – I denne stilling blev vi dog kun et par dage, og så måtte vi længere tilbage, da Tommy igen var brudt igennem ved siden af os. Vi besatte nu en stilling langs en kanal-dæmning, som dog efter 4 dages forløb skulle rømmes, men for at narre englænderne skulle der blive et par infanterigrupper og 2 maskingeværer - deriblandt mit - tilbage for at bluffe englænderne. Vi skulle blive der et par dage og så ganske stille forsvinde.

Kompagniet rykkede af ved midnatstid, og vi belavede os på et par rolige dage, da vi ikke havde set noget til fjenden i disse dage. Men det kom helt anderledes, thi midt på formiddagen greb englænderne efter et par timers trommeild an, og da vi kun var et par mand, kom de let igennem. Vi rendte fra geværet og det hele, men mit tornyster fik jeg dog med. – Vi kunne jo godt være blevet siddende, hvor vi var, men det er jo tit ikke så godt, når man kun er et par mand, og de fleste er såmænd bange for at komme i fangenskab, når det kommer til stykket. Men vi kneb altså ud, og da vi først var kommet i gang, skulle I bare have set, hvor vi kunne rende. – Vi gik sommetider i stilling, for at sinke englænderne, men det blev ikke til så meget for mit vedkommende, da vi hverken havde gevær eller patroner.

Henimod aften nåede vi de tyske linjer, og da englænderne heller ikke fulgte os længere, kunne vi trøstigt logere os ind, hvad vi også gjorde, hos en håndværker og sov der i værkstedet den nat. Det er jo det gode for os, at vi altid har vor seng med os og altid er hjemme. – Næste formiddag fandt vi så vort kompagni, hvor jeg blev godt udskældt af kompagniføreren, fordi jeg ikke havde vort maskingevær med. Det rørte mig dog ikke det fjerneste, og jeg var glad over at være sluppet fra det hele med liv og lemmer i behold.

(88) Her i denne stilling ligger vi nu i reserve og for at hvile lidt ud, og alle beboere er her endnu, men for dem er det triste dage. Alt spiseligt bliver taget fra dem, sådan omtrent da. Kartoffler har de nok af, men kød og deslige må de sige farvel til, og når englænderne kommer, vil de finde, at der er rent bord. – Jeg bor med min betjening i et hus, der ejes af en kone på 66 år. Hun er alene i huset, og fra hende tog de igår hendes eneste hest og alle hendes kaniner uden at sige et eneste ord, så da hun kom ud i stalden, var den tom. På denne måde bliver vi »afholdte og elskede«. Jeg kom dog på talefod med hende, for her taler befolkningen flamsk, hvorfor vi så nogenlunde kan gøre os forståelige for hinanden. Hun græd over tabet af sine dyr, og over en kaninhun, som lå med et kuld små unger. »At de kunne nænne det«, sagde hun.

Nu kan det være nok for denne gang, og med ønsket om en snarlig ende på krigen hilses I alle fra

Eders *Peter*.

Onsdag, den 30. oktober 1918.

Kære allesammen !

Siger mor tak for brevet fra den 21. dennes, som jeg modtog i forgårs. Det er jo ikke de bedste efterretninger, der bringes: Tre mand i sengen, det er ikke så lidt, håber dog, at Asmus og Holger ikke er så stærkt angrebne af den spanske syge, og at de må slippe godt derfra, og uden varigt men, men influenzaen grasserer altså stærkt oppe hos Jer, for mange steder er jo næsten halvdelen af folkene medtaget. – Men alligevel lader det dog til, at den ikke er så ondartet, som her længere mod syd, thi i Sydtykland dør der mange af den. – Bare Klara nu må slippe, så hun ikke får det til alt det andet, for så bliver det jo først slemt. Her hos os har vi indtil nu kun haft en enkelt angrebet, så det lader altså til, at vi er mere modstandsdygtige, mærkeligt nok. – Men, kære forældre, når der nu kommer sådanne efterretninger hjemmefra, hvor må vi så først være taknemmelige for, at vor hjemstavn er blevet forskånet for krigen. De stakkels folk, nu skal de også bort i morgen tidlig, hvad enten de er unge eller gamle, sunde eller syge. For os er det jo på en måde nemmere, når de er borte, for så har vi mere frit råderum, men mig gør det (89) stadig ondt, at de stadig skal gå og se på, hvordan soldaterne huserer med deres sager. En belgier sagde helt træffende, at han troede, tyskerne i stedet for et hjerte og en mave have to maver og intet hjerte. Han kunne godt have ret i det, at mange kunne have to maver nødig til de portioner, de spiser. Hvor civilbefolkningen er borte, lever vi rigtig godt, for kartofler er der nok af, og kaniner, får, geder og høns løber herreløse omkring. Når folkene er borte, kan jeg også godt være med til at bruge af det. – For et par dage siden fangede vi 3 høns og et får, hønsene kom straks i gryden og et stykke af fåret ligeledes. Det blev en god middagsmad for 11 mand, og godt tilberedt var den også, da vi har en slagter iblandt os, der både koger og steger ganske udmærket.

Vi bor endnu hos den gamle madame, som jeg jo kommer så godt ud af det med. Hun holder kaffen varm til os hele dagen og er så glad, når vi roser den, fremfor den, vi får fra køkkenet; men desværre skal hun også bort sammen med de andre i morgen tidlig.

I overmorgen har Asmus jo flyttedag, hvis han da er rask nok dertil. Men når hans rejse kun går mod nord, så holder han det nok ud. Så har I jo ham hjemme. Efter gammel regel skulle roearbejdet altså være færdigt til november, men det bliver det vel næppe i år, da I har så mange, og vejret har været så vådt. Vil nu slutte for denne gang og ønske alle patienter en god bedring.

De bedste hilsener

Eders *Peter*

Efterskrift!

Foranstående er en afskrift af de sidste to breve, jeg skrev hjem fra fronten - altså ikke efter hukommelsen. – Det lovede brev i morgen blev ikke afsendt, thi inden det blev dag, kom englænderne, og jeg kom i fangenskab. Hjemme fik de meddelelsen, at jeg var savnet, men først juleaftensdag fik de et brev fra »Røde Kors«, at jeg sund og rask var gerådet i engelsk fangenskab, hvad I kan læse om i årbog 1967.

Peter Clausen,
Lundsgårdsmark.

Oplevelser om julen 1915

(90) Det liv, soldaterne måtte leve i felten, var så vidt forskelligt fra det, vi var vant til at leve derhjemme, og mest mærkede vi forskellen, når vi skulle holde jul. – Julen er jo i udpræget grad en fredens og hjemmets fest, hvad den ikke kunne blive i en skytte grav, hvor man stadig skulle være rede til at kæmpe og flytte fra sted til sted.

Julen 1915 tilbragte jeg i Argonne-skoven og var i forreste linje fra den 19. til den 29. december. To kompagnier lå 24 timer i forreste grav, mens to andre lå på en skrænt et par hundrede meter tilbage. Da den forreste linje lå bare et lille hundrede meter fra franskmændene, skulle der passes godt på - sove kunne vi ikke, og kompagnierne skiftedes hveranden dag.

Vi løste af om aftenen, og fra den 23. til 24. lå jeg på ovennævnte skrænt, der kaldtes »Kaiserlager«. Der var dog ikke noget fyrsteligt ved stedet og ved de huller, hvor vi lå, tilmed var skråningen udsat for geværkugler fra fjenden.

Vi boede i små huller, som vi selv havde gravet ind i skrænten og dækket til med grene, og jeg lå i et sådant sammen med tre andre: fire meter grundflade og en meter i høj den, så der var ikke megen plads til os. Dog her var godt varmt, så vi sov godt, men et utal af rotter forstyrrede os efter bedste evne, dog vi trak tæppet op over ørerne.

Stillingen i Argonnerne var stort set rolig, og vi håbede på, at julen ville forløbe på samme måde, men vi regnede galt. Den 24. om morgenen hørte vi et dumpt knald, og jord og sten kom raslende. Fra de andre dækninger kom man råbende, at vi skulle skynde os ud, thi franskmændene skød med miner. Jeg var ved at tørre mine strømper, dog, de andre løb - og jeg løb med. Jeg havde kun været et par måneder i felten, så jeg vidste næppe, (91) hvad der var på færde. Vi var knap nået til foden af skråningen, hvor vi blev stående og holdt øje med minerne, som man kunne se og kunne vige til side for, for de faldt nemlig lodret ned - dog, det var om at betænke sig ikke alt for længe. – Sålænge de kun skød med en kaster, gik det så nogenlunde, men da de fik flere i gang, blev det os snart lovlig hedt, så vi rendte over til en anden bakke, der lå uden for minerne s rækkevidde. Men dalen, som vi skulle igennem, lå under shrapnel-ild, og min ene støvle blev siddende i mudderet, men der var på grund af skydningen ingen tid til at trække den op, og jeg løb videre på de bare ben. Dog hen på eftermiddagen standsede skydningen, og vi vovede os tilbage, men det var godt, at vi ikke var blevet på stedet, thi en mine var gået ned lige foran indgangen, og vore lejer var oversået med splinter.

Om aftenen skulle vi så løse de andre af i forreste linje. Vi plejede gerne at få vor forplejning og post forinden, men netop denne aften var posten ikke ankommet, og det var en stor skuffelse, nu netop juleaften, for os allesammen. Jeg havde kun et tørt stykke brød til nadver. Oppe i stillingen så det heller ikke godt ud, for den havde fået meget skyderi, og graven var mange steder styrtet sammen, så der kun var vand og mudder. – Hver ottende mand stod vagt, medens vi andre sled med at få orden i det hele. – I denne time, da jeg stod vagt, tror jeg nok, at tankerne var mere hjemme end ovre hos franskmændene. Om dagen måtte vi holde os i graven og ikke lade os se. Dog om aftenen kom så afløsningen, og vi kom tilbage til vor huletilværelse i »Kaiserlager«. Men nu var posten kommet med både julebrev og julepakker - det hjalp godt på humøret.

Den 29. blev hele bataljonen afløst, og vi kom tilbage til vort ro-kvarter i kirken i Monschentin, der lå uden for kanonerne rækkevidde. Nytårsaften havde vi her i kirken en - til at begynde med - smuk juletræsfest. Vi havde et stort, smukt juletræ med både lys og pynt, og kompagniføreren læste først juleevangeliet og holdt så en tale, der nærmest handlede om julen derhjemme og om, at det måtte blive den sidste jul, vi skulle tilbringe i felten. Fra Tyskland var der kommet en del julegaver, der blev fordelt ved lodtrækning. Og jeg, der ikke ryger, var så heldig at trække et nummer på en pakke, der indeholdt en rulle (92) skråtobak, en pakke shagtabak, en pibe og lidt brevpapir. – Så blev der sunget et par sange, og dermed var første del af festen forbi.

Anden del var ikke fuldt så hyggelig, thi vi havde fået et par ankre øl foræret, og snart gik det hele op i drikkeri, thi et par dårlige elementer tog snart magten, og i stedet for julesange skråledes der nu sjofle soldater- og gadeviser fra kammeraterne. Den aften følte jeg mig mere ensom og fjern fra hjemmet end på selve juleaften ude i skyttegraven. – Var denne jul i ydre henseende fattig, så tror jeg nok, at man gennem den slags oplevelser lærer, hvad et hjem og i det hele taget ordnede forhold er værd -

*Peter Clausen,
Lundsgårdsmark. _*

Efterskrift:

Foranstående er afskrift af en stil, som jeg på opfordring af forstander Monrad skrev i december 1920.

P. Cl.

Dumhed på slagmarken koster dyrt

(93) I årbogen for 1969 skrev jeg om et gasangreb på Oszowitz og om fremmarchen til Beresina, men jeg gik kun let hen over det, vi skulle igennem.

Men nu først lidt om tiden foran fæstningen. Vi lå i reserve i en lille lavning ca. 6-700 meter bag skyttegraven, og vore huller, som vi lå i, var så lave, at vi ikke kunne komme op uden at dukke hovedet. Vi var forfærdelig plaget af lus, og en dag, jeg vaskede mit undertøj, begyndte det russiske artilleri at beskyde skyttegraven. Mange sprængstykker kom helt over i reservestillingen; det var ret uhyggeligt, når stumperne kom hylende i den retning, man opholdt sig i. Da jeg gik i bar figur, smed jeg mig ned, og i samme øjeblik slog et tændhoved ned ved siden af min hofte; da jeg greb efter det, brændte jeg fingrene, så skindet af fingerspidserne sad på tændhovedet.

En nat i juni eller juli begyndte et vældigt skyderi med artilleri fra fæstningen, men ikke på os, men rundt om månen stod det ene shrapnel-skud efter det andet, så den formørkedes, endskønt det var fuldmåne. Der blev sagt, at det var zarens fødselsdag, der blev fejret.

Da gassen var afblæst den 8. august, skulle en patrulje gå over mod de russiske grave, men vi nåede kun til pigtrådsspærringen og kunne ikke komme tilbage, da vi var blevet afskåret. Et batteri svært artilleri holdt russerne i skak, ellers havde de hentet os, og først da det var

blevet mørkt, lykkedes det for os at komme tilbage. Vi, der var på patrulje, havde fået hver en feltflaske fyldt med rom, og endskønt artilleriet åbnede en trommeild på vore grave, hørte jeg intet, thi den rom havde gjort sin virkning. Da vi kom tilbage, var vor skyttegrav kun granathul ved granathul, og mange døde (94) kammerater lå endnu i hullerne. Vi, der havde gået patrulje, havde dog kun en falden, og ham hentede vi næste dags aften. Om han havde haft en anelse om, at han ville falde, ved jeg ikke, men da vi skulle gå, gav han sin underofficer hånden til farvel.

På fremmarchen havde vi en hård træfning ved Radun. Russerne lå i en forberedt stilling på et højdedrag med shrapnel-sikker overdækning. At storme var rimeligt. To batterier feltartilleri kom og lå i linje med os, og efter en times skydning kunne vi storme. Vi havde dog forinden en del døde og sårede, deriblandt vor kompagnifører. Da vi kom op i den russiske skyttegrav, var der fuldræffere mellem alle skulderværn og mange døde og hårdtsårede. – Vi lå nu på højdedraget, og der faldt et skud. En feltvebelløjtnant Klatt, der overtog kommandoen, lod kompagniet samle i gruppeformation og stod og kommanderede: »Richtung, Vordermann, setzt die Gewehre«, længere kom han ikke, for der kom i rask rækkefølge seks granater og shrappnels imellem os og ned i os - resultatet: 20 døde og 30 sårede, deriblandt feltvebelløjtnanten - ved siden af ham min bedste ven. -

Ved siden af mig lå officers-stedfortræder Konrad, der nu overtog kompagniet. Inden det rykkede videre, fik jeg ordre til at sørge for at få de sårede bort og de døde begravet, og dertil fik jeg fire mand til hjælp. Det tog os to dage at få ryddet op. Men tredjedags morgen begav vi os på march for at finde vort kompagni, men det var ikke så let, og først efter et par timer blev der råbt på hvil - godt middag ville de ikke mere den dag. Sådan gik det tre dage, hvor vi ikke gik mere end 20 kilometer og kom længere og længere væk fra vort kompagni. Det værste var, at vi ikke fik forplejning, og vi så ingen vogndokolonne. Den fjerde dag ville jeg bryde op ved daggry, men ingen ville med. Hele dagen gik jeg videre mod øst og kom ved aftenstid til divisionsstaben, hvor jeg erfarede, hvor regimentet lå, og ved midnat nåede jeg vor bataljon og meldte mig hos 9. kompagni, men jeg så og hørte intet. For ikke at blive i 9. kompagni gik jeg ved daggry igen, men jeg fik at vide, at mit kompagni havde været omringet på et gods ikke langt borte. Det var kun et ganske lille kompagni, da jeg havde ordre på at sørge for sårede o. s. v. ved Radun, men det var (95) blevet endnu mindre, da jeg kom tilbage, og officers-stedfortræder Konrad var falden. – Vi var kun to underofficerer i kompagniet, og jeg havde ingen i mit korporalskab; først den 23. september fik vi Ersatz. Vi lå da i en lille landsby med hele kompagniet i et hus. Det var midt om natten, at Ersatzen kom, trætte og sultne efter en lang march. Så godt de kunne, lagde de sig til at sove. Ved daggry begyndte russerne at beskyde byen med svært artilleri, og den første granat slog ned på vejen for enden af huset. Jeg lå ved siden af bageovnen, og ved siden af mig en berliner-brevbærer, der hed Albert Detki, en rolig mand, som havde været med fra begyndelsen. Da granaten slog ned på vejen, sprang alle op og styrtede mod døren for at komme ud, og der stod de i en klynge, da den næste granat kom, og den var en fuldræffer, der ramte en bjælke og krepere over alle dem, der masede på ved døren. Også Albert Detki var sprunget op og var blandt dem, som faldt i denne stund.

Da skydningen holdt op, og vi var samlet igen, var vi 25-30 mand tilbage i kompagniet. Hele vor bataljon kom nu foreløbig i ro i et stort lager, der blev kaldt Ducli-lager - om det så var bygget af russerne, ved jeg ikke, men det var træbarakker og de var meget godt indrettede.

Det hed foreløbig ro, men det blev kort, for den 1. oktober var vi på vej igen, om det nu var, fordi der var sygdom, som blev kaldt Ruhr, en slags diarre, der endte med blod i afføringen. – Ikke en gik ram forbi, og vi kunne ikke nå at knappe bukserne, før vi måtte til side igen. Vi fik et hvidt pulver og kakao uden sukker, men heller ikke det hjalp noget. Først fem-seks dage efter fik hver af os en halv flaske rødvin; det hjalp, så var sygdommen mestendels forbi. – Men at man endnu var i live efter de mange strabadser, det var, sådan så vi det, et rent Guds under.

*Hans Lorentzen,
Sønderborg.*

Krigsoplevelser i 1914 - 1915

(96) I en tidligere årbog har jeg fortalt en juleoplevelse i en jernbanevogn, og det var om juleaften 1914. Efter denne oplevelse havnede vi i en mindre by bag fronten nede i Champagne. Jeg vil nu for jer og for mig selv opfriske lidt af mine minder fra den tid, hvor jeg måtte deltage i krigen 1914-18. Af mine militærpapirer fremgår det, at jeg har været med i »Winterschlacht i Champagnen« fra 10. marts til 13. april og så igen fra 18. april til 19. september i 1915, hvad der for mit vedkommende endte med, at jeg blev såret, altså den 19. juli, heldigvis var det et »Heimatschuss«, så jeg endte på lazaretet i Heidelberg.

De første dage i januar 1915 står for mig som de mest trøstesløse, jeg har oplevet. Vi blev indsat som reserve herude og måtte ligge på en bjergside med opplantet sidegevær - parat til angreb, som kunne komme i hvad øjeblik, det skulle være - det var et koldt og regnfuldt vejr, alt imens vore tanker kredsede om, hvad ondt der kunne være i vente. Men omsider blev der ro forude, og vi blev trukket tilbage i en slugt, hvor der var kastet en skyttegrav, dog uden boliger til os. Vi måtte nøjes med at spænde vore teltduge over graven for sådan nogenlunde at beskytte os mod den kraftige regn, der i strømme silede ned over os.

Der var ingen, der tænkte på os, og vi fik ingen mad; det hed sig, at der ingen tildeling var endnu. Vi spiste så, hvad vi havde, og drak vore feltflasker tomme. Siden, da sulten meldte sig, gik vi i gang med jernportionerne, og da vi senere kom i ro, fik vi uden vrøvl ny tilde-ling af nævnte portioner. Vi havde blandt os en berliner med en »god næse« for at finde noget - han fandt en kantine, og han besørgede os noget, både (97) til at spise og at drikke. Men vi kukkelurede stadig i graven med teltpplanerne over os, der kun nødtørftig kunne holde regnen ude, men vi havde ingen dækning mod beskydning, ej heller mod granatsplinter - i en grav længere til højre var en granat gået ned, og der var både døde og sårede.

Nogle dage ind i det nye år blev vi trukket tilbage til en lille by, hvor der både var kirke, nogle huse og kornlader og godt med drikkevand. Mudder og vand havde vi nok af ved fronten, dårlige grave med ditto boliger, så det gav våde klæder og kolde fødder, og vi havde ikke mulighed for at skifte. Men på vinteren blev dette bedre, der blev bygget bedre boliger, granstænger i siderne og tre lag som tag, der blev camoufleret med ler og kalk. – Vore fødder var dog næsten altid som is, for vandet trængte ind alle vegne. Jeg var med til

at hjælpe en kammerat ud af støvlerne, han lå og klagede sig, hans fødder brændte som ild, og vi kunne ikke få dem af. Jeg skar så støvlerne op i syningen, hvad der nær havde indbragt både ham og mig tre dages arrest, hvis ikke vi netop i de dage havde skiftet kompagnifører, men vor nye mente, at det var meningsløst at straffe herude, da det var gået op for ham, at de fleste sikkert foretrak at sidde i brummen end være med forude.

Nu nærmede kejserens fødselsdag - den 27. januar - sig. Vi blev netop afløst, kom tilbage fra skyttegravene og fik straks tildelt hele kokekar fyldt med en blanding af sammenkogt vand med rom og sukker. Jeg tog stadsen med til mit leje og drak af det til en god mellem-mad, hvorpå jeg omgående faldt i søvn.

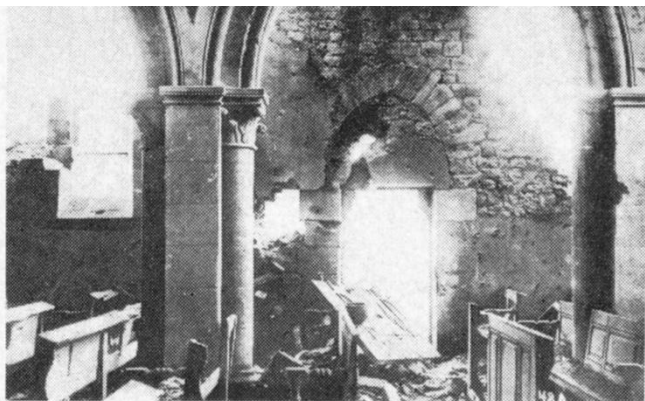
Straks da jeg vågnede - det halvfulde kokekar stod endnu på bænken - blev der sammenkaldt til parolen: Vi skulle stille til fødselsdagen kl. 10, men de, der var syge, skulle melde sig kl. 8 eller 9. Vi meldte os omtrent alle, og feltvebelen blev rasende over, at vi tilsyneladende ikke ville fejre majestæten's fødselsdag og lovede os al landsens ulykker, men, sagde han, vi kunne endnu nå at træde tilbage i geledet, hvad ingen dog gjorde.

Så skulle vi »for«, enkeltvis, for saniteteren, hvor man erklærede mig for »dienstfahig«, jeg påstod dog, at jeg virkelig var syg, havde diarre, og mine bukser var fulde af blod og mærker, (98) og jeg kunne ikke føle, når »det gik«. Ja, syge er I alle, var svaret, vi fik, men jeg var en af dem, der så mest rask ud. Jeg måtte på den, måtte stå »posten« ved brigadeslagteriet. Da jeg var færdig med mine to timer, gjorde jeg mig til ven med en af slagterne og betroede ham, at jeg godt kunne tænke mig et godt og solidt stykke fårelår, nu de netop var i færd med at slagte får, men et stykke godt med fedt på til at stege det i. Det fik jeg da også, og da jeg senere mødte op på vagtstuen, og vi fik det stegt, blev det til en god portion til mands, thi ham slagteren havde ikke været så fedtet. Der var jo nok

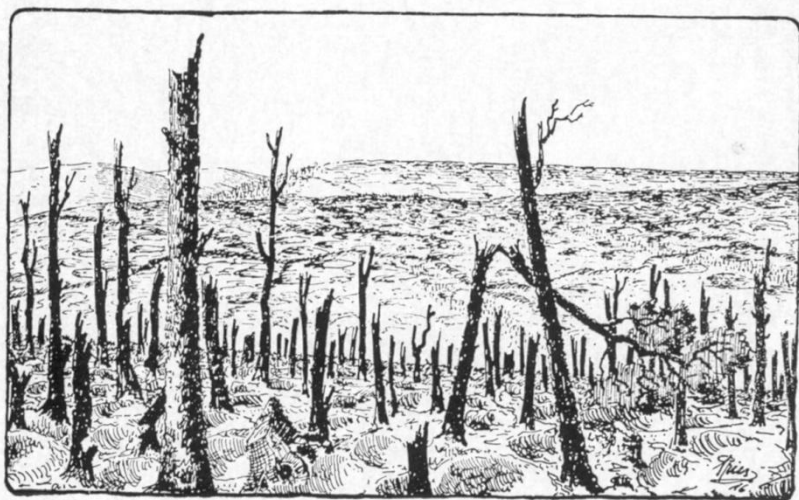
at tage af, havde han ment. – Om det nu var fårestegen eller rommen, der havde fuldbragt underet, det ved jeg ikke, men min mave var i orden efter dette.

Sidst i februar fik jeg et kort fra min bror, der imidlertid var blevet indkaldt i januar 1915. Han var havnet ved samme division som jeg her i felten, hvor han havde tjent som aktiv - også ved 3. Garderegiment - var blevet hjemsendt i november 1909 efter at have været inde i godt et år. Han havde fået lungehindebetændelse efter en vagttørn, og i hans pas stod der: »Für jetzt unbrauchbar - Befehl abwarten«. Hen imod jul 1914 kom han så på session og blev erklæret for k. v. og derpå indkaldt i januar 1915. – Han havde en gård i Tiset, som han havde købt i juli 1914 og overtaget i efteråret samme år. Til gården hørte en eng, der lå helt ned til landegrænsen ved Gjel å, så han kunne blot gå gennem åen fra sin mark for at komme til Danmark. – Men til en bror, der lå såret i Berlin, havde han sagt, at han for vi andres skyld, der var i felten, ikke ville gå over.

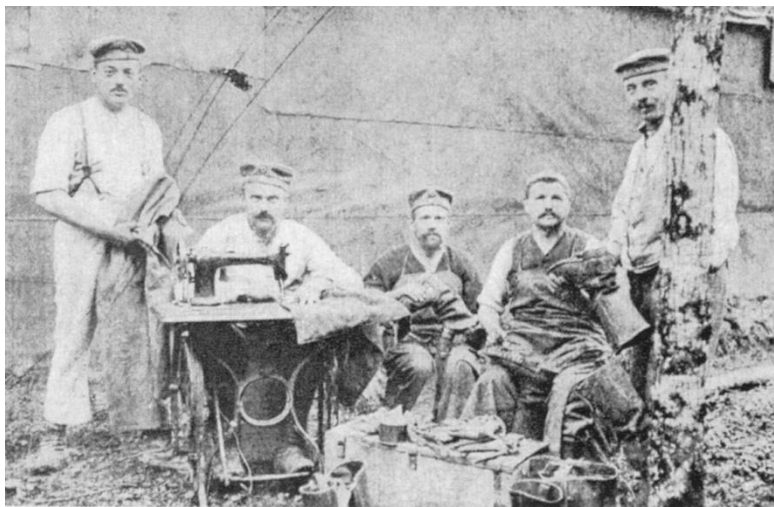
Jeg kom en dag med en fangetransport på 140 mand, der skulle føres til en banegård bag fronten, forbi, hvor han var; jeg fandt også hans regiment og ligeledes hans kompagni, men ham selv kunne jeg ikke opspore, om også jeg havde en hel time til min rådighed for at lede. – Hen i marts, den 6. var det vist, blev vi afløst, og det var hans formation, der afløste os. Jeg traf ham heller ikke denne gang, men derimod en, der kendte ham. Men vi havde for lidt tid, da jeg skulle videre med mit kompagni, og det lykkedes derfor heller ikke denne gang. Han faldt så den 17. i samme måned, thi et kort, som (99) jeg skrev til ham, kom tilbage med den bemærkning, at han var savnet siden den 17. og som sådan har han figureret i de tyske papirer i 13 år, til der i september 1928 kom meddelelse tillige med hans ur, at han var faldet. Det er lykkedes for hans hustru, som han var gift med siden efteråret 1914,



Sønderskudt kirke.



Skitse af Højde 304.



Håndværkere er kommet på arbejde.



Polsk idyl.

at finde og besøge hans grav. – Da krigen var forbi, solgte hun sin gård til en bror og levede i Varnæs, hvor hun var kendt under navnet »moster« - hun døde den 7. maj 1968.

En yngre bror til »moster«s mand, som var blevet konfirmeret i 1914, havde under krigen hjulpet hende med bedriften, men så blev også han indkaldt - det var i 1917, og han syntes da ligesom sin bror, at der var ingen vej udenom - også han måtte lade livet dernede, den 26. august 1918. En bror fik orlov hjem, og han nåede lige at komme hjem og overvære sørgegudstjenesten. Men han gik siden over ved Gjels å, og et par dage senere fik vi telegram fra min hustrus familie sålydende, at de havde fået en »stor« søn, og så vidste vi besked om, hvor vor bror var havnet.

Den 10. marts kom vi i en ny stilling, og det var en god stilling, nord for Prosnes. Solen kom højere på himlen, og det blev varmere i luften, så vi gik i gang med at forberede os på at skifte vort våde kluns ud. Alt det våde undertøj fra før, som vi havde stoppet i tornysteret, fik vi frem en dag, og en eftermiddag, da det var et fint vejr, blev det tørret i solen. Så forsvandt vi om bag en hestestald, smed det beskidte tøj på møddingen og trak så i det tørrede undertøj. Det var en dejlig fornemmelse, men lusene, dem beholdt vi. Man kendte endnu ikke aflusningsanstalterne, jeg kom overhovedet ikke til at stifte bekendtskab med disse, jeg havde lusene med hjem, da jeg i maj engang kom på orlov, ligeledes i juli, da jeg blev såret og havnede i Heidelberg på lazaret, hvor man endelig befriede mig for disse »venlige« skabninger.

Nå, men tilbage til min sidste stilling. Her lavede vi op, men her var knapt med vand, og vi fik en daglig tildeling på 3/4 liter kaffe, det var det hele. Der kom en vandtønde ind til os, men ved den stod der vagt både dag og nat. Vaskevand af tønden kunne kun tilstedes officererne. Jeg kendte kompagniførerens Bursche; han tillod sig at snuppe vand til at vaske sig (100) i, og jeg brugte det så bagefter. Der blev lavet en ny brønd; den gamle var en kilde, hvor vandet strømmede direkte ud af bjergsiden, men det var blevet forgiftet, idet man havde gravet lig ned i dens nærhed.

Men det gode får altid alt for hurtig ende, sådan også her. Vi måtte flytte, denne gang til Argonner-skoven, hvor jeg oplevede at blive såret - det i begyndelsen omtalte »Heimatschuss«. Det var kun få dage efter den sidste flytning, nemlig, som før nævnt, den 19. juli, og dermed var min krigsdeltagelse forbi og altså også min beretning.

*Hans N. Christensen,
Klovtoft.*

Minder fra dengang jeg var i krig

(101) Da den ulyksalige krig blev erklæret den 1. august 1914 med første »Mobilmachungstag« søndag den 2. august, var der nok kun få, der havde forudsætninger for at kunne bedømme en sådan ulykkes omfang. Heller ikke i toppen har man på dette tidspunkt kunnet ane, med hvilket ragnarok det skulle ende i 1918. Men en dyster og tung stemning sneg sig ind i alle hjem.

Alle, som havde aftjent deres værnepligt> skulle give møde om få dage, og de, der var i trøjen, var vel allerede på vej ud til både død og lemlæstelse. Heller ikke mit hjem gik ram forbi. Min far var allerede død i 1904, og mor sad ene på en lille landejendom med ni til dels uforsørgede børn. Nu kunne hun begynde at sende dem ud til noget> hun ikke havde ønsket at opdrage dem til. Den ældste søn havde aftjent sin værnepligt og stod omgående for tur til at møde, den næstældste var udtaget og kunne blive indkaldt når som helst; han faldt allerede den 31. juli 1915, og efterhånden som årene gik, måtte hun sende fem sønner og tre svigersønner ud i en for hende uforståelig krig. Først sent er det rigtig gået op for os, hvad disse år har kostet hende af søvnløse nætter.

For mit vedkommende - født i 1895 - kunne det i begyndelsen næsten se ud til, som om jeg skulle gå ram forbi. Under normale forhold skulle jeg jo først til mønstring i foråret 1915, og ingen kunne vel forestille sig, at krigen kunne vare i årevis med de mordvåben, man rådede over på begge sider. Der meldte sig desuden så mange frivilligt, at det alene gav andre en tryghedsfornemmelse, men det viste sig snart, at sådanne tanker ikke havde meget med virkeligheden at gøre. I november 1914 blev det offentligt bekendtgjort, at årgang 1895 (102) skulle til mønstring, og den 7. januar 1915 blev jeg sammen med mange andre lidelsesfæller udtaget til infanteriet, så fra nu af kiggede man hver dag skævt efter postbudet, om han ikke havde den ventede jobspost med.

Søndag den 9. maj 1915 modtog jeg ordren til at møde i Flensborg den 11. maj, altså to dages frist til at ordne afskeds visitter i. Vi mødte mange i Flensborg i disse dage, så mange, at man ikke havde plads til os alle. Ca. 300 mand blev sendt til Aabenraa, hvor der under normale forhold ikke lå noget militær. Vi blev derfor alle indkvarteret i masse- eller privatkvarter. Enheden, som vi tilhørte, var tildelt Regiment 86, 2. bataljon, men vi havde tilnavnet »Ersatz«, og jeg kom til 1. kompagni. Uddannelsen gik vel for sig som alle andre steder, dog med den forskel, at vi ingen skydebane havde, så vi måtte til Haderslev for at opøve os i »denne vigtige Færdighed«, så det gav hver gang en pæn marchtur. Men vi skulle også på større feltøvelser og i åbent »Gelände«, hvilket foregik i Lockstedter Lager; hertil befordredes vi dog pr. jernbane.

Efter nøjagtig fem måneders uddannelse blev vi anset for duelige i den »ædle krigskunst«, og den 11. oktober 1915 sad vi i toget med kurs mod vest. Havde det nu ikke været på den dystre baggrund, så kunne den lange togrejse gennem de mange naturskønne egne i Tyskland godt have været en oplevelse, især for den tids ungdom, der ikke var forvænt med ferierejser som i dag til Mallorca og Teneriffa. Men det ukendte, der ventede os derude, nagede jo i det indre, selvom vi søgte at skjule det for vore kammerater.

Da vi forlod toget, var vi landet i en lille by i Argonnerne, der hed Montcheutin. Vi skulle udfylde Landw. Inf. Regt. 85, og jeg og flere dansktalende blev tildelt 4. kompagni. Stillingen her var kun primitiv udbygget, og det gik nu mod vinteren, så der var nok at tage fat på; især gjaldt det om at gøre understandene vinterbeboelige, for nu var der vel intet håb om, at de store løfter om en snarlig ende på krigen kunne gå i opfyldelse. Og her i dette afsnit kom vi til at fejre den første krigsjul, og det endda ude i skyttegravnen. Uden overdrivelse kan det siges, at det blev en trist fest, og umuligt var det, at hindre tankerne en julenat på vagt ude i en mørk skyttegrav (103) at gå hjem til en lys og varm stue sammen med de kære om et veldækket julebord og julegodter og fred i sind fremfor det hundeliv, som vi var ude for her. Ja, ganske vist gav det her »Liebesgaben«, men hvad glæde kunne vi have af fem ark skrivepapir, en tobakspung og en pengepung, hvor der på papirets ene side stod »Wilhelm 2. Arme, og på den anden side »Weihnachten 1915«?

Som før nævnt var vi tildelt Landw. Regt., men det var nok sket i en midlertidig nødsituation, for i september 1916 blev vi unge taget frem og fordelt på Res. Inf. Regt. 441, og jeg kom til 11. kompagni, hvor jeg var eneste dansktalende. Regimentet lå i en stilling til højre for Verdun, her lå vi vinteren over, og her fejrede jeg min anden krigsjul, også ude i skyttegraven. Rent tilfældigt blev jeg den 1. marts udnævnt til gefrejder. Kompagniføreren, løjtnant Villers, spurgte os ad, hvem der frivilligt ville melde sig, men ingen trådte frem. Han skred da fronten af og udpegede selv nogen, deriblandt mig, og derved blev det. Jeg bad mig fritaget på grund af mit utilstrækkelige kendskab til det tyske sprog, og han spurgte mig, hvor jeg da stammede fra, hvortil jeg svarede, at jeg kom oppe fra den danske grænse, og at mit modersmål var det danske sprog. Han vinkede bare af og sagde, at det gik nok, og han ændrede heller ikke sin beslutning. – I april 1917 blev vi flyttet til et afsnit omkring Reims, hvor jeg den 8. maj blev såret i hovedet. Efter en førsteforbinding gik det med toget til et krigslazaret 18 i Sedan. Her blev såret syet sammen, og efter kun tre dages ophold blev jeg flyttet til et lazaret i Offenburg i Baden. Det var jo ikke så lidt af en forandring til det bedre at komme fra skyttegraven og ind på et lazaret, hvor alt var renligt, plejen god og så få det militæriske trængt lidt i baggrunden. Men den tildelte madration var meget knap, vi så at sige småsultede lidt hver dag. Vi grundede længe over, om ikke der kunne gøres noget, og tre af os blev en skønne dag enige om at indgive klage over den efter vor mening utilstrækkelige tildeling. Vi fik det ud af det, at vi blev smidt ud af lazarettet og skrevet k. v., og jeg endnu med hovedet i bind. Men inden vi sendtes af sted, blev vi ført over i køkkenet til en sidste affodring. Køkkenunderofficeren bød os med smil om munden tage plads, (104) og vi fik serveret en tallerken suppe. Vi regnede med, at det var den sædvanlige dagsration, der blev os tildelt og dermed slut. Men da tallerkenen var tømt, stod underofficeren i døren og tilbød os en portion mere, som vi modtog med tak; men da også den var sat til livs, var han der igen med en tredje tallerken, som vi også spiste, men da var vi også, faktisk for første gang, mættet. Men hans fedtede grin, da vi sagde farvel og tak, var ikke til at misforstå.

Min Ersatz-bataljon var Res. Inf. Regt. 88 med station i Mainz, og jeg ankom hertil 1. pinsedag, den 27. maj 1917. Feltvebelen undrede sig over at se mig komme fra lazarettet og være udskrevet med hovedet i bind. Jeg fortalte ham sandheden, som den var, at jeg var blevet smidt ud og hvordan. Han lod til at være lidt i tvivl om, hvordan han skulle tage en så uvant situation, og jeg var indstillet på lidt af hvert. Men det blev nu ikke så slemt, for 3. pinsedag kørte jeg ad hjemmet til på en 14 dages rekreationsorlov.

En lille episode oplevede jeg i Sønderborg. Da jeg gik gennem byen, mødte jeg på gaden den berygtede »blauer Major«, hvilken betegnelse stammede fra, at han altid gik med blå briller og ikke var videre rar at møde på gaden for en menig soldat. Jeg gik forbi, ham »in strammer Haltung« og uden at føre højre hånd til huen, da jeg jo ingen havde på. Han kaldte mig også hen til sig og spurgte brøstigt, hvorfor jeg ikke hilste forskriftsmæssigt, hvad jeg jo mente at gøre, når jeg ingen hue havde på. »Hvor jeg da havde min hue?« han kunne jo se, at den stak halvvejs ud af lommen. Han befalede mig da at tage den på, men det har vist nok set ham for grinagtigt ud med hovedet i bind og så den lille hue oppe på toppen af forbindingen, hvor den ville dratte af ved det mindste vindpust. Han kom da heller ikke med flere bemærkninger om, at det ikke ville se så godt ud, men drejede af og gik sin vej. I Mainz havde jeg det godt, vel var jeg ikke tjenestefri, men det var dog altid bedre end at ligge ude i skyttegraven. Vi havde rigelig med vagttjeneste, og særlig tit skulle vi stille med et vagthold ved fortet Bingen, som lå uden for byen. Fortet fungerede nemlig som fængsel

for militære straffefanger, og hovedindgangen skulle altid besættes med en gefrejder, så det (105) job havde jeg tit. Fangerne var for det meste beskæftiget ved skansearbejde omkring fortet - det var jo degraderede andenklasses soldater og strengt bevogtede. Jeg lagde dog mærke til,

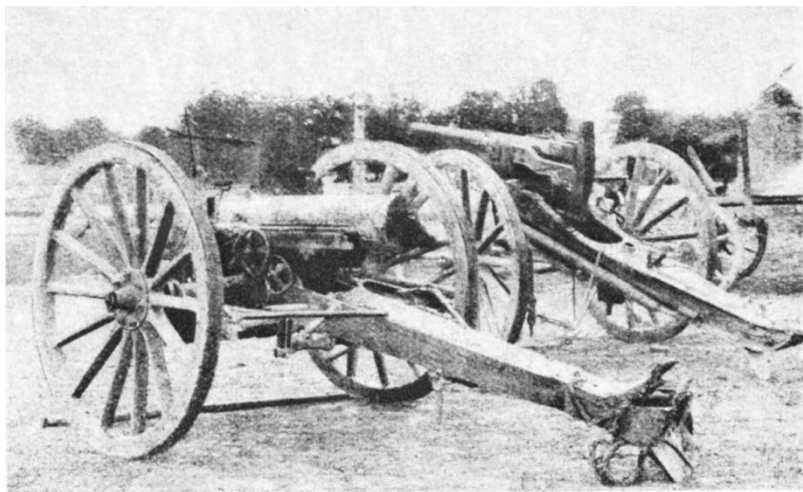
at der var en, som blev benyttet til at gå byrinder uden bevogtning, og det undrede mig. Han var naturligvis på passerseddel, når han gik igennem hovedindgangen, og jeg kunne ikke dy mig for at spørge ham en dag, hvad han havde forbrudt sig med. Han så lidt på mig og spurgte, om jeg kunne holde tæt, hvad jeg naturligvis lovede ham, og han sagde: »Jeg gaven feltvebel en på tuden, men han fik desværre ikke nok, og derfor skal jeg sidde her i to år«. Da vi skiltes, ytrede han, »Jeg har altså ikke sagt noget«, og jeg svarede ham: »- og jeg har ikke hørt noget«. – Det hele varede kun et par sekunder, for det var strengt forbudt at tale med fangerne.

Trods mit k. v. fra lazarettet forblev jeg dog 4½ måned i Mainz, ja, jeg fik endda 14 dages orlov herfra, men så var det da også slut. Den 12. september i 1917 blev jeg sendt til Vestfronten igen sammen med en transport til udfyldning af 7. Infanteri Division, der bestod af regimenterne 26, 165 og 393. – Jeg landede ved Regiment 26, 1. bataljon, 1. kompagni. At regimentet så bar det flotte, men lidt besværlige navn »Konigl. Preus. Inf. Regt. Fürst Leopold von Anhalt-Dessau 1. Magdeburgisches Nr. 26« var jo ikke vor skyld. – Men Regiment 26 gik til Flandern, vi gik med og blev indsat ved Menin. Her var vi i byen Ledighem, når vi var i ro - og var roen af længere varighed, så gik det som regel til Courtrai eller til Tournai.

Vi nærmede os nu min tredje jul i felten, som vi dog ikke kom til at fejre i rostilling, dog, hvis jeg ikke husker fejl, var det i en lille by, som hed Kuurne i Flandern, men mellem jul og nytår gik det dog ud i skyttegraven. Jeg var også her eneste dansktalende i kompagniet, men var blevet udtaget til at være ordonnans hos kompagniføreren, løjtnant Gelbke. Han viste i mange henseender stor forståelse for sine folk, og jeg havde et meget godt forhold til ham, som jeg bevare lige til krigens afslutning. – Som regel er et sådant job, altså som ordonnans, mere behageligt end den evige og trivielle vagttjeneste, men man er jo lige så meget i farezonen, og man kommer ud på (106) mange farefulde ture, hvor man kun er henvist til sig selv, thi meldingerne skal jo befordres, og det skal ske hurtigst muligt.

Vinteren gik uden store begivenheder, men der var dog tegn på, at noget usædvanligt var under opsejling, og det var opmarchen til den store forårsoffensiv, der brød løs den 21. marts 1918, mens vort regiment lå i reserve. Vi kom først til indsats den 16. april; om morgenen ved 5-tiden stormede vi løs, men da vi nåede englændernes første grav, havde kompagniet allerede et tab på 160 mand, og vi var kun en snes mand, der slap uskadt fra den begyndelse. Tre dage derefter blev vi afløst, kom tilbage og blev opfyldt af et regiment, der var blevet helt opløst.

Det stod dog sløjt til med at skaffe befalingsmænd, og den 19. april blev jeg udnævnt til underofficer og gruppefører, og blev udstyret med et maskingevær af 8,15-typen. Vi blev flyttet op til afsnittet omkring Kemmel-bjerget. Dog, efter at forårsoffensiven var sat i gang, var det, som om fronten overalt var kommet ud af sin årelange, stivnede tilstand; der var nu en mere omflakkende indsats af afdelingerne, men derfor var der også større daglige tab. - I juni blev vi kørt ned i omegnen af Ham, og herfra tog vi del i fremstødet mod Nesle-floden med retning mod Montdidier, hvilket igen gav betydelige tab. Men i juli blev vi trukket ud af kampområdet igen. Den 17. juli fik jeg min tredje orlov fra fronten, men det

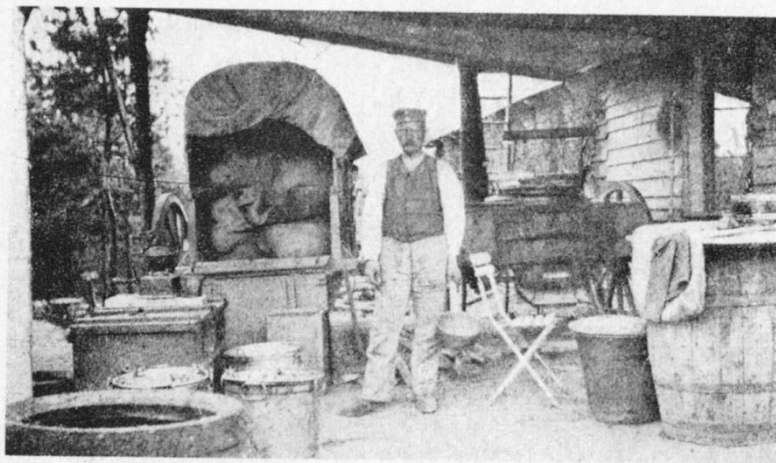


To erobrede franske kanoner samt to kirkeklokker.



Ved nord-øst indgangen til fort Douaumont.

*En skyttegrav
afstives ved
fort Douaumont.*



Feltkøkken i lejren »Kajsertreu«.

blev også den sidste. 14 dage går dog altfor hurtigt hjemme på orlov, men jeg nåede dog at fejre min 23 års fødselsdag derhjemme.

Den 4. august rejste jeg igen ud til fronten, men fandt ikke min afdeling der, hvor jeg havde forladt den, og jeg turede rundt og forespurgte overalt på banegårde og ved kommandanturer efter oplysninger. Men på alle de steder, hvor jeg forespurgte, var jeg så forsigtig at lade dem attestere, at jeg havde været der på min søgen. Efter at have ledt i flere dage fandt jeg endelig stedet og meldte mig på skrivestuen, hvor man havde ventet mig - det var i Noyon. Men derved var min tilbagevenden blevet flere dage forsinket; dog den etatsmæssige feltvebel, som jeg havde et udmærket samarbejde med, erklærede alt værende i skønneste orden, da han fik set mine (107) papirer og min dokumentation over min søgen, og han mente endda, at jeg roligt kunne vente her, til mit kompagni kom tilbage, hvad han regnede med ville ske snart. Men det trak ud med dette, og efter et par dages forløb mente han, at han ikke kunne holde mig længere, især efter at der var kommet forespørgsel fra bataljonen, hvorvidt jeg havde indfundet mig igen. Så der var ingen vej udenom, jeg måtte om aftenen følge med køkken vogn en ud til kompagniet. – Havde vi nu haft vor gamle kompagnifører, løjtnant Gelbke, hos hvem jeg længe havde været ordonnans, så havde den lille overskridelse i forbindelse med min orlov let kunne være blevet ordnet, men han var blevet såret og lå på lazarettet, og som stedfortræder havde vi fået en helt ung, nybagt løjtnant, som jeg ikke havde set før, og han ville ikke tage min forklaring for gode varer, endskønt min dokumentation lå foran ham på skrivebordet, nej, han mistroede mig, og antagelsen om »Drukkebergerei« var tydelig nok. Spiren var dermed lagt til det mistillidsforhold, der herefter kom til at råde mellem os, hvilket skulle få de mest skæbnsvangre følger for mig.

Sidst i august blev vor division indsat i kampene omkring Lassigny. Det er de sværeste kampe, jeg har oplevet. Vort regiment besatte til at begynde med en reservestilling, mens Regiment 165 lå i forreste stilling. Den 30. august blev vi alarmeret og kastet ud i kampen for at komme Regiment 165 til undsætning, men hvad vi her blev vidne til af døde og lem-læstede, lader sig ikke beskrive. Vi lå i en lavning bag ved et bakkedrag, mens Regiment 165 eller resterne af det lå på den anden side af bakken. Det blev nu min opgave at arbejde mig op over den med mine folk for at komme Regiment 165 til hjælp, og vi måtte mave os gennem en kun påbegyndt Forbindelsesgrav, der førte os op over bakken. Et hjørne var i den grad taget under ild, at alle, der vovede sig frem, ubarmhjertigt blev skudt ned. Der lå allerede et antageligt antal dræbte og mange ilde tilredte sårede, som vi kunne høre jamre, hvorfor vi anså al videre fremrykning for umulig, så vi standsede op. Derved stoppede vi for kompagniets fremrykning, og der kom snart besked fra vor unge løjtnant, som lå allerbagest i rækken, at vi skulle kravle videre frem, men efter en kort rådslagning (108) med min geværskytte, August Erbe, og de nærmestliggende blev vi enige om det fuldstændig meningsløse i at forcere dette hjørne og blev liggende. Kort efter kom ordren igen, men vi blev liggende, og da ordren kom tredje gang, lod jeg melding gå tilbage, at vi fandt en fremrykning umulig, og vi blev liggende. Kort efter kom kompagniføreren kravlende op i højde med os, og da han så, at det var mig, der havde stoppet det hele, sagde han: »Aha, Sie sind es«, og så, om jeg ikke kendte krigsparagrafferne, og hvad de sagde om lydighedsnægtelse foran fjenden. »Jo«, svarede jeg, jeg havde været længe nok soldat til at vide, at der var dødsstraf for det. Hvad jeg så mente med fortsat at nægte at adlyde en ordre? Jeg svarede, at jeg anså det, man forlangte af os, som fuldstændig meningsløst og til gavn for ingen, og resultatet af en videre fremrykning lå jo lige for hans øjne, så jeg hverken ville eller kunne give en sådan ordre. Han var hvid i ansigtet af raseri, og jeg må indrømme, at jeg

efterhånden befandt mig i en ophidset tilstand, men terningerne var kastet, så der var intet »tilbage« mere. Han gav mig endnu en fjerde og direkte ordre til at rykke frem, men jeg nægtede at efterkomme den, og jeg tilføjede, at hvis kompagniføreren ville gå foran, så ville vi følge efter. Det svarede han ikke på, og kort efter kravlede han tilbage med et ildevars-lende udtryk i øjnene. Snart efter kom befalingen, at vi kunne trække os tilbage ned bag højen, og her dannede vi så for natten en forsvarslinje.

Om morgenen den 31. august fik jeg ordre til med min gruppe at trække til venstre over mod et vejkrøds, hvor hovedvejen førte ind til Lassigny. Vi arbejdede os over til vejen, kravlede videre i vejgrøften hen i en position, hvorfra vi havde skudfelt over vejkrødet og afventede her begivenhedernes gang. Vi dukkede os godt og drømte ikke om at røbe vor plads ved at give ild, så længe vi kunne undgå det. Hele området omkring os lå under hæftig beskydning, der indbragte os både døde og sårede, og snart så vi amerikanerne rykke frem, overrende vor stilling og tage det meste af vort kompagni til fange. Mærkeligt nok overså de os i vejgrøften, og vi lå og så, hvorledes de drog af sted med vore kammerater til højre for os. – Det blev dog kun en stakket frist, thi kort efter kom der en (109) 6-7 mand og afsøgte grøfterne, og så måtte vi op med hænderne i vejret. På dette tidspunkt var der kun en mand, Lauen, og så mig tilbage, thi August Erbe var blevet såret i armen og sluppet tilbage; de andres skæbne kender jeg ikke noget til. Men vi blev afvæbnede, provianten blev også frataget os, ja, en var endda så nærgående, at han ville prøve på at hale mit ur op af den lille urlomme, men jeg klemte underarmen så hårdt ind på lommen, at han ikke kunne få det op, og sådan reddede jeg uret.

Vi måtte følge med ind til Lassigny; det viste sig, at sergenten kunne tale hæderligt tysk, og han spurgte om forskellige ting, bl. a. om, hvor jeg var fra, og jeg fortalte ham da, at jeg var helt oppe fra den danske grænse. Han fortalte mig til gengæld, at han var født i Hamborg, og at hans forældre var udvandret, da han var 12 år gammel; nu gik vi altså begge to her og var modstandere. – Da vi var nået et stykke ind i byen, begyndte tyskerne pludselig at skyde, og i samme nu forsvandt vore vogtere, så at Lauen og jeg stod alene. Vi var nu heller ikke længe om at ty til harens forsvarsvåben, og det i et tempo, så Lauen næppe kunne følge med. Han råbte noget om at sætte farten ned, men jeg styrtede ned i en kælder, dog han fulgte mig ikke, og jeg har ikke set ham siden. Men her i kælderen lå jeg, indtil det begyndte at blive mørkt, og skydningen tog af. Jeg overvejede min situation og kom til det resultat, at det tegnede til en ny tilfangetagelse. Jeg stak hovedet frem og kiggede ud i en have, og da alt syntes roligt, kravlede jeg ud. Men pludselig gik en maskingeværssalve hen over hovedet på mig, men jeg havde dog ikke indtryk af, at man sigtede på mig, det syntes at være en tilfældighed, men jeg dukkede mig, til alt var roligt, og kravlede så hen til indhegningen igen, sprang så over på den anden side og fik atter en salve over mig, som jeg heller ikke syntes var rettet mod mig. Atter blev alt roligt, og jeg arbejdede mig hen til den næste forhindring, men den var ikke så ligetil at forcere. Den var et ståltrådsnet, og op igennem det groede en tjørnehæk, som jeg måtte over, og godt forstukket blev jeg på alle leder og kanter, men over kom jeg da. Nu var det imidlertid blevet ret mørkt, men stadig roligt, og jeg lå og overvejede, hvad jeg (110) videre skulle foretage mig. Jeg fattede da den beslutning at søge tilbage til de tyske linjer, da jeg jo ikke anede, hvad en fornyet tilfangetagelse ville bringe mig af godt eller ondt. Jeg sprang derfor op og stak af over imod den vej, hvor vi var kommet fra. Den fandt jeg også og tog retning ind mod byen. Fuldstændig skjult af mørket tog jeg det nu ganske roligt, for hvis jeg holdt mig til vejen, måtte jeg da på et eller andet tidspunkt krydse de tyske linjer, hvis der da var nogen endnu. Mørkt var det

og næsten uhyggelig roligt, men pludselig lød det ud af mørket: »Halt, wer da?« og frem trådte fra et træ på hver side to mand, som pegede på mig med deres bøsser. Jeg skyndte mig at råbe til dem: »Nicht schiessen, Kameraden«. Jeg kendte ikke nogen parole, aber »Ihr dürft nicht schiessen!« Det viste sig, at de var fra Regiment 144, og jeg bad dem vise mig vej tilbage til deres nærmeste kommandopost, og de viste mig så, hvor deres løjtnant boede. Jeg gik ind til ham og afgav rapport, men han mistroede mig ligeledes, gav mig dog efter nogen parlamentering lov til at blive der natten over for så senere at overveje, hvad han ville foretage sig med mig. Jeg fik anvist en soveplads ved hans tjener, der havde spændt sit teltplan over et par grene i et buskads, så at vi i hvert fald havde tag over hovedet. Jeg var imidlertid nu godt sulten efter i halvandet døgn hverken at have fået vådt eller tørt, og jeg bad tjeneren om at skaffe mig lidt at spise, men han havde lidt nok til sig selv. Han gik så til løjtnanten og kom tilbage med en stump brød, hvormed jeg kunne stille min værste sult, dertil en slurk kaffe, og det hjalp noget. Jeg fik lidt søvn, og da det var blevet lyst, opfordrede løjtnanten mig til at vise vej hen til det sted, hvor mit kompagni var blevet overrumplet - der måtte vel endnu ligge døde kammerater, og det kunne tages som bevis på, at jeg talte sandt. Da jeg var fuldstændig blottet for udrustning, fik jeg tjenerens gevær og et par patroner, og vi traskede af sted. Alt var nu roligt; og da vi nærmede os stedet, mente jeg, at vi nu hellere måtte gå i vejgrøften, men løjtnanten standsede da op og sagde: »Godt, vi vender om nu«, så endelig troede han mig da, og jeg gik med ham tilbage, og så foreslog han mig at blive ved hans deling. Jeg svarede ham, at jeg altid havde lært, at uanset, på hvilken måde vi var (111) kommet bort fra vor afdeling, så var det altid om at finde tilbage, og jeg ønskede mig tilbage til mit kompagni, jeg var overbevist om at kunne finde skrive-stuen, hvis de da ikke var flyttet bort fra egnen, og så fik jeg lov til at gå.

Jeg fandt godt nok nok skrivestuen, gik ind til feltvebelen og meldte: »Von der Gefangenschaft zurück«. Han blev både glad og forbavset, og næppe havde jeg begyndt at fortælle om mine oplevelser, før han bød mig sidde ned. Jeg tøvede lidt overfor det uventede tilbud, men han mente det alvorligt, og jeg skulle tage plads lige overfor ham, og så fortalte jeg ham alle mine oplevelser fra først til sidst. Han var synlig rørt over, hvad jeg berettede ham, og en medvirkende årsag har det nok været, at der kun var 7-8 mand tilbage af hele hans kompagni. Men så kom det frem, som jeg var mest spændt på, hvordan jeg dog kunne gøre mig skyldig i denne lydighedsnægtelse overfor løjtnanten. Sagen var indberettet, og han var ked af det, ville gøre, hvad der stod i hans magt, men megen tiltro havde han ikke i så henseende til sine evner. Jeg svarede ham, at jeg ikke havde kunnet udføre den givne ordre, der var så oprørende og havde betydet den visse død både for mig og for mange af mine kammerater. Sagen måtte nu gå sin gang, og jeg var villig til at tage straffen for min handling. Han bad mig til slut gennemsøge en bunke breve, der var parate til afgang; der kunne jeg selv finde brevet, som skulle afsendes til min mor, om, at jeg var savnet og muligvis i fangenskab. Jeg fandt det og rev det i stykker, hvad jeg har fortrudt senere, for så kunne jeg da have lagt det til mine opbevarede breve.

I de følgende uger var jeg såmænd spændt, hvad der ville komme ud af løjtnantsaffæren, og et stykke tid troede jeg, at den ville blive dysset ned, men en skønne dag kom der besked om at møde på bataljonskontoret, hvor majoren selv og tillige nogle herrer var til stede. Jeg blev så forhørt og gaven korrekt fremstilling af hele sagen, som den havde udviklet sig. Til sidst spurgte man mig, om jeg kunne bevise, hvad jeg havde fortalt, og jeg kunne henvise til skytte August Erbe, der på nærmeste hold havde fulgt det hele, og som nu var vendt tilbage til kompagniet igen. Han blev også afhørt dagen efter, og jeg havde meddelt ham, at

jeg havde sagt hele sandheden, og hvis han (112) også gjorde det, så ville der ikke fremkomme nogle afvigelser fra min forklaring, og åbenbart har han også gjort det. – Jeg har i hvert fald intet hørt til det hele siden, ja, heller ingen bemærkninger fået i mit militærpas.

Vi fik ny reserve igen og heldigvis også vor gamle kompagnifører tilbage. Da han hilste på mig, beklagede han, at han ikke kunne få mig som ordonnans igen, da jeg jo imens var blevet underofficer og skulle forblive ved min gruppe. Affæren med løjtnanten har han ikke nævnt med en stavelse - denne var nu blevet delingsfører for tredje deling, mens jeg tilhørte første deling, og selvom han ikke så på mig med de blideste øjne, så har han dog ikke generet mig i de sidste uger, vi var sammen i kompagniet.

Med fjenden i hælene gik det fra nu af rask tilbage, og først i november kom vi igennem Charleville, hvor kronprinsen havde haft sit hovedkvarter, men han var nu forduftet. – Da vi nåede en by, der hed La Granville, blev krigen her afblæst, og selvom vi i flere måneder havde mærket, hvor vinden blæste henad, var det næsten ikke til at fatte, at kanonerne nu tav, at vi nu ikke mere skulle ud i skyttegravene, og at en hvilken som helst foresat ikke kunne behandle en efter forgodtbefindende. – Men alle disse fornemmelser fra kl. 11 den 11. november kender I jo allesammen lige så godt som jeg. -

Men nu var det jo kun om at komme hjem så hurtigt som muligt, og samme dags aften begyndte hjemmarchen. Det blev til flere ugers anstrengende marchture, men målet var da i sigte. Vi passerede sydspidsen af Belgien, gik gennem Luxemburg og nåede Rhinen ved Koblenz.

Vi troede, at vi herfra ville blive befordret videre med toget, men nej, vi måtte pænt tage til takke med apostlenes heste og så i fire uger efter våbenstilstanden, indtil den 9. december, spadserer. Endelig nåede vi Fulda, hvor vi gjorde holdt i to dage, så videre med byen Wendershausen som mål. Heller ikke dette blevet foreløbigt opholdssted, og det gik videre til Kalten-Nordheim, hvor vi forblev i tre dage. – Julen nærmede sig, og vi var efterhånden godt trætte af den endeløse vandren; de ældre årgange forlangte at blive hjemsendt, for de ville hjem til jul. Det blev nu besluttet, at alle årgange, inklusive 1895, (113) måtte hjemsendes herfra, og der var jeg heldigvis iblandt, men årgangene 1896-1900 blev tilbage, og de sendtes til Magdeburg. Vi var nu nået til den 17. december, og anden dags morgen ved halvto-tiden og med mit Entlassungsschein i lommen forlod vi Fulda og ankom ved aftenstid til Flensborg. Her havde jeg en gift søster boende, hos hvem jeg blev i to dage for så at tage med damperen til Sønderborg og derfra videre til Kegnæs, hvor jeg ankom efter tre år og otte måneders forløb den 21. december. Og jeg stod nu hjemme, stod i mit fødehjem efter de mange års militærtjeneste, og glæden var stor, at jeg nu atter kunne fejre jul i hjemmets skød. Her savnede vi kun en, der som allerede nævnt var faldet i 1915.

Jeg slutter nu med en venlig hilsen til alle D.S.K.-kammerater og med en tak for de mange interessante beretninger i vor årbog.

Nis Ley,
Kegnæs.

Kammerat fortæl ...

Da jeg »ikke kunne se«, at fjenden gik i aktion

(114) Det var i 1916 om sommeren i juli måned, og vi lå i en meget dårlig, men forholdsvis rolig stilling i egnen ved Tarnopol og Bregany, det var i Wolhynien. Den store Brussilov-offensiv var i fuld gang, og russerne ville forsøge et gennembrud, men hvor, det havde vi ingen anelse om. Hver dag hang de store russiske observationsballoner i luften; det var ikke noget godt tegn.

Jeg skulle på vagt over middag og havde fået instruks om at holde skarp udkig over til fjenden. Det var heller ikke så vanskeligt, for vi lå på en bjergskrænt med en dalsænkning mellem os og russerne. I bunden af denne dal løb en lille flod, og på vort kompagnis venstre fløj førte en vej forbi, der ved floden passerede en bro, som endnu var ubeskadiget, da russerne ved deres tilbagetog nogle dage i forvejen ikke havde nået at sprænge den i luften.

Nå, men jeg stod og kiggede i periskopet ved brystværnet og kunne der se en lille landsby ovre på flodens modsatte bred, det vil sige, jeg kunne kun se kirketårnet og lidt derfra en meget stor bygning, som vi ikke kunne blive klar over, hvad det var for en. For bedre at kunne orientere mig, kiggede jeg forsigtigt op over gravens kant og kunne da se, at det var udbygninger til et slot eller en herregård. Jeg kiggede nu spændt i retning af den store bygning og blev da var, at der rørte sig noget uden for porten. Af og til så jeg en russer komme ud af porten, løbe hurtigt over vejen foran porten og forsvinde ind mellem træerne. Dette blev ved et stykke tid, og jeg tænkte på, om jeg skulle slå alarm. Men dagen i forvejen havde jeg hørt en kammerat sige: »Så længe vi lader dem i ro, lader de også (115) os i Fred«. Derfor syntes jeg, at det var meningsløst at forstyrre freden.

Dag, ved fortsat at kigge i retning mod broen over vejen blev jeg vidne til, at den ene russer efter den anden kom kravlende langs grøften og forsvandt ind under broen. Jeg stod så mænd og tænkte, at nu skulle broen nok sprænges i luften. I det samme kommer en underofficer hen til min post og siger skarpt til mig: »Sehen Sie nichts?« Men nej, jeg så intet, og jeg tænkte, at nu var freden nok forbi. Han gentog sit spørgsmål, om jeg da intet så, hvortil jeg atter svarede med et »nej«. Nu blev han rasende, gav mig sin kikkert og pegede i en bestemt retning - altså jeg skulle se derhen -. Jo, sandelig, nu kunne jeg skam også se. »Vil De så ikke straks afgive melding!« Jo, der var jo ikke andet for, og jeg måtte da melde, at der samledes russere under broen.

Jeg tænkte, hvad mon der nu ville ske, men underofficeren må have været hurtigere i vendingen end jeg, for i næste sekund begyndte artilleriet på at indskyde sig på broen. Lige så snart russerne opdagede, at det var broen, det gjaldt, løb de lige så rask tilbage, som de var kommet, og allerede lidt efter ramte de første granater broen, men da tror jeg nok, at den sidste russer var nået tilbage og i relativ sikkerhed. - Bagefter blev byen taget under ild, og et stykke tid senere ramte granaterne også den før nævnte store bygning. Vi hørte da den ene eksplosion efter den anden og var nu klar over, at russerne havde et større ammuni-

onslager der. Nogen tid efter ramtes også kirken, og den gik det på samme måde - men jeg stod og tænkte, at bare der dog ikke var et lazaret i kirken, thi da ville der såmænd ingen komme levende derfra.

Det var en af de gange, hvor det rigtig gik op for mig, hvor forfærdelig det var med den ødelæggelseslyst, som krigen bragte med sig. Vi så det daglig, både med de arme flygtninge, der måtte forlade hus og hjem, bærende på en lille bylt eller lidt sengetøj, og se hjemmet stå i flammer for kort efter at være en ruinhob. Men mennesker blev så sløvede i den onde tid, så det knap gjorde noget indtryk på dem.

Thomas Dinesen,
Jels.

Koksmath på lazaretskibet »Hansa«

Den 2. juli 1914 blev jeg påmønstret på »Hapag« - skibet »Magdeburg« -, der den 14. juli skulle sejle til Japan. Ved lægeundersøgelsen opdagede dr. Meyer fra rederiet, at jeg havde en brok, og efter den tyske sømandslov måtte jeg ikke sejle. Da jeg havde fået den på et andet skib fra »Hapag«, kunne jeg for rederiets regning få den bortopereret, og jeg blev indlagt på Marien-Krankenhaus i Hamborg. Der blev jeg så opereret den 3. juli og udskrevet den 17., hvorefter jeg igen blev mønstret, nu til at sejle med »Imperator«, der skulle afgå fra Hamborg den 4. august. Men den 29. juli blev vi afmønstret og den 30. juli sendt til lazaretskibet »Hansa«, der var en »Hapag«-damper, som ellers sejlede til Helgoland. Et par dage forinden havde jeg set »Hansa« fra færgebåden ligge til »Augusta-Viktoria«-kaj, og da var den malet sort, men da jeg den 30. kom om bord, var den hvid og havde også fået trådløs telegraf samt lazaretudstyr om bord, dertil 40 senge, en læge og 10 mand fra frivillige Sanitats-Genossenschaft i Hamborg. Da jeg havde sejlet i to år, var jeg overskrevet til marinen, for ellers havde jeg skullet melde mig straks ved mobiliseringen ved Regiment 163 i Neumünster, Det var måske min redning, for Regiment 163 blev slemt medtaget straks i Belgien.

»Magdeburg« nåede kun til Italien, hvor hele besætningen blev interneret, og »Imperator« kom ikke til at sejle, før den efter krigen blev beslaglagt af Amerika. Da jeg havde fået min »søsæk« om bord på »Hansa«, fik jeg af en overløjtnant, der var kommet om bord som kommandant, lov til at gå i land. Navigator var skibets gamle kaptajn på 60 år.

Da jeg var kommet i land, gik jeg hen i det danske sømandshjem, der lå i Hafenstrasse, for at skrive hjem. Det danske sømandshjem lå tæt ved Elb-tunnelen. Da jeg kom ud derfra - jeg husker ikke mere, hvad klokken var, men det var ved den tid, værftsarbejderne kom fra arbejde og gik gennem tunnelen - kom der en løjtnant til hest med en deling om sig fra Regt. 76 og gjorde holdt - en kort trommehvirvel - hvorpå han oplæste Mobilmachungsordren. Nogle få råbte hurra, men der var (117) en højlydt mumlen blandt værftsarbejderne. Jeg skyndte mig nu om bord, og samme aften sejlede vi til Helgoland. Vi havde fået proviant, som om vi skulle på en verdensomsejling.

Vi lå godt i læ i hele otte dage bag Helgoland, inden vi blev beordret tilbage til Wilhelmshafen, men på grund af tåge blev afsejlingen udsat en dag, dog fik vi kul og vand om

bord for vi skulle tilbage til Helgoland. Da vi kom gennem Jadebugten, så vi, at den lette krydser »York« var løbet ind i minefeltet og var væltet om på bagbordsside. – Vi lå så igen bag Helgoland og havde gode dage med varmt vejr, badede daglig og »levede som Gud i Frankrig«. Rationen var et pund brød og tre gange varm mad om dagen - som på »Hapag-Luksus Linen,

Så en dag - jeg husker ikke datoen - hørte vi fra vest en kraftig artilleriskudning, og over den trådløse fik vi at vide at der var et søslag i gang mellem de tyske og de engelske krigsskibe. Fra Helgoland faldt der ikke et skud. Tyskerne mistede »Køln«, »Mainz«, »Ariadne« og torpedobåden »V 185«. Da alt var roligt, sejlede »Hansa« ud i området, hvor træfningen havde fundet sted, og det første skib, vi så, var »Undine«, der havde et vældigt hul lige over vandlinjen. Vi blev dog ikke tilkaldt for at overtage sårede. De næste tre dage sejlede vi rundt og fiskede druknede op. Om det kun var tyskere, eller om der også var englændere. Iblandt, kunne vi ikke konstatere, da de alle var nøgne og uden kendingsmærke. Vi havde dem liggende på fordækket og sejlede dem til Wilhelmshafen.

Sidst i oktober blev »Hansa« taget ud af tjenesten, og flere sårede nåede vi ikke at få om bord. Den eneste, der kom i seng, var mig med en svær blodforgiftning. Da jeg meldte mig hos lægen, kom jeg ind på operationsstuen, for der skulle skæres, hvilket foregik på følgende måde: Jeg blev anbragt på en stol og en af samariterne satte sig over mine knæ, trak min arm ud mellem sine ben og holdt armen fast, så lægen kunne skære. Så blev jeg pakket i seng, og saniteterne skiftedes til at holde vagt ved mig i fire dage. Om også lægen var hård, blev jeg godt behandlet, og jeg fik flere flasker vin, for lægen sagde: - Drik kun det hele, for det er meget godt imod blodforgiftning.

(118) Det blev senere fortalt, at kommandanten fra Helgoland var blevet arresteret og skudt i Wilhelmshafen. – Ja, sådan endte det første kvarte år.

Siden var jeg infanterist, det har jeg skrevet om i årbøgerne 1969 og 1970.

*Hans Lorentzen,
Sønderborg.*

Et eventyr i orlovstoget

Det var omkring midten af september 1918, og jeg skulle hjem på orlov fra Nordfrankrig sammen med et par andre, der skulle til Hamborg. Efter en besværlig tur gennem Belgien kom vi omsider til Aachen, hvor vi skulle stige om til et tog, som var forbeholdt soldater, der skulle på orlov. Den forreste vogn var reserveret for officerer og andre store kanoner.

Nu var toget så overfyldt, at det var umuligt at skaffe plads til flere. Men så sagde togføreren: »Ach, was - hop bare ind i den forreste vogn.« Mærkeligt nok var der kun ganske få i den, og jeg kom ind i en kupe, hvor der kun sad en halvgammel, spidsnæset dame. Det har nok været en højtstående officersfrue. Hun sad på en vinduesplads, og jeg tog så den anden lige overfor hende. Hun havde en lille skødehund, vistnok en lille pegingeser, med sig. En rigtig upodragen hvalp var det, som gøede ad mig hele tiden. Mærkelig nok var hun heller ikke glad for mit selskab. Nå ja, jeg kom jo også lige fra fronten og var vel heller ikke for ren, hverken på den ene eller den anden måde.

Da der var gået nogen tid, ville jeg gøre mig det lidt bekvemt, og jeg tændte mig en cigar. Men så begyndte damen at snøfte, og hun ville da lige gøre mig opmærksom på, at det var ingen rygekupe. Så trak jeg vinduet noget ned, for at røgen kunne trække ud, men det var også galt, for hverken hun eller hendes hund kunne tåle træk. Jeg gjorde hende da opmærksom på, at det i hvert fald heller ingen hundekupe var. Vi fik os da en lille rask diskussion, og det endte med, at hun gav mig en lussing, så cigaren røg ud ad vinduet, men jeg var heller ikke en sinke, og jeg snappede lige så rask hunden, som røg bagefter. Nu blev (119) kællingen da helt rasende, og hun sprang hen og trak i nødbremsen. Toget standsede, og togpersonalet kom farende og spurgte, hvad der var på færde. J a, jeg havde da smidt hendes hund ud ad vinduet. Jamen, det var da forfærdeligt, og de løb tilbage for at finde den. Og hvad tror I så, de fandt! – Jo, da de kom til enden af toget - der sad hunden på det bageste trinbræt og røg på cigaren !!!

Ja, nu må I tro om historien, hvad I vil - men jeg fortalte den sidste år ved afstemningsfesten, og da tog den i hvert fald mange kegler. Og nu også en kammeratlig hilsen til jer.

Niels Jørgensen, Toftlund.

Da feltvebelen læste »Hejmdal«

engang i sommeren 1916

Vi var lige kommet tilbage fra skyttegraven og var nu i reservestillingen, hvor vi lå nede syd for Kovel foran en by, der hed Zvinjuchy i Wolhynien. Jeg havde lige fået skjorten af og var i gang med at fange nogle af de små grå, som vi havde lidt rigeligt af. Da kom der en skriver fra skrivestuen og sagde, at jeg skulle komme til feltvebelen. Kammeraterne sagde med det samme: »Du får orlov«. Det kunne jeg nu ikke rigtig tro, da jeg vidste, at det ikke var min tur endnu, men jeg fik i en fart skjorten på og gav mig så på vej.

Feltvebelen stod også uden for teltet og holdt en stor gul konvolut i hånden, så jeg tænkte, at måske var det dog orlov, og jeg »stod ret«. Feltvebelen holdt konvolutten op for mig, og jeg kendte i det samme min fars håndskrift, men det var ikke mit navn på konvolutten, der stod kun 5. kompagni, Res. Infanteri Regt. 265. Så siger feltvebelen: »Ist das Ihre Zeitung?« – Jeg kendte jo min fars håndskrift og svarede straks: »jawohl«. Min far sendte mig nemlig hver dag dagbladet »Hejmdal«, men den gang havde han altså glemt at skrive mit navn uden på konvolutten, og så var det gået til 5. kompagnis skrivestue. Feltvebelen rakte mig den gule (120) konvolut med bemærkningen om at skrive til min far om ikke at sende den slags aviser til skrivestuen.

Hvor meget feltvebelen fik ud af at læse bladet, ved jeg ikke, men jeg har for nogle år siden fået fortalt, at han før krigen enten har været tolder eller grænsegendarm ved Frederikshøj, nord for Christiansfeld. Så det er jo ikke umuligt, at han kan have haft så meget kendskab til det danske sprog, at han har kunnet forstå noget af det, der blev skrevet i en dansk avis, men altså, jeg måtte jo love feltvebelen at få den helt rigtig adresse på min avis i fremtiden. – Nå, orlov blev det altså ikke denne gang, og jeg gik tilbage, fik atter skjorten af, hvorpå jeg fortsatte min afbrudte, men ivrige jagt på plagedyrene.

Jeg var i felten meget glad for at fa »Hejmdal« tilsendt, for der var mange hilsener fra folk fra hjemegnen og fra kammerater og venner herude på de forskellige fronter. – Men efter min hjemkomst fra krigen har jeg gjort adskillige forsøg på at få oplysninger hos folk fra Christiansfeld-Tyrstrup, om der var nogen, der kunne huske toldereren eller grænsegendarmen eller, hvad han nu var. Hans navn var Finker. – En ældre mand fra Hvinderup har engang fortalt mig, at han mindedes en embedsmand fra Frederikshøj, og at denne vist nok hed Finker - han var til hest, så det kan godt have været min feltvebel. Endvidere har en anden fortalt mig, at ovennævnte Finker skulle have været i Tyrstrup for at afgive sin stemme ved afstemningen i 1920.

Skulle der mon på Tyrstrup-egnen endnu være nogen i live, der kan huske noget mere om det her omtalte, så er jeg jo interesseret at høre nærmere vedrørende dette.

Thomas Dinesen,
Jels.

Oplevelser fra krigen 1914-18

Mange år er gået, siden den første verdenskrig fik sin afslutning den 11. nov. kl. 11,00 1918, men vi, der var med dengang, glemmer den nok aldrig. Jeg var ved 7. komp. 2. batl. i Regiment 357, og vi har så omtrent været hele fronlinjen igennem fra (121) højre til venstre, thi vi hørte til Den flyvende Division 199. Ja, man burde have ført dagbog for at kunne huske tid og sted. I forsommeren 1917 afløste vi marineinfanteriet i det yderste frontafsnit ud til havet, og ved afløsningen gik vi ude i strandkanten, ind i stillingen fra siden, hvor der ikke blev skudt så meget som på tilførselsvejene over land. Vi lå her nogen tid skiftevis i skyttegraven og i beredskab i Ostende.

Fra Ostende har jeg en morsom oplevelse, som jeg her vil fortælle jer. En kammerat, også en sønderjyde fra samme kompagni, Mathias Rosenbom, der faldt den 2. 4. 1918 i Frankrig, og jeg var lidt ude og se os for i byen, da vi i en lidt mindre gade blev opmærksom på en Estaminet, hvor det gik lidt lystigt til. Vi gik ind for at se, hvad der var på færde, og fandt lokalet fyldt af marineinfanterister, mens en matros underholdt selskabet med sine vittigheder og sange, og blandt disse var der en vise, som han selv hævdede at være forfatter til. Den går på melodien »Den glade Kobbersmed«, og jeg har den endnu i erindringen. Jeg ved ikke, om den kan bruges i årbogen, måske lidt af den, for den er jo på tysk, og dens indhold passer såmænd heller ikke på alle. Men I får den nu, måske første og sidste vers, da de andre ligner dette, og I skal nu ikke plages med al den tyske snak, men altså, her er de:

Wenn plötzlich wär der Krieg vorbei,
dann wär die Freude gross,
ich ging gleich zur Kantine hin
versauf' mein ganzes Moos.
Zum Buttler sag ich: »Lieber Freund,
lang mir zu saufen her«.

Ich setz 'nen Hekto Bier vor'n Hals,
 sauf ihn vor Freude leer.
 Refrain: Tralala ...

Wenn plötzlich wär der Krieg vorbei,
 fähr' ich zu meiner Frau.
 Dann gibt sie mir 'nen Kuss,
 das weiss ich ganz genau.
 Doch weiter gibt es nichts bei ihr,
 das ist mir jetzt schon klar,
 sie weiss, dass ich im fremden Land
 nicht immer artig toar.
 Refrain: Tralala ...

(122) Min første orlov fik jeg efter 20 måneders soldatertid. Længere tid havde vi været i første linje, hvorefter vi kom i ro i byen Fresnes i Frankrig for at få opfyldt nogle af hullerne i kompagniet med soldater, der var os tildelt fra Østfronten. – Men det var jo min orlov, jeg ville fortælle jer lidt om. Vi havde en ældre mand på skrivestuen, han var omkring de 48 år, og han skulle tilbage til garnisonen og gøre tjeneste der - vistnok efter ansøgning hjemmefra. Så skulle der jo findes en, der kunne overtage hans plads, og det var der mange, der gerne ville, men jeg blev den heldige, vel nok fordi jeg havde en høj stjerne hos feltvebelen. Da vi nu var i hvil bag fronten, skulle der nogle hjem på orlov, og det blev mit første job på skrivestuen at ordne papirerne for dem, der skulle hjem, og der var også to orlovssedler til Nordslesvig. Orlovssedlerne var påstemplede de forskellige provinser og egne i Tyskland, men de to til Nordslesvig skulle ikke benyttes af den grund, at der var et par mand heroppe fra, der var gået over grænsen, da de var på orlov.

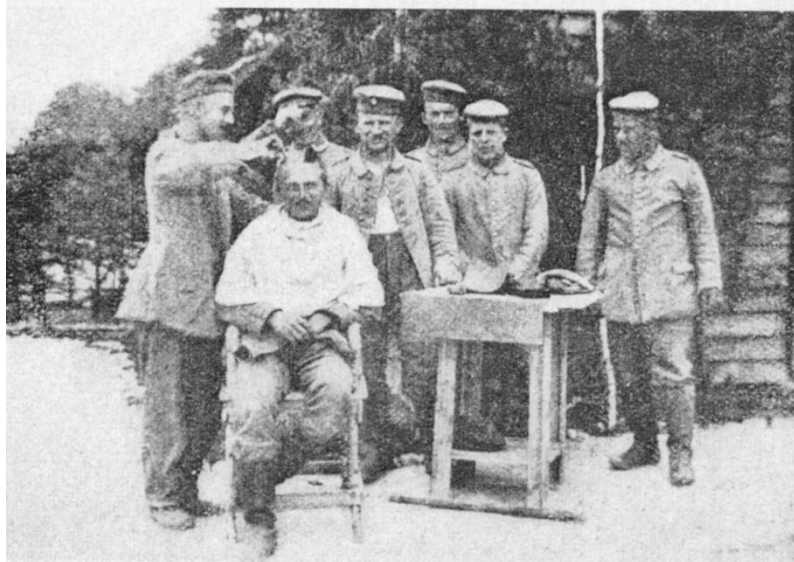
Jeg spurgte nu feltvebelen, om jeg da var helt »unabkömmlich« i den tyske hær, for jeg havde ingen orlov haft i 20 måneder, men han svarede mig: »Du ved jo godt, hvad grunden er«. »Ja«, sagde jeg, »men sålænge jeg ingen orlov har haft, ved I jo ikke, om jeg vil forsøge at gå over grænsen eller komme tilbage igen«. – Han stod og tænkte et øjeblik, så sagde han: »Arthur, du skal få din orlov, det skal jeg sørge for«, og det gjorde han. To dage derefter var jeg på vej hjem med fjorten dages frihed plus rejsen frem og tilbage. Da jeg meldte mig af til rejsen, fik jeg mange gode ønsker for orloven af min feltvebel samt en formaning om at komme igen, og han føjede til: »Nu har jeg gjort noget for dig, det var slet ikke let at få det ordnet, derfor svigt ikke min tillid til dig«.

Jeg lovede at komme tilbage, og det løfte har jeg holdt. Da jeg meldte mig tilbage, fik jeg en velkomst, som overraskede mig fuldstændig. Min feltvebel stod der med et underfundigt smil om munden, og så sagde han: »Aber Arthur, solch grobe Dummheit musste doch bestraft werden«. – Han tiltalte mig med »du« og fornavn, når ingen højere herrer var til stede. Senere sagde han: »Hvad vi to snakker om, det bliver mellem os. Verstanden!«

Arthur Schmidt,
 Vilslev pr. Gredstedbro



Polsk familieidyl.



Hos »hårkunstneren« i lejren »Kajsertreu«.



Russisk kapel nær ved Njemen-overgangen ved Ponyshany.



Luftfoto fra Cunel.

Da pressen tog flugten

(123) Det var i 1916 på Østfronten. da den russiske general Brussilow i juni-juli foretog sine hårde angreb på de tyske og østrigske skyttegrave i Wolhynien nord for Karpaterne, og særlig var det egnen fra fæstningen Kovel i nord til byerne Tarponol og Brezany i syd, der var målet for russernes angreb. Sammen med østrigerne lå de tyske skiftevis i forreste linje og skiftevis i reserve. – Vor division, Den tyske 108de Infanteri med Inf. Regimenterne 97-138 og Reserve 265 havde her meget store tab af mandskab, og mange gode kammerater fra hjemlandet, som jeg var sammen med, mistede her livet eller faldt i russisk fangenskab på dette frontafsnit.

Vi lå i stilling foran byen Zvinjuehy, der næsten var skudt i grus - kun i enkelte ruiner var der endnu kælderrum, som var beboelige, og der havde bataljonsstaben installeret sig. Men ind i bjergskrænterne i nærheden af byen og ca. to kilometer bag fronten havde vi i vore reserve stillinger lavet mandskabsrum. Når vi blev afløst i forreste linje og kom tilbage, så tog vi de nævnte huler i besiddelse og kamperede der. På den ene side af dalsænkningen lå femte kompagni, som jeg tilhørte, og på modsat side og i lignende huler syvende kompagni - begge tilhørte de Reserve Inf. Regt. 265.

Det var en køn egn, hvad naturen angik, men overalt havde krigen sat sine spor. Ikke et hus var beboeligt. Alle husene i disse egne var bygget af træ, og der var ikke andet af dem tilbage end den lerknold, hvor skorstenen engang havde stået, nu efter at de var nedskudt eller afbrændt. Igennem landsbyerne førte for det meste kun en vej, og alle husene lå på stribelangs den samme. Det var et trist syn at se disse tiloversblevne lerknolde, hvor husene havde stået, og hvorfra så mange mennesker var flygtet, dengang krigstromlen var gået over landet.

Nu, da vi var kommet tilbage i reservestilling, skulle mange ting ordnes. Ny erstatning af mandskab for de faldne, for de sårede og for dem, der var taget til fange, ankom, og hullerne i grupperne blev så godt gørligt udfyldte. Men humøret stod ikke ret højt, hverken hos os eller hos de nyankomne. Vi vidste jo, at de få dage i reservestillingen kun var en galgenfrist, til vi igen skulle ud i første stilling.

(124) Men så fik vi at vide, der skulle ske noget. Efter en appel med geværer og øvrige udrustningsgenstande, deriblandt også afprøvning af gasmasker, blev det meddelt, at Regiment 265, som havde byen Neu-Trelitz i Mecklenborg med Grenader Regiment 89 som hjemgarnison, ville få besøg af pressefolk fra mecklenborgske blade og aviser. Disse udsendte referenter skulle orientere sig og så skrive artikler og deslige om stemningen blandt soldaterne ved fronten. – Mandskabet fik så ordre til at rense uniform og støvler, hvad der var lettere sagt end gjort, for jorden på denne egn var nemlig meget leret og kalk- og kridtholdig. Vand var tilmed en mangelvare, så det måtte blive så som så med rensningen af de beskidte uniformer m. m.

Der skulle jo også laves fest, for det var ikke nogen hverdags begivenhed at få besøg i felten af prominente personer fra Tyskland. Den næste ordre lød på, at der skulle fældes birke-træer. Der var på egnen mange flotte birkeskove med stammer så lige som lys, og barken var så hvid som papir. Det kunne i mangel af papir bruges til at skrive på.

Ordren lød på, at der skulle fældes og kløves så meget birketræ, at hvert kompagni kunne rejse en stabel på fire meters højde, men det skal siges, at træet skulle kortes op i halvanden meters længde og så kløves igennem. Derefter blev det stablet på kryds og tværs oven på hinanden, indtil det nåede den angivne højde, altså de fire meter. – Det var nu meningen, at hver stabel skulle bruges til et bål. Da birketræ jo som bekendt indeholder sprit, kan det brænde, selvom det lige er fældet. – Omsider var da de fire stabler sat op, altså en for hvert kompagni. Så skulle der jo også lidt til for at skaffe den festlige stemning frem hos soldaterne, og dette lykkedes over al forventning, ja, mere end egentlig godt var, thi gullaschkanonnen – altså feltkøkkenet – fik ordre til at lave al den »Glühwein«, som det var muligt at skaffe frem, og også den side af sagen gik i orden.

Det var den skønneste aften. Den nedgående sol sendte sine stråler ned over dalen, og kompagnierne blev opstillet i formation, så de dannede en stor firkant for hver bataljon, og så kompagnierne igen ud for hver sin brændestabel.

Kompagniførerne red nu fronten af og gav de sidste ordrer. Feltkøkkenet kom med den længe ventede »Bolle-Punch«, og (125) hver mand fik sit kogekear fyldt, mens der samtidig meddeltes, at det kom endnu en gang – jo, stemningen skulle sættes i vejret, så det kunne ses og mærkes, at der ikke var noget i vejen med humøret hos soldaterne ved fronten. – Der gik en lille times tid. Skumringen begyndte at lægge sig over dalen, men samtidig steg stemningen hos soldaterne, og nogle begyndte at »snakke« lovlig højt. En kaptajn råbte: »Ruhe«, men det havde den modsatte virkning, og da nu gullaschkanonen kom igen, altså anden gang med Glühweinen, var det vist så godt – eller galt, om man så vil – som det kunne blive. Enkelte var trætte og lagde sig ned, for det hele trak lidt længe ud.

Så kom den længe ventede ordonnans og meldte til majoren, at selskabet var undervejs. I en fart blev der nu sat ild til det tørre halm under hver brændestabel, og i løbet af kort tid flammede ilden op mod den skønne aftenhimmel.

Der dukkede nu to biler op i det fjerne – eller var det vore beduggede øjne, der gjorde, at de så så fjerne ud. Men nu holdt bilerne lige ud for majoren, som hilste på 6 herrer i civil, og alle med mapper under armen. Hvad der blev sagt af majoren til herrerne, eller hvad de sagde til ham, var der ingen af os, der fik fat på.

Da, lige på en gang, hvad var nu det? – Det russiske artilleri, der havde observeret de høje ildsøjler mod aftenhimlen og åbenbart ikke kunne tåle spøg, satte ind med et voldsomt skyderi, og nogle af granaterne slog ned i dalen i nærheden. Og nu skulle i have set! Aldrig havde vi observeret nogen komme så hurtig og ekspres ind i en bil, og så over hals og hovede forsvinde den vej, de var kommet, i en mægtig støvsky.

Jo, vi måtte sande, »at der var god stemning blandt soldaterne ved fronten, og ikke mindst hos os, men af forskellig årsag.« Nu blev der kommanderet, at bålene skulle slukkes hurtigst muligt. Det var lettere sagt end gjort, da punchen havde gjort sin virkning, thi en stor del af mandskabet lå beruset i græsset. Et par af granaterne havde ramt i rækkerne, og det gav nogle sårede, som blev transporteret bort til et feltlazaret, men det tog sin tid med at få ryddet op og få slettet sporene efter gildet. – Vi soldater spekulerede bagefter en del over, hvad aviserne i Mecklenborg mon havde fået skrevet om »stemningen blandt soldaterne ved fronten«, men det erfarede vi dog aldrig noget om.

Thomas Dinesen, Jels.



Ære være deres minde

*Følgende kammerater, tilhørende vor forening,
er afgang ved døden.*

Aabenraa amt

Aabenraa afdeling:

Asmus S. Petersen	5. 1. 71
J. Johansen	11. 2. 71
Herman Hunger	3. 7. 71
Alexander Asmussen	26. 3. 71

Bjolderup-Hjordkær afdeling:

Georg Meilandt, Kassø	26. 6. 70
Peter Heisel, Kassøgård	26. 7. 70
Asmus Boysen, Bolderslev	18. 8. 70
Hans Schmidt, Perbøl	9. 9. 70
Søren Schmidt, Bolderslev	16. 10. 70
Christian Reinholt, Hjordkær	9. 12. 70
Christian Sørensen, Bolderslev	18. 2. 71
Jens A. Sørensen, Todsbøl	3. 3. 71

Bov afdeling:

Peter Jensen	15. 3. 71
--------------	-----------

Ensted afdeling:

Jes Lorentzen, Hostrupskov	8. 4. 70
Nis Chr. Hansen, Hostrupskov	16. 6. 70
Hans Rasmussen, Stubbæk	19. 8. 70

Felsted afdeling:

Peter Eskildsen	8. 4. 70
Hans Lorenzen	28. 11. 70
Peter Thomsen	1. 2. 71
Mathias Jakobsen	16. 3. 71

Graasten afdeling:

Heinrich Petersen, Graasten	16. 7. 70
Nicolaj Clausen, Alnor	3. 9. 70
Nicolaj Iversen, Graasten	24. 12. 70
Hans P. Jørgensen, Hovgård	1. 3. 71

Holbøl afdeling:

Martin Momsen, Kjelstrupskov	12. 4. 70
Christian Nissen, Øster Gejl	30. 6. 70
Lars Frederik Flindt, Rønshoved	28. 7. 70

Klipleve afdeling:	Hans Chr. Petersen	7. 1. 71
Kværs afdeling:	Niels Petersen	25. 10. 70
Løjt afdeling:	Jes Skov	12. 12. 70
Rise m. fl. afdelinger:	Christian Nielsen	4. 5. 70
	Andreas Haugård	9. 10. 70
	Henrik Lejberg	17. 10. 70
Uge afdeling:	Hans Peter Jørgensen	21. 6. 70
Varnæs-Bovrup afdeling:	Hans Chr. Johansen, Varnæs	10. 4. 70
	Andreas Hansen, Krusmøllen	25. 6. 70
	Søren Wandal, Varnæs	14. 12. 70

HADERSLEV VESTERAMT

Agerskov afdeling:	Joseph Motskus	12. 69
	Niels Hedelund	18. 5. 70
	Jørgen Thim	30. 5. 70
	Hans L. Schmidt	18. 7. 70
	Andreas Lassen	5. 8. 70
	Hans P. Asmussen	3. 12. 70
	Nis Jensen	1. 1. 71
Bevtoft afdeling:	Christian Vodder	6. 3. 71
Branderup J. afdeling:	Jens Brodesen Lyck	28. 6. 70
Gram afdeling:	Emil Thyssen	19. 5. 70
	Jens Falkenberg	23. 6. 70
Jels afdeling:	August Nissen	7. 11. 70
Nustrup afdeling:	Peter Christensen	14. 6. 70
	Eskild Bram	9. 1. 71
Rødning afdeling:	Axel P. Gadegård, Rødning	19. 4. 70
	Peder Iskov, Brændstrup	23. 4. 70
	Jens Nielsen, Rødning	10. 11. 70
	Hans Madsen Holst, Rødning	16. 11. 70
	Christian Hundebøl, Rødning	5. 3. 71
Skodborg-Skrave afdeling:	Theodor Kjær, Brørup	23. 7. 70

Toftlund afdeling:	Lassen Schmidt, Toftlund	3. 11. 70
	Hans P. Olling, Toftlund	4. 12. 70
Øster Lindet afdeling:		
	Mads Hansen	10. 6. 70
Fjelstrup afdeling:	Jørgen Rasmussen	23. 9. 70
Haderslev afdeling:		
	Hans Bonde	5 5. 70
	Bertel Michaelsen	1 6. 70
	Hans Th. Andersen	3. 6. 70
	Jens P. Schmidt	19. 6. 70
	Hakon Petersen	29. 10. 70
	Nis Chr. Ulrich	15. 11. 70
	Knud Knudsen.	20. 3. 71
Hammelev afdeling:		
	Christian Hellesø	26. 4. 70
	August Fahrendorf	28. 7. 70
	Anton Callesen	4. 8. 70
	Christian Nørgaard	21. 1. 71
Hoptrup afdeling:		
	Martin Michaelsen	15. 4. 70
	Jørgen Juhl	11. 6. 70
Starup afdeling:		
	Valdemar Møller, Kelstrup	19. 1. 71
Stepping afdeling:		
	Andreas Skovrup	8. 3. 71
Tyrstrup-Christiansfeld afdeling:		
	Niels Schmidt	16. 6. 70
	Laurits Kahl	6. 12. 70
Vedsted afdeling:		
	Bernhard Jepsen	28. 4. 70
	Laust Rudebeck	4. 6. 70
	Peter Larsen	28. 3. 71
Vojens afdeling:		
	Jesper Møller	16. 6. 70
	Philip Petersen	15. 11. 70
Øsby afdeling:		
	Peter Kjær	30. 9. 70
	Ingvar Clausen	13. 11. 70

SØNDERBORG AMT

Broager afdeling:		
	Jørgen Hansen, Iller	4. 4. 70
	Jørgen Hansen, Broager	4. 9. 70

	Peter Svenson, Broager	17. 10. 70
	Peter Andresen, Dynt	31. 10. 70
	Chr. Christensen, Skelde	11. 12. 70
	Jens Christensen, Broager	26. 12. 70
	Fritz Lorensen, Skodsbøl	5. 1. 71
	Hans Andresen, Egernsund	18. 2. 71
Egen afdeling:		
	Jakob Lang, Østerholm	6. 7. 70
	Jørgen Jørgensen, Elstrup	8. 9. 70
	Hans Nielsen, Guderup	18. ro. 70
	Jørgen Philipsen, Guderup	21. 11. 70
	Jens Møller, Guderup	16. 12. 70
	Karl N. Wind, Guderup	26. 1. 71
Kegnæs afdeling:		
	Jørgen Andersen, Sønderby	2. 1. 71
	Mathias Petersen, Damkobbøl	15. 3. 71
Ketting-Augustenburg afdeling:		
	Jacob Bødker, Augustenburg	11. 5. 70
	Hans Hansen, Ketting	6. 11. 71
	Johannes Mathiesen, Aug.borg	2. 2. 71
Lysabild afdeling:		
	J. P. Larsen, Sarup	23. 5. 70
	Chr. Lassen, Lysabild	12. 2. 71
Nordborg afdeling:		
	Chresten Bonde, Købingsmark	26. 4. 70
	Hans Møller, Nordborg	20. 7. 70
	H. C. Dominicussen, Pøl	24. 7. 70
	Max Schmidt, Søvang	11. 9. 70
	Peter Madsen, Dyvig	18. 9. 70
	Chresten Lautrup, Pøl	11. 1. 71
Notmark-Asserballe afdeling:		
	Lorens Andersen Lassen	15. 4. 70
	Jens Grau Eriksen	3. 9. 70
	Rasmus Smidemand	21. 9. 70
	Hans Hansen, Katryd	28. 3. 71
	Hans Jørgensen, Frederiksgård	31. 1. 71
Oksbøl afdeling:		
	Søren Petersen	21. 5. 70
Sottrup afdeling:		
	Asmus Schmidt Christensen	24. 6. 70
	Christian Dixen	28. 6. 70
	Nis Peter Skøtt	31. 10. 70
	Peter Erichsen	1. 11. 70
Svenstrup afdeling:		
	Hans Jepsen, Svenstrup	12. 10. 70
	Jørgen Clausen, Svenstrup	5. 12. 70

Sønderborg afdeling:	Carl Christensen, Stevning	12. 3. 71
	William Fleischer, Sønderborg	5. 4. 70
	Christian Ebsen, Sønderborg	24. 4. 70
	Christian Elholm, Sønderborg	23. 5. 70
	Jens Frost, Sønderborg	25. 8. 70
	Andreas Hansen, Sønderborg	8. 9. 70
	Broder Bojsen, Dybbøl	2,1. 9'. 70
	Herman Uhler, Sønderborg	11. 10. 70
	Nikolaj Jørgensen, Kirkehørup	12. 10. 70
	Viggo Hansen, Sønderborg	15. 10'. 70
	Christian Refslund, Sønderborg	31. 10. 70
	Jens Petersen, Sønderborg	1. 11. 70
	Nikolaj Iversen, Kirkehørup	27. 11. 70
	Jørgen Andersen, Ulkebøl	29. 11. 70
	Jørgen Jakobsen, Ulkebøl	30. 11. 70
	Johan Molzen, Sønderborg	13. 12. 70
	Hans Kongsted, Vollerup	18. 12. 70
	Hans Frost, Ulkebøl	24. 12. 70
	Friedrich Albrecht, Sønderborg	30. 12. 70
	Peter Mai, Sønderborg	5. 1. 71
	Hans Andresen, Sønderborg	16. 1. 71
Tandslet afdeling:	Willy Thuesen, Sønderborg	13. 2. 71
	Jakob Nielsen, Spang	30. 3. 71
Ullerup afdeling:	Chresten Iversen, Tandslet	24. 4. 70
	Chresten Bertelsen, Tandslet	9. 5. 70
	Math. Olsen, Ertebjerg	6. 7. 70
	August Lausen, Sarup	27. 8. 70
	Walter Koch	2. 11. 70
	Asmus Mortensen	1. 3. 71
TØNDER AMT		
Abild afdeling:		
Arrild afdeling:	Peter Nielsen, Sølsted	5. 8. 70
	Claus Juhl	6. 6. 70
	Anders Brun	5. 10. 70
Ballum afdeling:		
	Marcus Marcussen	17. 4. 70
	Laust Lassen	18. 8. 70
	Mathias Petersen	26. 11. 70
	Laust Jensen	4. 12. 70
	Andreas Hansen	14. 1. 71
	Anders Christensen	25. 3. 71

Bredebro afdeling:	Andreas Boysen	18. 7. 70
	Adser Jepsen	30. 11. 70
Burkal afdeling:	Jørgen Tingleff, Lund	28. 6. 70
	Laurits Grej sen, Lille Tønde	28. 8. 70
Emmerlev afdeling:	Anton Linnet	22. 12. 70
	Christian Christiansen	31. 3. 71
Løgumkloster afdeling:	Andreas Hattesen, Ellum	1. 4. 70
	Broder Brodersen, Ellum	19. 12. 70
	Nis Paulsen, Løjtved	10. 1. 71
Møgeltønder afdeling:	Johannes Jensen	6. 2. 71
Ravsted afdeling:	B. Bonnichsen	24. 7. 70
	Søren Bejer	31. 8. 70
Rejsby-Brøns afdeling:	Peter Hansen	21. 12. 70
Skærbæk afdeling:	Claus Callesen Hansen	19. 4. 70
	Hans Jessen Clausen	11. 5. 70
	H. C. Andersen	16. 7. 70
	Jens Albert Christensen	25. 7. 70
	Anton Madsen Lund	24. 12. 70
Tinglev afdeling:	Peter Paulsen	26. 9. 70
	Rasmus Hansen	3. 11. 70
	Paul Andersen	6. 1. 71
Tønder afdeling:	C. Dähnert	9. 5. 70
	H. C. Henriksen	12. 8. 70
	Chr. Christensen	5. 3. 71
Øster Højst afdeling:		
Andreas Kjeldsen		5. 1. 71

UDENFOR SØNDERJYLLAND

Ribe afdeling:	Antonie Nicolajsen	4. 6. 70
	Hans Beck	18. 11. 70
Fredericia afdeling:	Peter Hansen	25. 4. 70
Flensborg afdeling:	Diedrich Thomsen	
	Hans Carstensen	

Aarhus afdeling	Wilhelm Clausen	
	Morten Elbæk	14. 10. 70
	Jørgen Bonnichsen	23. 11. 70

